

ጉብኛ፤ ሰላይ፡ ተመልካች። የበር ጠባቂ
ዘበኛም ጉብኛ ሊባል ይችላል፤ 24መ. 13፥34፤
ኢላ. 21፥11፤ ሕዝ. 33፥2-9።

ጉብኝት፤ ግዛት። መመልከት።
የእግዚአብሔር ፍርድና በረከት ጉብኝት ተብሏል፤
ኤር. 10፥15፤ ሉቃ. 1፥68፤ 19፥44፤ 1ኢጥ.
2፥12።

ጉብጉብ፤ ከብርና ከወርቅ ከሌላም በተሠራ
ዕቃ ላይ የሚቀረጽ ክብ የሆነ ጌጥ (ዘጸ. 25፥31፤ 1ነገ.
6፥18፤ መ. መ. 1፥11)፤ በጋሻ ጀርባ ላይ የሚደረግ
ጉብር ጌጥ፤ ኢዮብ 15፥26።

ጉድጓድ፤ 1. የውሃ ግጠራቀሚያ። ዝናብ
በማይገኝባቸው ወራት ውሃን ለማግኘት በዐለታማ
መሬት ውስጥ ጉድጓድ ይቋረጽ ነበር። ውስጡን
ይለቀልቀታል። ጉድጓዱ ሰፊና ጥልቅ ሲሆን፤ ውሃው
እንዳይበላሽ አፋን ጠብብ አድርገው ይሠሩታል።
የዝናብ ወይም የወንዝ ውሃ ከሞሉት በኋላ በትልቅ
ድንጋይ ወይም በሌላ ነገር ይገጥሙታል። የሴፍና
ኤርምያስ በባዶ ጉድጓድ ተጣሉ፤ ዘፍ. 37፥22፤
ኤር. 38፥6። በኢየሩሳሌም ብዙ ቤቶች የውሃ
ግጠራቀሚያ ጉድጓዶች ነበሩአቸው፤ 2ነገ. 18፥31።
ያዝያን በቂላማው ቦታ ብዙ የውሃ ግጠራቀሚያ
ጉድጓዶችን አስቋፍሮ ነበር፤ 2ዜ. መ. 26፥10።

2. የምጥ ውሃ ጉድጓድ። ወንዝ በሌለበት አካባቢ
ውሃ እስኪፈለቅ ድረስ ይቋፍራሉ። ዙሪያውን
በድንጋይ ይክቡታል። በትልቅ ድንጋይም
ይገጥሙታል፤ ዘፍ. 29፥2-10። ከላይ ማውጫ
ይሠራለታል ወይም ሰው ወርዶ እንዲቀዳ እርከን
ያበጁለታል። የአብርሃም ሉሌ ርብቃን ከምጥ ውሃ
ጉድጓድ ስትቀዳ አገኛት፤ ዘፍ. 24፥11-18።
ይስሐቅ በጌራራ ብዙ የውሃ ጉድጓዶችን አስቋረጠ፤
ዘፍ. 26፥18-25። ክርስቶስ በውሃ ጉድጓድ አጠገብ

ፊቶች ከጉድጓድ ውሃ ሲቀዱ

አንዲት ሳምራዊት ሴት አነጋገረ፤ ዮሐ. 4፥6-7።
ኤርምያስ የአምልኮችን ሁኔታ በምጥ ውሃ ጉድጓድ
መስሎ ተናገረ፤ ኤር. 2፥13።

ጠላቋ፤ ምግብ ከእበትና ርጥበት ካለው
ነገር፤ አፋን ጠላት እድር የሚበላ አምራ፤ ዘሌ.
11፥16። «ጠላት» ይመ.

ጠል፤ ጠቃ ካፈያ፤ ከቀት የፀሐይ መቀት
የተነጥ ሌሊት ጓይ የሚታይ ርጥበት። ጠል ከደመና
ይገኛል፤ ምላ. 3፥20። በበጋ ጊዜ በእስራኤል አገር
ዝናብ አይገኝምና ጠል ለግብርና አስፈላጊ ነው፤
ዘፍ. 27፥28፤ ሙሉ 6፥37-40። ጠል ባይገኝ አገር
ይጉዳል፤ 2ሳሙ. 1፥21፤ 1ነገ. 17፥1። በምሳሌነት
በረከትኙ (ዘፍ. 27፥28)፤ መታደስን (ዘዳ. 32፥2፤
ኢዮብ 29፥19፤ መዝ. 133፥3፤ ኢላ. 18፥4)
ሊያመለክት ይችላል።

ጠልሰም፤ ሴቶች ለጌጥ በአንገታቸው ላይ
የሚያደርጉት የብር ወይም የወርቅ አሸንክታብ፤
መ. መ. 1፥11።

ጠማማ፤ ቀጥተኛ ያልሆነ። አላብ ጠማሞች
እግዚአብሔርን ይንቃሉ፤ ምላ. 14፥2።
እግዚአብሔር ለጠማማ ሰው ጠማማ ይሆንበታል።
በክፋቱ ይፈርድበታል ማለት ነው፤ መዝ. 18፥26።
እግዚአብሔር ጠማማ ያደረገውን ወይም የፈረደበትን
መለወጥ አይቻልም፤ መዝ. 7፥13-14።

ጠረቀ፤ በእግር ብረት ወይም በእግር ገንድ
አጥብቆ አሰረ፤ ሐ. ሥ. 16፥24።

ጠርሴስ፤ የኪልቅያ ዋና ከተማ። ጳውሎስ
በጠርሴስ ተወለደ። በጳውሎስ ዘመን እምስት መቶ
ሺህ ያህል ሕዝብ ይኖርባት ነበር፤ ሐ. ሥ. 9፥11፤
11፥25፤ 21፥39፤ 22፥3። ካ. 6።

ጠበቃ፤ ለውን. ለመከላከል፤ ወይም የሰውን
መብት ለማስጠበቅ በፍርድ ቤት በሕግ መሠረት
የሚከራከር፤ ሐ. ሥ. 24፥1-3። ክርስቶስ የምእመናን
ጠበቃ ተብሏል፤ ይህም ስለ ኃጢአታቸው ተላልፎ
መሞቱን ያስረዳል፤ 1ዮሐ. 2፥1-2። በክርስቶስ
ሰላሙት በፍርድ አደባባይ ለሚቆሙ ሁሉ መንፈስ
ትዱስ ጠበቃቸው ነው፤ ማቴ. 10፥16-20።

ጠባቂ፤ የጦር ሰፈርን፤ አገርን፤ ከተማን፤
ሰብልን፤ ሌላንም የሚጠበቅ ዘበኛ፤ 1ሳሙ.
14፥16፤ 2ሳሙ. 18፥24፤ ማቴ. 27፥65፤
28፥4-11። ጠባቂዎች ልዩ ግንብ ወይም መጠበቂያ
ይሠራላቸው ነበር፤ ኢላ. 21፥8፤ ዕን. 2፥1። ነቢያት
የእስራኤል ጠባቂዎች ተባሉ፤ ኤር. 6፥17፤ ሕዝ.
3፥17-21። እግዚአብሔር ካልጠበቀ የጠባቂ ትጋት
ከንቱ ነው፤ መዝ. 127፥1። ገጽ 252 ይመ.

ጠባይ (ጠባይዕ)፤ ዐመል፤ ግብር፤
ሁኔታ፤ ሮም 1፥29። ጠባይ በነገር መለኮት ትምህርት
እንደ ባሕርይ ይተረጎማል።

ጠብ፤ በሰዎች መካከል ሊነሣ የሚችል
ግጭት፤ 2ነገ. 5፥7። ክርስቲያን ከጠበኝነት መሬት
አለበት፤ ምላ. 6፥19፤ ሮም 13፥13፤ 2ጢዮ.
2፥23። ሥዕሉን በሚቀጥለው ገጽ ይመ.

ጠባቂ፣ ዘብ፣ ዘበኛ

የርግውያን ሴቶች ሹሩባ አሠራር

ጠቦት፤ የበጎ ገልገል፤ ኢሳ. 40፥11። በቶሲካ ሥርዓት የሚሠጥ እንስሳ፤ ዘጸ. 12፥3-21፤ ኢሳ. 53፥7። የአጥፊ አውራ ተቃራኒ፤ ኢሳ. 65፥25። ቃሉ የፍየልን ገልገል ሊያመለክት ይችላል፤ ዘፍ. 27፥9-16።

ጠንቋይ፤ መናፍስትን በመጥራት፣ በድግምት፣ በአስግት፣ በመተት በሌላም የሰውን ሁኔታ ወይም አንድን ነገር ለመለወጥ፣ የሚመጣውን ለመግለጥ የሚሠራ ሰው፤ ዘጸ. 18፥11፤ 1ኛው. 28፥31 ሐ.ሥ. 8፥9-24፤ 13፥6-12። «ጥንቆላ» ይመ.

ጠያር፤ ሰጋር፣ ሯጭ ግለት ነው። በተለይም የግመል ሰጋር ጠያር ይባላል፤ ኢሳ. 66፥20።

ጠጅ ሣር፤ ጥሩ መወዛ ያለው ሣር። ለተቀደሰ የቅብዓት ዘይት እስራኤላውያን ይጠቀሙበት ነበር፤ ዘጸ. 30፥23።

ጠገራ፤ ለክብደት መለኪያ የሚያገለግል፣ ከእርሳስና ከናስ ከሌላም ግዕድን የሚሠራ፤ ዘካ. 5፥8። «ክብደት» ይመ.

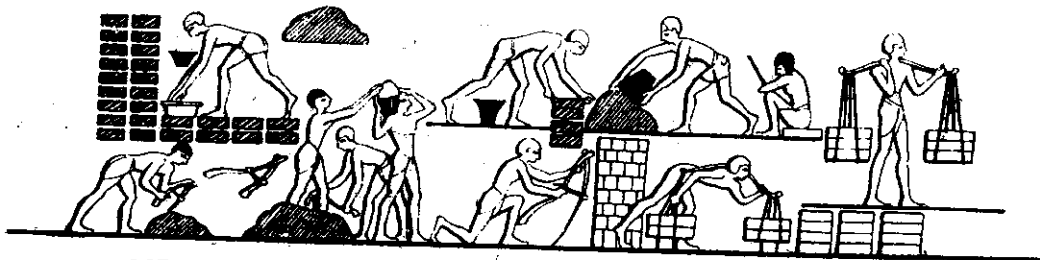
ጠጉር፤ ጥንት በእስራኤላውያን ዘንድ ጠጉር የውበትና የክብር ምልክት ሆኖ ይቋጠር ነበር። ቡህነት

(በራነት) ደግሞ ይነቀፍ ነበር፤ 2ነገ. 2፥23፤ ኢሳ. 3፥24። ወንዶችም ሆኑ ሴቶች ጠጉራቸውን አስረዘሙ፤ 2ኛው. 14፥26። ጣዖትን እንደሚያመልኩ ሰዎች የጠጉራቸውን ዙሪያ መከርከም አልተፈቀደላቸውም፤ ዘሌ. 19፥27። ናዝራዊ ስእለቱን እስኪፈጽም ድረስ ጠጉሩን ፈጽሞ አይቋረጥም ነበር። በአዲስ ኪዳን ዘመን ጠጉር ለሴቶች ክብር ሲሆን ወንዶች ቢያስረዝሙት ግን ነውር ነው፤ 1ቶር. 11፥14።

ጠፈር፤ በመሬት ዙሪያ ያለው እየርና ሰማይ። ጠፈር በባሕርኝና በደመናዎች መካከል ይለያል፤ ዘፍ. 1፥6-7።

ጡብ፤ ከሸክላ፣ ከጭቃ፣ አንዳንድ ጊዜም ከገለባ ጋር በተቀላቀለ ጭቃ የሚሠራ፣ በፀሐይ ወይም በእቶን እየተቃጠለ በድንጋይ ፈንታ ለሕንጻ መሥሪያ የሚያገለግል፤ ዘፍ. 11፥31፤ ዘጸ. 1፥14፤ 5፥7።

ጡት መጣል፤ ጡት መጥባትን መተው። ሕጻን ጡት መጥባት ሲተው ዕብራውያን ግብዣ ያደርጋሉ (ዘፍ. 21፥8)፤ መሥዋዕትም ያቀርባሉ፤ 1ኛው. 1፥24።

1450 ዓመታት ገደማ ከክ.በ. ሰዎች በጡብ ሕንጻ ሲሠሩ ከተዘጋጀ ሥዕል የተገለበጠ

ጢሞ፤ ግንጭል ላይ የሚበቅል ጠጉር፤ በሴማውያን ነገድ የክብር ምልክት፤ ሲላጩትና ሲነጩት ግን የሐዘን ምልክት ነበረ፤ ዕዝ. 9፥3። «ጠጉር»፥ «ላጩ» ይመ.

ጢሞቴዎስ፤ ጢሞቴዎስ ሐዋርያው ጳውሎስ በልስጥራን ያገኘው ወጣት ነው። አባቱ የግሪክ ሰው ሲሆን፤ እናቱ አይሁዳዊት ነበረች፤ ሐ.ሥ. 16፥1-3። ሴት እያቱና እናቱ ክርስቲያኖች ነበሩ፤ እርሱም ቅዱሳት መጻሕፍትን ተምሮ ነበር፤ 2ጢሞ. 1፥5፤ 3፥14-15። የጳውሎስ የመንፈስ ቅዱስ ልጅ ነበረ። ሐዋርያው በሄደበት ሁሉ አብሮ ይሄድ ነበር፤ በኋላም ወደ ቆሮንቶስና ወደ ተሰሎንቄ መልእክተኛ ሆነ፤ በኤፌሶንም የሐዋርያው አንደራሴ ሆኖ ቆየ፤ 1ቆሮ. 4፥17፤ 1ተሰ. 3፥1-8፤ 1ጢሞ. 1፥3። በስድስት የጳውሎስ መልእክቶች ላይ የጢሞቴዎስ ስም እንደ አባሪ ደራሲ ተጨምሮ ተጻፈ። ሐዋርያው ጳውሎስ ሁለት መልእክቶችን ለጢሞቴዎስ ጽፎለታል። 1 ጊዜ መታሰሩም ታውቋል፤ ዕብ. 13፥23።

ጳውሎስ መንፈሳዊ ልጁና ዓደኛው ስለሆነው ስለ ጢሞቴዎስ ከፍ ያለ ምስጋና ቢያቀርብም (1ቆሮ. 16፥10፤ ሄል. 2፥19-22፤ 2ጢሞ. 3፥10-11)፤ በእምነቱ እንዲጸና ስለ ወገንል ሳያፍር መከራን እንዲቀበል፤ ከክፉ የጉልማሳነት ምኞትም እንዲሸሽ አስጠነቀቀው፤ 2ጢሞ. 1፥7-8፤ 2፥22።

የጢሞቴዎስ መልእክት - 1ኛው፤

ጳውሎስ ይህን መልእክት ከመጻፉ ቢያንስ 8 ዓመታት በፊት በኤፌሶን ቤ.ክ.ን መሥርቶ ነበር። ከሮም እስር ቤት ተፈትቶ ሲወጣም፤ ኤፌሶንን እንደገና የጉብኝና ጢሞቴዎስን በዚያች ከተማ እንዲቆይ አድርጎ የሄደ ይመስላል። ዘመኑ 63 ዓ.ም. ገደማ ይሆናል። በመቆደንና ወይም በሌላ አገር በመቆየቱ ይህን መልእክት ለእንደራሴው ጻፈ፤ 1፥3-4፤ 3፥14-15። በዚህም ጊዜ በቀርጤስ ለተወው ለቲቶ ተመሳሳይ መልእክት ጻፈ።

አከፋፈል ፡-

1. የጳውሎስና የጢሞቴዎስ ግንኙነትና አገልግሎት፤ ም. 1።
2. የቤ.ክ. አስተዳደር፤ 2፥1-6፥2።
ሀ) የጉባኤ ጸሎት (2፥1-8) እና የሴቶች ድርሻ (2፥9-15)፤
ለ) የኤጲስ ቆጶስ (3፥1-7) እና የዲያቆን መስፈርት (3፥8-13)፤ የቤ.ክ. ጠባይና አምልኮ (3፥14-16)፤
ሐ) የሐሰት ትምህርት ጠባይ (4፥1-5) እና መፍትሔው (4፥6-16)፤
መ) ሰዎችን እንደየዕድሜአቸው (5፥1-2)፤ ባልቲቶችን (5፥3-16)፤ ሽማግሌዎችን (5፥17-25)፤ አገልጋዮችን (6፥1-2) ስለ መምከርና መምራት።
3. ስለ ልዩ ልዩ ሐሰተኛ ትምህርት (6፥3-5)፤ ስለ ፍቅረ ንዋይ (6፥6-10)፤ ስለ ጢሞቴዎስ አካሄድ

(6፥11-16)፤ ስለ ሀብታሞች (6፥17-19) እና ጢሞቴዎስን ስለ ማበረታታት (6፥20-21)።

የጢሞቴዎስ መልእክት - 2ኛው፤

በ66 ዓ.ም. ገደማ ጳውሎስ እንደገና ተይዞ በሮም የሞት ፍርድ ተፈርዶበት በሰይፍ እንደሚሞት ይጠብቅ ነበር፤ 2ጢሞ. 4፥6-8-16-18። ሐዋርያው ይህን መልእክት የጻፈው በሚከተሉት ዓላማዎች ይመስላል ፡- ሀ) ጢሞቴዎስና የኤፌሶን ቤ.ክ. የተላለፈበትን ፍርድ እንዲያውቁ (4፥16-22)፤ ለ) ብቸኝነት ይሰማው ነበርና አብሮት የሚሠራ ደቀ መዝሙሩ፤ ማርቆስን ይዞ ወደ እርሱ እንዲመጣ (1፥15፤ 4፥9-14-21)፤ ሐ) የሮም ቄሣር ኔሮ ስደት ባስነሣ ጊዜ ጢሞቴዎስ የወገንልን ቃል እንዲጠብቅ (1፥13-14)፤ እንዲጸናበት (3፥14)፤ እንዲሰብከው (4፥2) እና በወገንል ምክንያት ሳያፍር መከራን እንዲቀበል፤ 1፥8፤ 2፥3።

አከፋፈል ፡-

1. የጳውሎስ ሁኔታና ስለ ጢሞቴዎስ የነበረው ምኞት፤ ም. 1።
2. ጳውሎስ ለጢሞቴዎስ የሰጠው አደራ፤ 2፥1-4፥5። በወታደር፤ በእስፖርተኞችና በገበሬ ምሳሌነት መሠረት እንዲጸና (2፥1-13)፤ በከንቱ ክርክር እንዳይጠመድ (2፥14-26)፤ የመጨረሻውን ዘመን ክፋት በተማረው ትምህርትና በቅዱሳት መጻሕፍት ዕውቀት እንዲያሸንፍ (ም. 3)፤ ቃሉን ሁልጊዜ እንዲያስተምር፤ 4፥1-5።
3. የጳውሎስ ሕያው ተስፋ፤ 4፥6-8።
4. ልዩ ልዩ ጥያቄና ሰላምታ፤ 4፥9-22።

ጢሮስ፤ በታላቅ ባሕር ዳር የነበረች የፈንቄ ጥንታዊት ከተማ። ከተማይቱ በባሕር ዳር አጠገብ ባለው ደሴት ላይ በሲዶና ሰዎች ተቋቋረች፤ ኢ.ሳ. 23፥2-12። ከእስራኤል ልጆች ለአንዱ ለአሰር ብትመደብም፤ እርሱ አልወረሳትም፤ ኢያሱ 19፥29፤ 2ሳሙ. 24፥7። ንጉሥ ዳዊትና ልጁ ሰሎሞን ከጢሮስ ነገሥታት ጋር ይተባበሩ ነበር፤ 2ሳሙ. 5፥11፤ 1ነገ. 9፥10-14፤ 2ዜ.መ. 2፥3-16። ጢሮስ ታላቅ የንግድ ከተማ ነበረች፤ ሕዝ. 27። ነቢያት በጢሮስ ላይ ትንቢት ተናገሩ፤ ኢ.ሳ. 23፤ ኤር. 27፥3፤ ሕዝ. 26-28። የጢሮስ ሕዝብ የኢየሱስን ትምህርት በከተማቸውም ተቀበሉት፤ ማር. 3፥8፤ 7፥24-31። ጳውሎስ ለሰባት ቀን በጢሮስ ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 21፥3-7። ዛሬ ብዙ ፍርስራሽ ይታይበታል፤ በቦታውም ሹር የምትባል ትንሽ የሊባኖስ ከተማ ትገኛለች። ካ. 5ለ።

ጢሮአዳ፤ እስያ በተባለች በሮም ጠቅላይ ግዛት የነበረች ትልቅ ወደብ። ጳውሎስ ጢሮአዳን ጉብኝ፤ ሐ.ሥ. 16፥8፤ 20፥5፤ 2ቆሮ. 2፥12። ዛሬ ከተማይቱ ፈርሳለች። ካ. 7ለ።

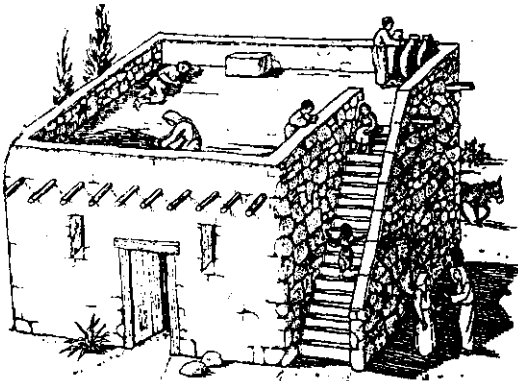
ጢስ፤ የኢሳት፤ የእግዚአብሔር መገኘትና የፍርድ ምልክት፤ ዘፍ. 19፥28፤ ዘጸ. 19፥18፤ ኢ.ሳ. 6፥4፤ ሐ.ሥ. 2፥19፤ ራእ. 14፥11፤ 15፥8፤ 18፥9-18።

ጢቅ አለ፤ ምራቁን ተፋ፣ ተጸየፈ ወይም ናቀ፤ ሚሊ. 1፥13።

ጢባርዮስ፤ «ቋዛር» ይመ.

ጢንጦ፤ የርስት ድርሻ። አንድ መሬት ሲከፈል እያንዳንዱ ክፍል ጢንጦ ይባላል፤ ሩት 4፥3።

ጣርያ (ጣራ)፤ የቤት ባጥ፤ መ.መ. 1፥17። «ቤት» ይመ.

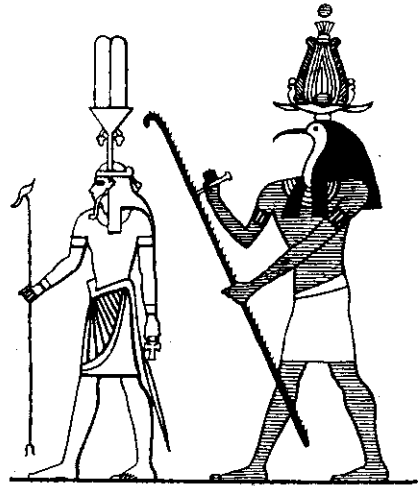

ሰንነት ያለው ቤት

ጣት፤ ከእጅና ከእግር የሚወጣ አነስተኛ የአካል ክፍል፤ ዘጸ. 29፥12፤ 1ዚ.መ. 20፥6፤ ዮሐ. 8፥6፤ 20፥25፥27። አንድ ድንቅ ወይም አዲስ ነገር በእግዚአብሔር ሲፈጸም የእግዚአብሔር ጣት እንዳይረገው ስለሚገለጽ፣ አሳቡ ከዚህ የበለጠ ማድረግ የሚችል መሆኑን ያሳያል፤ ዘጸ. 8፥19፤ 31፥18፤ መዝ. 8፥3፤ ዳገ. 5፥5፤ ሉቃ. 11፥20።

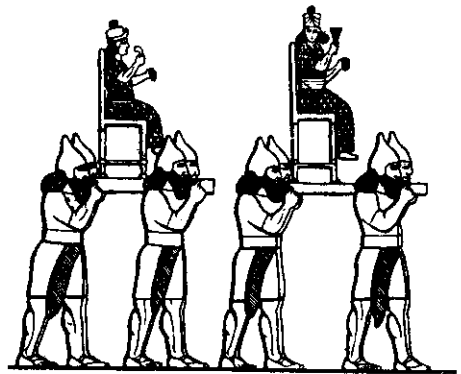
ጣውንት፤ ተቃዋሚ፣ ጉባን። ለአንድ ወንድ 2 ሚስቶች ቢኖሩት፣ አንዷ ለሁለተኛዋ ጣውንት ናት፣ እንደዚሁም ቤት ባሏን ፈትታ ሌላ ባል ብታገባ፣ አንዱ ለሌላው ጣውንት ነው። ለአዚህም ፍናናና ሐና ጣውንቶች ነበሩ፤ 1ኛመ. 1፥6።

ጣዖት፤ ከእንጨትና ከቀለጡ ማዕድናት የተሠራ የማምለኪያ ምስል። አሕዛብ ብዙ ዓይነት ጣዖት እየሠሩ ለአማልክታቸው ሰገዱ፤ ኢሳ. 2፥8። እስራኤላውያንም ጣዖትን ሠርተው አመለኩ፣ በዚህም እግዚአብሔር ተቋጣቸው፤ ዘጸ. 32፥1-10፤ መሳ. 2፥11-14፤ 2ነገ. 17፥7-18፤ 21፥11፤ 12። ብዙ ጊዜ ጣዖትን ማምለክ ከወሲባዊ ግንኙነት ጋር የተያያዘ ነበር፤ 1ነገ. 15፥12፤ ሮም 1፥23-25። ጣዖት ራሱ ሕይወት የለውም፤ ጎይልም የለውም፤ መዝ. 114፥12-15፤ 1ቆሮ. 8፥4። ሆኖም ጣዖትን ማምለክ አእምሮን ያሳውራል (ኢሳ. 44፥18-20)፤ ያስነውራል (መዝ. 114፥16)፤ ከአጋንንት ጋር አንድ ያደርጋል፤ 1ቆሮ. 10፥20። ስለዚህ እስራኤል ጣዖትን እንዲያቃጥሉ ታዘዙ (ዘጸ. 7፥25)፤

የግብጽ አማልክት

ምእመናንም ከጣዖት መሬቅ እንደሚገባቸው ታዝዘዋል፤ 1ቆሮ. 10፥14-22፤ 1ዮሐ. 5፥21። እግዚአብሔር ከሰጠን ውጭ ሌላ ነገር እንዲኖረን መመኘት ጣዖት ነው፤ ኤፌ. 5፥5። «ምስል» ይመ.

የመሰፈጦምያ ጣዖታት

ጣፍናስ፤ በሰሜን ግብጽ የነበረ ትልቅ የተመሸገ ከተማ። የይሁዳ ሰዎች ኤርምያስን ወደ ጣፍናስ ወሰዱት። ኤርምያስ ናቡከደነፆር በጣፍናስ ዙፋኑን እንደሚያኖር ትንቢት ተናገረ፤ ኤር. 43፥7-10፤ ሕዝ. 30፥18።

ጤና፤ በጠቅላላው የሰው ሁኔታ መልካም ሲሆን ጤና ይባላል። ብዙ ጊዜ ከሰሽታ መሬቅንና መዳንን ያመለክታል፤ ማቴ. 9፥12። ጤና ከሰው መንፈሳዊ ሁኔታ ጋር (መዝ. 38፥3)፣ በአካባቢም ካሉ ሰዎች ሁኔታ ጋር የተያያዘ ነው፤ ምሳ. 12፥18፤ 16፥24። ጤና ከኃጢአት (ማቴ. 9፥2-6)፣ ከጠላት የመዳን መግለጫ ነው፤ ኤር. 30፥17። እስራኤል

እንደ ሙሴ ሕግ ትእዛዝ ሲኖሩ ለምሳሌ ተላላፊ በሽታ ከያዛቸው ሰዎች በመለየት (ዘሌ. 13፡1-8)፤ ጽዳትንም በመጠበቅ (ዘሌ. 11፡39፡40፤ 13፡47-58፤ 14፡33-53፤ 15፡1-33፤ ዘዱ. 23፡13) ከብዙ በሽታ ይድኑ ነበር። «በሽታ»፤ «ፈውስ» ይመ.

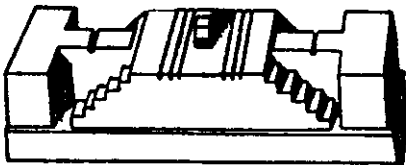
ጤና አዳም፤ ጥሩ ሽታ የሚሰጥ ተክል። በልዩ ልዩ መድኃኒት ውስጥ ይጨመር ነበር፤ ሉቃ. 11፡42።

ጤዛ፤ ከዝናም በኋላ፤ ወይም በጠል ወራት ጊዜ በሣርና በቅጠል ላይ ታቁር (ተቋጥሮ) የሚገኝ ውሃ። የማስተማር ዘዴ ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ዘዱ. 32፡2።

ጤግሮስ፤ ከዓድን የወጣ ወንዝ፤ ዘፍ. 2፡10-14። በመስጴጦምያ ካሉ ሁለት ታላላቅ ወንዞች አንዱ ነው፤ ርዝመቱ 1840 ኪ.ሜ. ነው። ካ.1ሌ።

ጥላ፤ በብርሃን ጊዜ የሚታይ አምሳል ግርዶሽ። በምሳሌነት ከሚገዳና ከሚያስፈራ ነገር መከላከያና መጠለያ፤ መጠበቂያም (መዝ. 17፡8፤ ኢሳ. 30፡3)፤ ቶሎ ለሚያልፍና ለሚለወጥ ነገር መግለጫ (1ኪ.መ. 29፡15፤ ያዕ. 1፡17)፤ ወደ ፊት ለሚመጣ ነገር ተቀዳሚ ምሳሌና ስም በመሆን ይነገራል፤ ቆላ. 2፡17፤ ዕብ. 8፡5፤ 10፡1። ለሞትም መግለጫ ሆኖ ተጠቅሷል፤ መዝ. 23፡4፤ አሞጽ 5፡8።

የጥላ ስፍራ ሰዓት፤ የፀሐይ ብርሃን በደንብ ሲታይ ልዩ ልዩ መስመርና ምልክት ባለበት እንጨት ወይም ድንጋይ ጥላን በመጣል ሰዓት ይለካ ነበር፤ 2ኪ. 20፡11፤ ኢሳ. 38፡8።

የግብጽ የጥላ ሰዓት

ጥል፤ መጸየፍ፤ መጣላት፤ በሰው ላይ ክፉ ነገርን ማለብ፤ የፍቅር ተቃራኒ፤ ምሳ. 10፡12፤ 15፡17። እንደ ነፍስ ገዳይነት ይቈጠራል፤ ዘዱ. 19፡11-13፤ 1ኪ. 3፡15። የሚጠላንን ሰው እንድንወድ ታዘዛል፤ ዘዱ. 23፡5፤ ማቴ. 5፡43-45። ሰውን እንዳንጠላ እግዚአብሔር አዝዟል፤ ዘሌ. 19፡17። ጥል የሥጋ ሥራ ነውና በእማኞች ዘንድ መገኘት ከቶ አይገባውም፤ ገላ. 5፡20፤ ቲቶ 3፡3፤ 1ኪ. 2፡9፤ 4፡20። ኃጢአት ወደ ዓለም ስለገባ የጥል ጊዜ አለ፤ መዝ. 3፡8። ለምሳሌ ምእመናን ሌላ ሃይማኖት የሚያስተምሩትን መቀበል ቀርቶ ሰላምም ሊሉአቸው እንኳን

አይገባቸውም፤ 2ኪ. 10። ደግሞም ሌላ ዓይነት ጥል አለ። ሰው ዘመዶቹን ካልጠላ የክርስቶስ ደቀ መዝሙር ሊሆን አይችልም፤ ሉቃ. 14፡26። ይህ ማለት ከዘመዶች ይልቅ ክርስቶስን መውደድ፤ ክርስቶስንም ማስቀደም ማለት ነው፤ ማቴ. 10፡37። ደግሞም ዘፍ. 29፡30፡31፤ ሉቃ. 16፡13 ይመ.። እንደዚሁም «ያዕቆብን ወደድሁ ዓሳውን ጠላሁ» ሲል እግዚአብሔር ለዓለም የሰጠውን ተስፋ በበዙሩ በዓሳው ሳይሆን፤ በያዕቆብ በኩል ለማስተላለፍ እንደፈቀደ ያመለክታል፤ ሚሊ. 1፡2፤ ሉቃ. 1፡33፤ ሮም 9፡13።

ጥልቅ፤ ወደ ታች የራቀ፤ የጠለቀ፤ የተሰወረ ያልተገለጠ ማለት ነው። ቃሉ ለውሃዎች (ዘፍ. 1፡2፤ 49፡25)፤ ለብስጭት ሁኔታ (መዝ. 71፡20)፤ ለልብ ስሜት (መዝ. 130፡1)፤ ሙታን ለሚገኙበት (ሮም 10፡7)፤ የማይታዘዙ መናፍስት ለሚወሰኑበት (ሉቃ. 8፡31፤ ራእ. 9፡1፡2፤ 20፡3)፤ ተመርምሮ ለማይገኝ ነገር ሁሉ ይነገራል፤ ሮም 11፡33።

ጥልፍ፤ በጨርቅ ላይ በተቀለመ ክር ተሰፍቶ የሚጨመር ጌጥ። ለቤተ መቅደስ መጋረጃዎችና ለካህናት ልብሶች ሥራ እግዚአብሔር ለጠላፊዎች የተለየ ችሎታና ጥበብ ሰጣቸው፤ ዘዱ. 26፡36፤ 27፡16፤ 28፡39፤ 35፡35፤ 38፡23፤ 39፡29። «ተግባረ እድ» ይመ.

እንዲት ሴት ጥልፍ ስትጠልፍ

ጥመት፤ ከፋት፤ ቅን አለመሆን፤ መዝ. 37፡7።

ጥም፤ ለውሃ፤ ለእግዚአብሔር በረከት ወይም እግዚአብሔርን ለማግኘት የሚነሣጣ ጥልቅ ፍላጎት፤ ዘዱ. 17፡3፤ መዝ. 42፡2፤ መላ. 15፡18፤ ማቴ. 5፡6፤ ዮሐ. 4፡13-15፤ 6፡35፤ 7፡37፤ 19፡28፤ ራእ. 7፡16።

ጥምቀት፤ ጥምቀት የተለያየ ነው። በውሃ፤ በመንፈስ ቅዱስ፤ በሥቃይም መጠመቅ አለ፤ ሉቃ. 3፡16፤ 12፡50። ጥምቀት የሚከተሉትን አሳቦች ይይዛል። 1. መንጸት፤ ማር. 1፡1-4፤ ዮሐ. 3፡22-25፤ ሐ.ሥ. 22፡16፤ ቲቶ 3፡5። 2. መለወጥ፤ ማር. 1፡4-8፤ ሉቃ. 3፡7-14፤ 1ጴጥ. 3፡18-22። 3. መተባበር፤ 1ቆሮ. 1፡13፤ 10፡2፤ ገላ. 3፡27፤ ሮም 6፡3-4።

የዮሐንስ ጥምቀት ወደፊት የሚመጣውን ያመለክት ነበር፤ ማቴ. 3፡11-12።

የክርስቲያን ጥምቀት የተፈጸመውን የክርስቶስን ሥራ ያሳስባል፤ ሮሞ 6፡3-4። ሰው በአብ፤ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም ይጠመቃል፤ ማቴ. 28፡16-20።

በሐ.ሥ. «በኢየሱስ ክርስቶስ ስም ተጠመቁ» የሚለው፤ ሉቃስ የጲፐርስን ትእዛዝ በሙሉ ሳይሆን በአጭሩ የጻፈው መሆኑን ያመለክታል። ሐዋርያት፤ አማኙ ከሥላሴ አካላት ጋር ግንኙነት እንዳለው ስለሚያውቁ የክርስቶስን ትእዛዝ አሟልተው የፈጸሙ መሆናቸውንም መረዳት አያስቸግርም፤ ሐ.ሥ. 2፡38። ሰው በኢየሱስ ክርስቶስ ስም ሲያምንም ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጹም አምላክና ፍጹም ሰው ሆኖ የአብ አንድያ ልጅ፤ እንደዚሁም መንፈስ ቅዱስን ሰጭ መሆኑን ያምናል። ይህም በጲፐርስ ስብከት ግልጥ ሆኗል፤ ሐ.ሥ. 2፡33-36። ይህን እውነት የማይቀበል መንፈስ ቅዱስን መሳደብ እንዳይሆንበት መጠንቀቅ አለበት፤ ማቴ. 12፡31-32። እንግዲህ «በክርስቶስ ስም መጠመቅ» ሥላሴን (ሦስቱን አካላት) እና ግብራቸውን ያጠቃልላል።

የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት በበዓለ ገምሳ ዕለት በቤ.ክ. ተደረገ (ሐ.ሥ. 1፡5፤ 2፡1-4)፤ ከዚያ ጊዜ ጀምሮ ምእመናን ሁሉ በክርስቶስ ሥራ ከክርስቶስ አካል (ቤ.ክ.) ጋር አንድ በመሆን በቤ.ክ. ላይ የወረደውን መንፈስ ቅዱስ አብረው ይካፈላሉ፤ 1ቆሮ. 12፡13፤ ቲቶ 3፡3-5።

ክርስቶስ ሲጠመቅ የውሃና የመንፈስ ጥምቀት የተያያዘ ነበር፤ ይህም ለእኛ ምሳሌ ነው፤ ሉቃ. 3፡21-22፤ ሐ.ሥ. 2፡38፤ ቲቶ 3፡5። የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት የውሃን ጥምቀት ሊከተል ወይም ሊቀድም ይችላል፤ ሐ.ሥ. 8፡4-17፤ 10፡44-48።

ጥምቀት ከክርስቶስ ጋር አንድ ያደርገናልና በዚህ መሠረት ከኃጢአት እንደተለየን ቁጥረን በአዲስ ሕይወት እንኖራለን፤ ሮሞ 6፡1-11።

በቤ.ክ. ሊቃውንት የማይስማሙባቸው ነገሮች አሉ። ከእነዚህም ጥቂቶችን በአጭሩ እንገልጻለን።

1. አንዳንዶች ጥምቀት የሚለው ቃል በውሃ ውስጥ ማጥለቅን ያሳያል ሲሉ፤ ሌሎች ደግሞ «ማፍሰስ» የሚለው ቃል የጥምቀትን ምሥጢር ያመለክታል ይላሉ፤ ሐ.ሥ. 2፡33።

2. አንዳንዶች ማር. 16፡16 ና ሌላም ክፍልን ጠቅሰው ሰው ሳያምን ሊጠመቅ አይገባም ይላሉ። እንደዚሁም ሌሎች በቢ.ክ. ዘመን ሕፃናት ተገረዙ፤ ስለዚህ ልጆች እንደ እግዚአብሔር ሕዝብ ተቋጥረው እግዚአብሔር የቃል ኪዳን አባላት አድርጓቸዋልና (ዘፍ. 17፡7፤ ሮሞ 4፡11፤ ገላ. 3፡29፤ ቆላ. 2፡11-12፤ 1ቆሮ. 7፡14) ሊጠመቁ ይገባቸዋል ይላሉ፤ ሐ.ሥ. 2፡39፤ 16፡15-33።

3. በዚያም ሆነ በዚህ ጥምቀት አስፈላጊ ነው፤ በረከቱ በክርስቶስ ከመንፈስ ቅዱስ ነውና። ተጠማቂው በረከትን የሚያገኘው ፡- (ሀ) በተለይ በሥርዓቱ፤ (ለ) በተለይ በእምነቱ፤ (ሐ) ጥምቀት

በተለይ የቃል ኪዳን ተስፋ ስለታተመበት ነው በማለት ሊቃውንት በአሳብ ይለያያሉ።

ኢየሱስ «የምጠመቃት ጥምቀት አለችኝ» ሲል ሞቱን አመለከተ፤ ሉቃ. 12፡50፤ ማር. 10፡38-45፤ ዮሐ. 18፡11። ሞቱን በጥምቀት ይመስላል። ምክንያቱም ሰው በጥምቀት ከፊተኛው አሳዛኝ ኑሮ ስለሚለይና ወደ አዲስ ሕይወት ስለሚገባ ነው፤ ሮሞ 6፡3-4። ክርስቶስ ከሞቱና ከትንሣኤው በኋላ ሰዎችን በመንፈስ ቅዱስ እንደሚያጠምቃቸው ስለሚያውቅ ሥራውን ለመፈጸም ይመኝ ነበር፤ ዮሐ. 7፡39፤ ሉቃ. 12፡49-50። ክርስቶስ በእሳት ያጠምቃል ማለት ይፈርዳል፤ በሰዎች መካከል ያለውን ልዩነት ይገልጣል፤ ክፋትንም ያጠፋል፤ ሉቃ. 3፡16-17፤ 12፡49-53።

ጥምድ፤ «ቀንበር» ይመ.

ጥሩር፤ ከብረታ ብረት ወይም ከቆዳ የሚሠራ ከአንገት እስከ ጉልበት የሚለበስ የጦር መሣሪያ መከላከያ፤ 1ሳሙ. 17፡5፤ 1ነገ. 22፡34፤ ነህ. 4፡16። የጽድቅ ምሳሌ ነው፤ ኤፌ. 6፡14-15። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጥሪ፤ «መጥራት» ይመ.

ጥራኮኒዶስ፤ በግሪክ ቋንቋ ጥራኮኒዶስ ማለት ሸካራማ ማለት ነው። ከደማስቆ በስተደቡባዊ ምሥራቅ የሚገኝ ቦታ። ፊልጶስ በጥራኮኒዶስ ገዥ ነበረ፤ ሉቃ. 3፡1። አሁን በሶርያ ውስጥ ይገኛል። ካ. 5ሐ።

ጥራጥሬ፤ እንደ አተርና ባቄላ ያለ ልዩ ልዩ ዘር፤ ዳን. 1፡12-16።

ጥርስ፤ በአፍ ውስጥ ያለው የምግብ ማድቀቂያ። ጥርስ ማለት ግፍን (ምሳ. 30፡14)፤ ጥርስን ማጥራት ራብን (አሞጽ 4፡6)፤ ጥርስ ማፋጨትም ቅጣጥና ፍርድን (ማቴ. 8፡12) ያመለክታል።

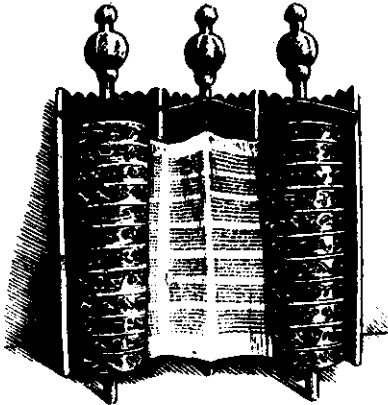
ጥርስ ማፋጨት፤ ቅጣጥን (ኢዮብ 16፡9)፤ ጥላቻን (መዝ. 37፡12)፤ መጉምጃትን (መዝ. 112፡10)፤ ጽኑ ሥቃይን ያሳያል፤ ማቴ. 8፡12፤ 13፡42፤ 25፡30።

ጥርጥር፤ የእምነት ጉድለት፤ ማቴ. 14፡31። አማኙ ያለ ጥርጥር በክርስቶስ ማመን (ማቴ. 28፡17፤ ዮሐ. 10፡24)፤ መመራት (ሐ.ሥ. 10፡20፤ 11፡12)፤ መጸለይ (ማቴ. 21፡21) አለበት። ማናቸውንም ነገር ተጠራጥሮ ቢያደርግ ኃጢአት ይሆንበታል፤ ሮሞ 14፡23። «ኑፋቂ» ይመ.

ጥሻ (ጣሻ)፤ ሥርና ቅጠል የበዛበት ቦታ። የሽፍታ ማደሪያና መዋያ ነው፤ 1ሳሙ. 23፡15-16።

ጥቅልል፤ ከደንገል በተሠራ ወረቀት ወይም በብራና ከተጻፈ በኋላ በሁለት በትሮች የሚጠቀለል መጽሐፍ። የቅጠል ዓይነት መጽሐፍት እስከ 100 ዓ.ም. ገደማ አልተሠሩም ነበርና መቅ. መጽሐፍ ሲል የጥቅልል ዓይነት ያመለክታል። የጥቅልል ርዝመት

እስከ ዐሥር ሜትር ሊደርስ ይችላል ነበር። ጽሕፈቱም በዐምዶች ላይ ነበረ፤ እ.ሳ. 34፥4፤ ኤር. 36፥2፥20-23፤ ሕዝ. 3፥1-3፤ ሉቃ. 4፥17-19፤ 2ዮሐ. 12፤ ራእ. 5፥1፥2፤ 2ጢሞ. 4፥13። «ጽሑፍና ጽሕፈት» ይመ.

የመጽሐፍ ጥቅልል

ጥበብ፤ ግለተዋል፤ ዘዴ፤ ግንኙነትም ነገር ለግጥናት የመመርመር ችሎታ። የሥራ ችሎታ ያላቸው ጥበበኞች ይባላሉ፤ ዘጸ. 31፥2-5፤ ሕዝ. 27፥8፥9።

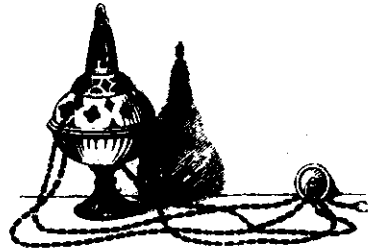
በተለይም አስተዳዳሪዎች ሕዝብን እንዲመሩ ጥበብ ያስፈልጋቸዋል፤ ዘጸ. 34፥9፤ 2ሳሙ. 14፥20፤ 1ነገ. 3፥9፤12፤ 4፥29። ፍጹም ጥበብ ያለው እግዚአብሔር ብቻ ነው፤ እ.ሳ. 31፥2፤ ዳገ. 2፥20-23። እርሱ ሁሉን እንደ ጥበቡ ያደርጋል፤ ምሳ. 3፥19፤ ሮም 1፥1፥33-36። ከሁሉ በላይ ጥበብ የተገለጠው በክርስቶስ ነው፤ ምሳ. 8፤ 1ቆሮ. 1፥24፥30፥31፤ ቶላ. 2፥2፥3። ሰው እግዚአብሔርን በመፍራት ጥበብን ያገኛልና በእግዚአብሔር መንገድ ይራመዳል፤ መዝ. 111፥10፤ ኢዮብ 28፥28፤ ያዕ. 1፥5። ሆኖም የተማሩ ሰዎች ጥበብ ከእግዚአብሔር ጥበብ ጋር ሲመዛከር እንደ ምንም አይቈጠርም። ሰው ጥበበኛ ነኝ ቢልም በእግዚአብሔር ዘንድ እንደ ደንቆር ነው፤ ሮም 1፥22፤ 1ቆሮ. 1፥19-30፤ 3፥19፥20፤ ያዕ. 3፥13-17፤ ጥበብ ከመንፈሱ ቅዱስ ስጦታዎች አንዱ ነው፤ 1ቆሮ. 12፥8።

ጥበብ፤ መጽሐፈ ጥቅል ጉሠ ሰሉሞን ጽፎታል የተባለው፤ ፍጹሙን ጥቅም የሚገልጽ መጽሐፍ ነው። የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብ.ክ. ከብ.ክ. መጻሕፍት ድርጅቱ ይቀበሉታል።

ጥበብ ያደራሰበት በገሊላ ታሪክ ዳር በምዕራብ በኩል በ20 ዓ.ም. ገደማ በዳርድስ አንቲክስ የተሠራ ከተማ። የመቃብር ቦታ ከሆነ በኋላ አይሁድ እንደ ርኩስ ስለቋጠሩት በተብሮያዊስ ለመኖር ፈቃደኞች አልነበሩም። ኢየሱስ ወደዚህ ከተማ የገባ መሆኑ አልተጻፈም። ዛሬ የገሊላ ዋና ከተማ ነው። ካ.5ሊ።

ጥብሳት፤ (ጠባላ)፤ ትኩሳት ያለበት በሽታ፤ ዘጸ. 28፥22። በእሳት ምክንያት የሚሆን ጥብሳትም ሊሆን ይችላል። «በሽታ» ይመ.

ጥና፤ የዕጣን ግጠኛ ዕቃ። ካህኑ የእሳት ፍም ዉምሮ ዕጣን ያጥንበታል፤ ዘሌ. 16፥12፤ ዘጉ. 16፥46። በሙሉ ዘመን ጥና ከናስ (ዘጉ. 16፥39)፤ በኋላም ከወርቅ ይሠራ ነበር፤ 1ነገ. 7፥50፤ ራእ. 8፥3-5። ናዳብና አብዩድ ያልተፈቀደውን እሳት በጥናዎቻቸው ስለዉመሩ ተቀሠቱ፤ ዘሌ. 10፥1፥2። ቆረና ወገኖቹ እንዲሁም ንጉሥ ዮዘያን ሳይገባቸው ጥና ይዘው ስላጠኑ ተቀሠቱ፤ ዘጉ. 16፥16-35፤ 2ዚ.መ. 26፥16-20።

ጥንቂላ፤ እግዚአብሔር ባለፈቀደው መንገድ መንፈሳዊ ኃይልን መፈለግ። ከጥንት ጀምሮ ጥንቂላ የታወቀ ነው፤ ጠንቋዮች የነገሥታት አማካሪዎች ነበሩ፤ የእግዚአብሔርንም ሥራ ተገዳረገዋል፤ ዘጸ. 7፥8-22፤ እ.ሳ. 19፥3፤ ዳገ. 2፥2። በከነዓን ምጥርተኛ፤ ሞራ ገላጭ፤ አስማተኛ፤ መተተኛ፤ በድግምት የሚጠነቅቅ፤ መናፍስትን የሚጠራና መታን ላቢ ጠንቋይ ይገኙ ነበር። ሥራቸው ይመሳሰላል። እነዚህም ርኩስ መንፈስንና የመታንን መናፍስት በመጠየቅ ምሥጢራውያን አስማትን በመድገም፤ ልዩ ልዩ መሥዋዕትን በማቅረብ፤ የእንስሳትን ሆድ ዕቃና ሌሎች ነገሮችንም በመመልከት የሚመጣውን ነገር ይናገሩ፤ ጠላቶቻቸውን ይጉዳና ወዳጆቻቸውን ይጠብቁ ነበር፤ ዘጸ. 18፥9-14። በየአርእስቱ ይመ.

እስራኤላውያን በጠንቋዮች መንገድ እንዳይሄዱ ተከለከሉ። ጠንቋዮችንም እንዲያጠፉ ታዘዙ፤ ዘጸ. 22፥18፤ ዘሌ. 20፥27። እንደ እነዚህ ያሉ አውነተኞች ነገሥታት አስወገዱት (2ነገ. 23፥24)፤ እንደ እነምናስ ያሉት ጥን ራሳቸው ይጠነቅቁ ነበር፤ 2ነገ. 21፥6። ሳሊል በመጀመሪያ ጠንቋዮችን አጠፋ፤ ዘጸ. 21፥21፤ ምናክስት ጠሪ በመጠየቅ እግዚአብሔርን አስቂጣ፤ 1ሳሙ. 28፥3-19።

በሙቅ. የተገለጡ አንዳንድ የጠንቋይ ሥራዎች፤ (ሀ) በትርን ወደ እባባ መለወጥ፤ (ለ) ውሃ ወደ ደም መለወጥ፤ (ሐ) መታንን መጥራት ናቸው፤ ዘጸ. 7፥10-11፥20-22፤ 1ሳሙ. 28፥14።

ሰው እግዚአብሔርን እንጂ ጠንቋይን መጠየቅ አይገባውም፤ 1ዚ.መ. 10፥13፥14። እንደዚሁም የሰው ኃይል በእሎች እንጂ በሕይወት በእስማት፤

በድግምት በሌላም የሚገኝ መሆን የለበትም! ራሱ. 4+6:7። ምእመናን ከጥንቂላ መራቅ፣ የጥንቂላንም ዕቃ ግታጠል ይገባቸዋል! ሐ.ሥ. 19+19:20! 14. 5+20! ራሱ. 22+15። ምንም እንኳ ብዙ ጠንቋዮች ኃይል ሳይኖራቸው ገንዘብ ለማግኘት ቢያታሉም፣ እንዳንዶች በርኩስ መንፈስ ምክንያት ልዩ ኃይል ይኖራቸው ይሆናል! ተአምራትንም ያደርጋሉ። የእግዚአብሔር ሰው ገን በመንፈስ ቅዱስ ኃይል ሊቃወማቸው ይችላል! ሐ.ሥ. 8+9-24! 13+6-12! 16+16-18።

ጥንቸል፤ «እንሰጣት» ይመ.

ጥዝጣዜ፤ የቀሰል ሕመም ስሜት፣ የመከራ ምሳሌ ነው! መዝ. 69+26።

ጥጃ፤ የላም ልጅ። በብዙ አገሮች ጥጃ የጉልበትና ዘርን የማግኘት ምሳሌ ስለሆነ፣ ሕዝቡ አግልክታቸውን በጥጃ ምስል ሠርተው ያመልኩ ነበር። እርን እስራኤል በጥጃ አማካይነት እግዚአብሔርን እንዲያመልኩ አስቧ። ኢየሩብሳም የወርቅ ጥጃዎችን በቤቱልና በጃኑ ሄኖረ። አምልኮቱም ብዙ ዐይነት ዘማዊነትን አስከተለ! እግዚአብሔርንም አስቂጣ! ዘጸ. 32+1-7! 117. 12+28-30።

የግብጽ ጣለታት የጥጃ ምስል

ጥጋብ፤ የሥጋ ወይም የፍስ ርካታ! ዘፍ. 41+34:53! ምፋ. 6+30! ግር. 8+4። እውነተኛ ርካታ ከእግዚአብሔር ይገኛል! መዝ. 17+15! 81+16! 105+40! 107+9! 132+15! 145+16።

ጥጋት፤ የሌላሰለሰ፣ የልታረሽ መራት። የኃጢአተኛ ልብ ምሳሌ ነው! ኤር. 4+3:4! ሆሌዕ 10+12።

ጥፋት፤ በሙቅ. ጥፋት ብዙ ጊዜ ለዘላለም ከእግዚአብሔር የመራትንና ከእጋውም የመውጣትን ሁኔታ ያመለክታል! ራሱ. 1+28! 1ጢሞ. 6+9። ይሁዳና የዐመፅ ሰው የጥፋት ልጆች ተብለዋል! የሐ. 17+12! 2ተሰ. 2+3።

የጥፋት ርካታት፤ «ርኩስት» ይመ.

የጥፋት ውሃ፤ በናገ ዘመን የነበረ ውሃ።

የሰው ክፉት ሲበዛ፣ የልቡ አሳብና ምኞት ሲከፋ እግዚአብሔር ሰውን ሊያጠፋ ወስነ። ኖኅ ግን በእግዚአብሔር ፊት ሞገስን አገኘ፣ በእግዚአብሔርም ትእዛዝ መርከብን ሠራ፣ የጥፋት ውሃ በምድር ላይ ሲመጣ ኖኅ ቤተሰቡና ወደ መርከቡ ያስገባቸው እንስሳት ዳኑ! ሌሎች ግን ጠፉ። ምድር ሁሉ ከአንድ ዓመት በላይ በውሃ ተሸፈነ። አንዳንዶች ዓለም ሁሉ፣ ሌሎች ደግሞ ለናገ ይታይ የነበረው ምድር ሁሉ ተሸፈነ ብለው ይተረጉማሉ። ነገር ግን አብዛኞች በናገ ዘመን እንደሆነ እንዲሁ በክርስቶስ መምጣት ይሆናል ስለሚሉ። ዓለም ሁሉ ነው በሚለው አሳብ ይሰማማሉ። ታሪኩ በዘፍ. 6+5-8+18 ተጽፏል። ከጥፋት ውሃ በኋላ እግዚአብሔር ዓለምን እንደገና በውሃ እንዲያጠፋ ቃል ኪዳን ሰጠ! ዘፍ. 8+20-9+17። የጥፋት ውሃ የዓለም መወረሻ ፍርድ ምሳሌ ነው! ግሌ. 24+37-39። ጴጥሮስም እንደገለጠው ውሃው የጥምቀት ምሳሌ ተብሏል! 1ጴጥ. 3+20:21።

የጦር መሣሪያ፤ ሰው ወደ ጦጩት ሲሄድ በቤቱ የሚገኘውን መሣሪያ ይዞ ይዘምት ነበር። ቋሚ ወታደር ግን ልዩ የጦር ልብስና መሣሪያ ነበረው። ንጉሥና ከፍተኛ የጦር መስራችን የጦር መሣሪያ የሚሸከምላቸው ጋሻ ጃግራ ነበራቸው። የወታደር መሣሪያ በሁለት ይከፈላል።

1. መመከቻ። አላባሽ አግራ ጋሻ፣ ጋሻ (1ነገ. 10+16:17)፣ የራስ ቀር፣ ገምባሌ፣ ጥሩር፤ 1ላሙ. 17+5-7። የተራ ወታደር መመከቻ ከቆዳ የተሠራ ሲሆን፣ የነገሥታትና የጦር አለቆች መመከቻዎች ግን በናስ ወይም በብረታብረት ይሸፈኑ ነበር! 1ነገ. 14+27።
2. ማጥቂያ፤ ሰላጤን (ኢዮብ 39+23)፣ ሰይፍ (1ላሙ. 17+51)፣ ቀስትና ፍላጻ (ዘፍ. 27+3)፣ ቀጭኔና ካራ (1ነገ. 18+28)፣ ወንጭፍ (መላ.20+16)፣ ጉመድ (ሕዝ. 39+9)፣ ጉራደ (ሕዝ. 5+1)፣ ጦር፣ ጥረ፤ 1ላሙ. 17+6:7። ነገሥታት ደግሞ ሠረገሎችን ለጦርነት ያዘጋጁ ነበር (ዘጸ. 14+25)! ፍላጻዎችንና ትልልቅ ድንጋዮችን

የቋሚ ወታደሮች የራስ ቀር

የሚወረውሩ መሣሪያዎችንም ይሠሩ ነበር፤ 2ዜ.መ. 26+14:15 «ጦርነት»፤ «ጦር ሠራዊት» ይመ.

ጦር ሠራዊት፤ ከመጀመሪያ ጀምሮ ሕዝቦች ስላልተሰማሙ ወደ ጦር ሚዳ መውጣት የተለመደ ሆነ። ታላላቅ መንግሥታትም ብዙ የጦር ሠራዊት ያደራጁ ነበር፤ የጦር ሠራዊት መኩንናት በመንግሥት ዘንድ ታላላቅ ሰዎች ነበሩ። በእስራኤል ኅብረተሰብ ከ20 ዓመት በላይ የነበሩ ወንዶች ሁሉ በጦርነት መሳተፍ ነበረባቸው (ዘኁ. 1+3)፤ ወታደሮች በጭፍራ በሺህና በመቶ አለቆች መሪነት ይሰለፉ ነበር፤ ዘኁ. 31+14። እንዳንዶች ወደ ጦር ሚዳ እንዳይሄዱ ይፈቀድላቸው ነበር፤ ዘዳ. 20+1-9።

የርም ወታደሮች

እስራኤላውያን ከነፃነት ከያዙ በኋላ ጠላት ሲነሣባቸው አንድ መሪ ሰዎችን በመላ ለጦርነት ያሰልፋቸው ነበር፤ መላ. 6+33-35፤ 1ዓመ. 11+5-7። ሳኦል ከነገሠ በኋላ ግን ቋሚ የጦር ሠራዊት

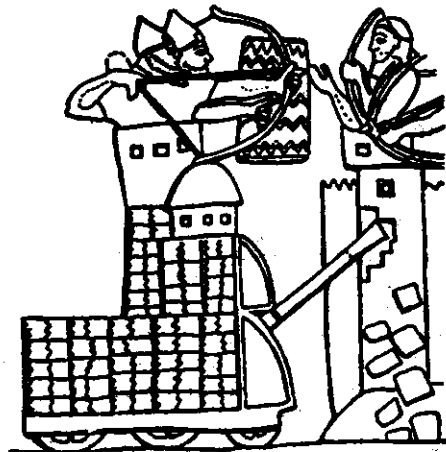
የርም መቶ አለቃ

አዘጋጀ፤ 1ዓመ. 13+2። ዳዊትም ከሊታውያንንና ፈሊታውያንን ለክብር ዘብ ቀጠረ፤ 2ዓመ. 8+18። እስከ ነገሥታት ዘመን ድረስ የእስራኤል ወታደሮች በተለይ እግረኞች ነበሩ (1ዓመ. 4+10)፤ ሰሎሞን ግን ብዙ ፈረሰኞችንና ሠረገሎችን ጨመረ፤ 1ነገ. 10+26-29። ወታደሮች በዘመቱ ጊዜ በምርኮ ይተዳደሩ ነበር (1ዓመ. 30+24)፤ ቋሚ ጦር ሠራዊት ደግሞ ከንጉሡ ማዕድ ይቀለብ ነበር (1ነገ. 4+27)፤ ወታደሮች ለጦርነት ሲወጡ በአንድ ሰፈር ያድራሉ። ሰፈሩም ሁለጊዜ ይጠበቃል፤ መላ. 7+19፤ 1ዓመ. 17+20፤ 25+13፤ 26+5።

የርም ጦር ሠራዊት ዋና ክፍሎች ሌጌዎንና ጭፍራ ይባሉ ነበር። በአንድ ጭፍራ ዐሥር መቶ አለቆች ይገኙ ነበር፤ ማር. 5+9፤ ሐ.ሥ. 10+1፤ 27+1። «ጦርነት»፤ «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጦርነት፤ ውጊያ ለመግጠም መሰለፍ። የጥንት ሰዎች ወደ ጦርነት ሲሄዱ፤ በአምላካቸው ፈቃድ እንደሚዘምቱ ያምኑ ነበር፤ 2ነገ. 18+32-35። በእስራኤል አገር ነገሥታት ወደ ጦርነት ከመውጣታቸው በፊት መሥዋዕትን ይሠጡ (1ዓመ. 7+8-10፤ 13+8-9)። እግዚአብሔርንም ይጠይቁ ነበር። ጦርነታቸውንም የእግዚአብሔር ጦርነት ይሉት ነበር፤ 1ዓመ. 18+17፤ 1ነገ. 22+5-28፤ 2ነገ. 3+11። ወታደሮች በቀንደ መለከት ድምፅ ይጠሩ ነበር (መላ. 3+27፤ 1ዓመ. 13+3)፤ ካህናት መለከት ይነቱ (2ዜ.መ. 13+12)፤ ታቦትም ተሸክመው ወደ ጦርነት ይሄዱ ነበር፤ ዘዳ. 20+1-4፤ ኢያሱ 6+1-21፤ 1ዓመ. 4።

የጦርነት ስልትና ዘዴ ብዙ ዓይነት ነበረ። እንዳንድ ጊዜ ጦርነት በተመረጠ ጀግኖች ይጀመር ነበር፤ 1ዓመ. 17፤ 2ዓመ. 2+14-16። ወታደሮች በድንገት ወደ ጠላቶቻቸው ሲደርሱ እንደሚያሸንፉ

ከአምር የቅርጻ ቅርጽ ጥብብ የተገኘ

ብዙ ጊዜ ይታያል፤ ዘፍ. 14፥15፤ ኢያሱ 11፥1-9፤ መላ. 7፥19-23፤ ኢያሱ፥ ሌሎችም በድብቅ ጦርና የተሸነፉ በመምሰል ዘዴ ተጠቀሙ፤ ኢያሱ 8፥3-23፤ መላ. 20፥20-48፤ አንድ የጦር ሠራዊት በጦር ሚዳ ላይ ጠላት ሲበረታበት፤ ወደ ግንብ ወይም ወደ ተመሽገ ከተማ ይገባ ነበር፤ ጠላቱም ምሽጉን ከብቦ ሊይዘው ይሞክር ነበር፤ 2ኛመ. 20፥15፤ 2ኛ. 6፥24፥25፤ ሕዝ. 4፥2፤ ተሸናፊዎች እንደተገደሉ ወይም ባሪያዎች ሆነው እንዳገለገሉ ተገልጧል፤ ዘዳ. 20፥16-18፤ አሞጽ 1፥6፥9፥13፤ በጦርነት የተገኘው ምርኮ ለእግዚአብሔር እርም ካልሆነ በቀር ጦር ሠራዊቱ ይካሄዳል፤ ነበር፤ ዘጉ. 31፥27፤ ኢያሱ 22፥8፤ 1ኛመ. 30፥24፥25።

የክርስቶስ ተከታይ እንደ ወታደር ነው። በመንፈስ በኩል ከሰይጣንና ከታገላት ጋር ይዋጋል፤ 2ኛሮ. 10፥3-5፤ 1ጢሞ. 1፥18፤ 2ጢሞ. 2፥3፥4፤ ያሴ. 4፥1፤ 1ኢጥ. 2፥11። ዕቃ ጦሩም መንፈሳዊ ነው፤ ሮም 13፥12፤ 2ኛሮ. 6፥7፤ ኤፌ. 6፥11-18፤ 1ተሰ. 5፥8።

ጦርነት ከሰው ጋጠላት የተነሣ ወደ ዓለም እንደገባ ግልጽ ነው። እም! «አትግደል» ተብሎ ታዝዟል፤ ሆኖም ዳዎች የሞት ፍርድ እንዲፈርዱ ተፈቀደላቸው፤ እስራኤልም ጠላቶቻቸውን እንዲያጠፉ ብዙ ጊዜ ታዘዙ፤ ዘሌ. 27፥29፤ ዘጉ. 21፥2፥3፤ 1ኛመ. 15፥3፤ በኢ.ክ. ግን የክርስቶስ ፈቃድ የሚፈጸመውና ቤ.ክ. የምትሰፋፋው በመንፈሳዊ እንጂ በሥጋዊ ኃይል አይደለም፤ ማቴ. 26፥52፤ 2ኛሮ. 10፥3-5፤ ኤፌ. 6፥12። ሆኖም ጦርነት በዚህ ዓለም የማይቀር መሆኑን ኢየሱስ ተናገረ፤ ማቴ. 24፥6። በጦርነትም ምላሌ አስተማረ፤ ሉቃ. 14፥31፥32። እንግዲህ ክርስቲያን ወታደር ሊሆን ይችላል? እንዳንዶቹ በተለይ ማቴ. 5፥43-45 እና 10፥23 እየጠቀሱ ክርስቲያን ወታደር ሊሆን አይገባውም ይላሉ። ጠላትን መከላከል እንደሚገባ ፈቀደ (ሉቃ. 14፥31፥32)፤ ጳውሎስም የክርስቲያን ገርነት ውሱን መሆኑን (ሮም 12፥18)፤ መንግሥትም ራሱን በሰይፍ መጠበቅ እንደሚገባው አስተማረ (ሮም 13፥1-4) ይላሉ። ቢሆንም ክርስቲያን በጦርነት ሰውን መግደል የሚያሳዝን ነገር መሆኑን ግሰብ ይገባል። «ጦር ሠራዊት»፤ «የጦር መሣሪያ» ይሆኑ።

የጦርነት መጽሐፍ፤ «የያሻር መጽሐፍ» ይሆን

ጦቢት፤ መጽሐፈ ጦቢት ሽግግራው ጦቢት በንጉሡ በሰልጣናሶር ዘመን ወደ አሦር ከተማረከ በኋላ፤ እርሱና ልጁ ጦቢያ ተቸግረው ሳለ እግዚአብሔር በመልእክ ሩፋኤል አማካይነት ረድቶአቸው ከቸግር ሁሉ እንደወጡ የሚተርክ መጽሐፍ ነው። የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብ.ክ. ከብ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቄጥረው ይቀበሉታል። ስለ ቤተ መቅደስ መፍረስና መታደስ፤ ስለ የናስ ትግቢት ፍጻሜም ይናገራል፤ ጦቢት 14፥4-9። የጦቢት 4፥16ና የማቴ. 7፥12 ቃል አንድ ነው።

ጦቢያ፤ ከሆኖን በመቃወም ሰንባላጥን የደገፈ

አሞናዊ፤ ነህ. 2፥10፥19፥20፤ 4፥3፥7፥8፤ 6፥1-14፥17-19። ካህኑም ኤልያሱብ ከእግዚአብሔር ቤት ጓዳዎች አንዱን ለመኖሪያ ሰጠው፤ ነሆምያ ግን አስወጣው፤ ነህ. 13፥4-9። በመጽሐፈ ጦቢት ከተጠቀሰው ጦቢያ የተለየ ሰው ነው። *

ጨለማ፤ የብርሃን ተቃራኒ። በምላሌነት ድንቁርናንና አለማስተዋልን (ኢዮብ 37፥19፤ ኢሳ. 9፥2)፤ ክፋትን (2ኛሮ. 4፥6፤ 1ዮሐ. 1፥5፥6)፤ የኩነኔን ሁኔታም ያመለክታል፤ ማቴ. 22፥13። ደግሞም እግዚአብሔር የማይታይ መንፈስ ስለሆነ መሰወሪያው ጨለማ እንደሆነ ተነግሯል፤ መዝ. 18፥9፥11።

ጨረር፤ የፀሐይ ብርሃን፤ በተለይ ጥዋትና ማታ የሚታየው ብርሃን ጨረር ይባላል፤ ዕን. 3፥4።

ጨረቃ፤ እግዚአብሔር በአራተኛው ቀን ጨረቃን ፈጠረ። ጨረቃ በሌሊት ይሠለጥናል፤ ዘፍ. 1፥16። በጨረቃ ወሮች ይቋጠራሉ። «ወር»፤ «መባቻ» ይሆናል። ጨረቃ እንደ ፀሐይ የዚህ ዓለም የማይናወጥ ሁኔታ ምሳሌ ነው፤ መዝ. 72፥5። ስለዚህ የጨረቃ ወደ ደም መለወጥ (በግርዶሽ ጊዜ) ለዓለም ለውጥና መጨረሻ ምሳሌ ሆነ፤ ኢዮ. 2፥31፤ ማር. 13፥24። እንዳንድ የጥንት ሰዎች ጨረቃን ያመለኩ ነበር፤ ኢዮብ 31፥26-28።

ጨረባ፤ ትንሞችን ከአየር የምትጠልፍ ወፍ። በብርድ ዘመን ወደ ደቡብ፤ ወደ ሙቀት አገር ትሄዳለች፤ ኢሳ. 38፥14፤ ኤር. 8፥7፤ ምላ. 26፥2። «ወሮች» ይሆናል።

ጨርቃም፤ የሰድብ ቃል፤ ውራጅ ለባሽ፤ የማይረባ፤ ከንቱ ማለት ነው። ንቀትንና ውርደትን ያመለክታል፤ ማቴ. 5፥22።

ጨካኝ፤ ጭከኛ፤ ምሕረት የለለው፤ ሕገ ወጥ፤ ግፈኛ፤ ምላ. 11፥17፤ ማቴ. 25፥24፤ ሉቃ. 19፥21፤ ይሁዳ 14-15።

ጨዋታ፤ በዕብራውያን መካከል ዘፈን (ኤር. 31፥4)፤ እንቁጥልሽና ታሪክ የተለመዱ ነበሩ፤ 1ኛ. 10፥1፤ ሕዝ. 17፥2። ልጆች እንደ ታላላቆች ይጫወቱ ነበር፤ ማቴ. 11፥16፥17። በግሪክ ዓለም ብዙ ዓይነት የጨዋታ ውድድር ነበረ። በአዲስ ኪዳንም ሩጫና ቡጢ ለምሳሌ ተጠቅሷል፤ 1ኛሮ. 9፥24-27፤ 2ጢሞ. 2፥5፤ 4፥7፥8፤ ዕብ. 12፥1፥2።

የጨዋታ ስፍራ፤ እንደ እስቲድየም ያለ ብዙ ሰዎች ቴአትር (ድራማ) ወይም እስፖርት የሚመለከቱበት ፀቃ። ርማውያን በብዙ ከተማዎች የጨዋታ ስፍራዎችን ሠርተው ነበር፤ ሐ.ሥ. 19፥29።

ጨው፤ በጥንት ዘመን የጨው ጥቅም ለዩ ለዩ ነበረ።

1. የምግብ ማግረጫ፤ ኢዮብ 6፥6።
2. ከእህል ተርባን (ከመሥዋዕት) ጋር የሚቀርብ፤

ዘሌ. 2+13።

3. ለመድኃኒት፤ ሕዝ. 16+4።

4. የቃል ኪዳን ማረጋገጫ፤ ዘጉ. 18+19፤

2ዜ.መ. 13+5።

5. የጦር ሠራዊት የጠላትን ከተማ ሲያፈርስ አንዳንድ ጊዜ ወና እንዲሆን ጨው ይዘራበታል፤ መላ. 9+45። ጨው የፍርድ ምልክት ነው፤ ዘፍ. 19+26፤ መዝ. 107+34።

6. እንደ ገንዘብ ምንዛሪ ያገለግል ነበር፤ ዕዝ. 4+14። ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርትን የዓለም ጨው ሲል ሰየማቸው፤ ማቴ. 5+13። በዚህ ምሳሌ ዓለም በኃጢአት እንዳይበላሽ ክርስቲያኖች እንደሚሠሩ ይገልጻል፤ ማር. 9+50፤ ቆላ. 4+6።

ጨው ባሕር፤ በአቀማመጡ ከዓለም ሁሉ ዝቅ ያለ ባሕር። ከታላቁ ባሕር ጠለል 390 ሜትር ያህል ይቀንሳል። ርዝመቱ 80፥ ሰፋቱ 15 ኪ.ሜ. ነው። ጨው ስለበዛበት ዓሣ የለበትም። የጨው ባሕር (ዘፍ. 14+3፤ ዘጉ. 34+3፤ ዘዳ. 3+17፤ ኢያሱ 3+16፤ 2ላሙ. 8+13፤ 2ነገ. 14+7)፥ አንዳንድ ጊዜም በመቅ. የዓረባ ባሕር ተብሎ ይጠራል፤ ዘዳ. 3+17፤ ኢያሱ 3+16፤ 12+3፤ 2ነገ. 14+25። ካ. 2ሐ።

ጫጉሳ፤ መቸፈና መቸፈይት በተባቡ ጊዜ ለተወሰነ ጊዜ የሚኖሩበት ቤት (ጉጃ)፤ ኢዩ. 2+16።

ጭራሮ፤ ደረቅ እንጨት። ጭራሮ የሚባለው በተለይ ቀጫጭን የሆነና በቁመ የደረቀ፥ ለማገድ የሚያገለግል ነው፤ ሐ.ሥ. 28+3።

ጭራ፤ አጭር ልሳነ ጠባብ ጦር፤ 1ላሙ. 17+6፤ 45። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጭቃ፤ በጥንት ዘመን የቤት መሥሪያ ጡብ ሸክላና የቤት ዕቃዎች ከጭቃ ይሠሩ ነበር። በአንዳንድ አገሮች ሰዎች ከጭቃ በተሠሩ ሸክላዎች ላይ ይጽፉ

ጸሓፊ በጭቃ ላይ ሲቀርጽ

ነበር፤ ዘፍ. 11+3፤ ዘዳ. 1+14፤ ኤር. 18+4፤ ሕዝ. 4+1።

የጭቃ ሰሌዳ፤ በልዩ ልዩ ዓይነት ቅርጽ ጭቃውን ከሠሩና የሚያስፈልጋቸውን ጽሑፍ ወይም ሥዕል ሳይደርት ከቀረጹ በኋላ በእሳት ወይም በፀሐይ ያደርቁት ነበር። በእስራኤልና በአቅራቢያዎ ባሉት አገሮች ይህን የመሰሉ ከጭቃ የተሠሩ ሰሌዳዎች ከመሬት ውስጥ ተገኝተዋል። እነዚህም ከ3000 ዓመት ከክ.በ. ጀምሮ የተሠሩ እንደሆኑ ተገምቷል፤ ሕዝ. 4+1።

ጭን፤ ሰው መሐላውን ለማጽናት ሲፈልግ እጁን ከሌላው ጭን በታች አድርጎ ይምላል፤ ዘፍ. 24+2፤ 9፤ 47+29። ሰው በቶሎ እንዲሞት ጭን ይሰበር ነበር፤ ዮሐ. 19+31፤ 32።

ጭንቁር፤ በሰውነት ላይ የሚወጣ አደገኛ ተሳስል፤ 2ጢሞ. 2+17። «በሽታ» ይመ.

ጭንጋፍ፤ ያለቀ፥ የወረደ ፅንሰ፤ ኢዮብ 3+16። በምሳሌያዊ እነጋገር ታናሽና ክብር የማይገባው ማለትን ያሳያል፤ 1ቆር. 15+8።

ጭንጫ ድንጋይ፤ ውስጡ የማይማስ ወይም ለእርሻ የማይጠቅም ድንጋያዊ መሬት፤ ዘዳ. 8+15፤ ማቴ. 13+5።

ጭጋማ፤ በበጋ ወራት እንደ ጥቁር ደመና ያለ መሬትን የሚሸፍን፥ እንደ ደመና ፀሐይን የሚጋርድ፤ ሐ.ሥ. 13+1። የፍርድ ቀን ሁኔታ በጭጋማ ተመስሷል፤ ሰር. 1+15።

ጰንጠቆስጤ፤ በግሪክ ቋንቋ ነምላኛ ማለት ነው። «በዓላት» ይመ.

ጲላጦስ፤ ከ26-36 ዓ.ም. የነበረ የይሁዳ ገዥ። የኢንጫን አገር ሰው ወይም ኢንጫን የተባለ ቤተሰብ ወገን ነው። የሮምን ወታደሮች ሰንደቅ ዓላማዎች ወደ ኢየሱሳስም በማምጣቱ አይሁድን አስተዋመ። በጭቆና ገዛ፤ ብዙ ሰዎችን አሳገደለ፤ ሉቃ. 13+1። ከገሊላ ገዥ ከሄሮድስ ጋር ተጣላ፤ ሉቃ. 23+12። አይሁድ ኢየሱስን በቅንዓት የሞት ፍርድ እንደፈረዱበት ዐወቀ፥ ሚስቱም ስለ ኢየሱስ ፍርድ ሁኔታ አስጠነቅቀችው፤ ማቴ. 27+18-19። ጲላጦስ ኢየሱስን ወደ ሄሮድስ በመላክ፥ በየራሱ ነው እንደሚደረገው በመጠቀም በመግረፍም ሊያድነው ሞከረ፤ ሉቃ. 23+6-25፤ ዮሐ. 19+1-3። ጲላጦስ ኢየሱስ ገጹኤ እንደሆነ ሦስት ጊዜ መሰከረ፤ ሉቃ. 23+4፤ 15፤ 22። የኢየሱስን መንፈሳዊ ሥልጣን ፈራ፤ ዮሐ. 18+33-38፤ 19+7-11። ሆኖም ሁከትን ስለፈራ እጁን ታጠና ፍርድን አንደለ፤ ኢየሱስንም ለሞት አሳልፎ ሰጠ፤ ማቴ. 27+24-26። በአይሁድ አልተደሰተምና የኢየሱስን የክስ ጽሕፈት ለመለወጥ ፈቃደኛ አልነበረም፤ ዮሐ. 19+19-22። ግን ለዮሴፍ የኢየሱስን ሥጋ ፈቀደ፤ ማር. 15+42-47። አይሁድ መቃብሩ እንዲጠብቅ ሲለምኑ በራሳቸው ጠባቂዎች እንዲያስጠብቁት አዘዛቸው፤ ማቴ. 27+62-66። ከዚህ በኋላም ብዙ ሳምራውያንን ያለ ምክንያት ስላስገደለ፥ በ36 ዓ.ም ተከሰሶ ተሻረ፤ በገዛ እጁም

እንደሞተ ይተረካል። አንዳንዶችም እምኖ ሞተ ይላሉ።

ጲስድያ፤ ብዙ ሽፍቶችና ሕገ ወጥ ነገዶች የነበሩበት ተራራማ አገር። ዋና ከተማው አንጾኪያ ነበረ፤ ሐ.ሥ. 13፥14፤ 14፥24፤ 2ቆሮ. 11፥26። በታው የሚገኘው ዛሬ ቱርክ በተባለው አገር ውስጥ ነው። ካ. 60።

ጲስኮር፤ 1. በኤርምያስ ዘመን የእግዚአብሔር ቤት አለቃ የነበረ የኢሜር ልጅ። ኤርምያስን ተቃውሞ በእግር ግንድ አሰረው። ኤርምያስም የጲስኮርን መማረክ ተነበየ፤ ኤር. 20፥1-6። 2. የይሁዳ ንጉሥ ሴዲቅያስ ወደ ኤርምያስ የላከው የመልክያ ልጅ፤ ኤር. 21፥2። እርሱም ኤርምያስን ከተቃውሙትና በቂቃ ጉድጓድ ከጣሉት አለቆች አንዱ ነበረ፤ ኤር. 38፥1-6። 3. ኤርምያስን ከተቃውሙት አለቆች የአንዱ የንዶልያስ አባት፤ ኤር. 38፥1-6።

ጲትሮስ፤ በደቡብ ግብጽ ያለ አገር፤ ኢሳ. 11፥11፤ ኤር. 44፥1። ፈትሩሲም የሚባሉ ነገዶች ይኖሩበት ነበር፤ ዘፍ. 10፥13-14፤ 1ዜ.መ. 1፥11-12።

ጲንጦስ፤ በትንሹ እስያ በስተሰሜን ያለ አገር። ዛሬ በቱርክ ውስጥ ይገኛል፤ ሐ.ሥ. 2፥9፤ 1ጴጥ. 1፥1-2።

ጳውሎስ፤ በተበተኑት አይሁድ ዘንድ እንደተለመደው ጳውሎስ ሁለት ስም ነበረው። የዕብራይስጥ ስሙ ሳውል ነበረ። በጳቶ ከበርያሱስ ጋር እስኪከራከር ድረስ በዚህ ስም ይጠራ ነበር። ከዚያ ቀጥሎ ግን በሮማዊ ስሙ ጳውሎስ ተብሎ ተጠራ፤ ሐ.ሥ. 13፥9።

የልጅነቱ ጊዜ፤ በጠርሲስ ከተማ ተወለደ፤ ሐ.ሥ. 21፥39። እዚያም ድንኳን መስፋትን ተማረ፤ ሐ.ሥ. 18፥3። የሮም ዜግነትን ከአባቱ ወረሰ፤ ሐ.ሥ. 22፥26-28። ነገር ግን አባቱ ከብንያም ወገን የሆነ ፈረሳዊ ነበረ፤ ፊል. 3፥4-6፤ ሐ.ሥ. 23፥6። ለትምህርት ወደ ኢየሩሳሌም ተላኮ ስሙ ፐር ከሆነው አስተማሪ ከግግልያል የሙሴን ሕግና የአይሁድን ወግ ጠንቅቆ ተማረ፤ ሐ.ሥ. 22፥31፤ 26፥4-5። ጉልማሳ በሆነ ጊዜ ስለ አይሁድ ሃይማኖት ቀንቶ በክርስቶስ ያመኑትን አጥብቆ ጠላቸው፤ ሊያጠፋቸውም ፈለገ። እስጢፋኖስ በተወገረ ጊዜ እዚያ ተገኝቶ በእርሱ መገደል ተስማማ፤ ሐ.ሥ. 7፥59-60፤ 8፥1-3፤ 9፥1-2።

በክርስቶስ ግመት፤ ጳውሎስ (ሳውል) አማኞችን ለማሳሰር ወደ ደማስቆ ሲገኝ ሳለ ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ከሰማይ ጠራው። ጳውሎስ ኃጢአትን ተረድቶ በክርስቶስ አመኘ፤ ሐ.ሥ. 9፥1-9፤ 22፥4-11፤ 26፥9-18። በኋላ ሐናንያ ወደ እርሱ ተላኮ ጳውሎስ ለወንጌል ሥራ በተለይም ወንጌልን ለአሕዛብ ለመስጠት እንደተጠራ ገለጸለት። ጳውሎስም በዚያ ጊዜ ተጠመቀ፤ ሐ.ሥ. 9፥10-19፤ 22፥12-16።

የመጀመሪያው የወንጌል ሥራው፤ በደማስቆ

ምክራቦች ጥቂት ቀን ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 9፥20-22። በኋላ ወደ ዓረብ አገር ሄዶ እንደገና ወደ ደማስቆ ተመለሰ፤ ገላ. 1፥17። ከዚያም መሸሽ ግድ ሆነበት፤ ሐ.ሥ. 9፥23-25፤ 2ቆሮ. 11፥32-33። ጲጥሮስን ሊጠይቅ ወደ ኢየሩሳሌም ሄደ። ይህም ካመነ ከሦስት ዓመት በኋላ ነው፤ ገላ. 1፥18። ሐዋርያት ማመን አለማመኑን ሲጠራጠሩ በሮናባስ ወደ እነርሱ አስገባው፤ ሐ.ሥ. 9፥26-28። አይሁድ ሊገድሉት ሲፈልጉ እግዚአብሔር ከዚያ ፈቀቅ እንዲል አዘዘው፤ ሐ.ሥ. 22፥17-21። ወደ ጠርሴስም ሄዶ አያሌ ዓመት እዚያ ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 9፥29-30። በሮናባስ ከዚያ ወደ አንጾኪያ አመጣው። አንድ ዓመት አብረው በአንጾኪያ አስተማሩ፤ ሐ.ሥ. 11፥25-26። ምጽዋትን ወደ ኢየሩሳሌም ወሰዱ፤ ሐ.ሥ. 11፥29-30፤ ገላ. 2፥1-10።

ጉዞዎቹ፤ አንደኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 13፤ 14። በ48 ዓ.ም. ገደማ ጳውሎስና በሮናባስ ማርቆስም ከአንጾኪያ ቤ.ክ. ተልከው በመርከብ ተሳፍረው ወንጌልን ለማስተማር ተነሡ። በመጀመሪያ በቆጵሮስ ቀጥሎም ወደ ጲስድያና ወደ ሊቃእንያ አገሮች ሄደው በልዩ ልዩ ከተማ ወንጌልን ከሰበኩ በኋላ የአማንያንን ማኅበሮች አቋቋሙ። ወደ አንጾኪያ በሚመለሱበት ጊዜ ያቋቋሙአቸውን አብ.ክ. እየጉበኙ የቤ. ክ. ሽማግሌዎችን ሾሙ። ካ. 6።

የኢየሩሳሌም ሸንጎ፤ በአንደኛውና በሁለተኛው ጉዞ መካከል እንዲሁሰ ወደ ኢየሩሳሌም ተላኩ። ከኢየሩሳሌም አንዳንድ አይሁድ ወደ አንጾኪያ መጥተው፤ አሕዛብ ካልተገረዙና የሙሴን ሕግ ካልጠበቁ ሊድኑ አይችሉም እያሉ ስላስተማሩ ብዙ ክርክር ተነሥቶ ነበር፤ ገላ. 2፥11-14፤ ሐ.ሥ. 15፥1-35።

ሁለተኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 15፥36-18፥22። ጳውሎስና ሲላስ ከአንጾኪያ ተነሥተው በሶሪያና በኪልቅያ በኩል ወደ ልስጥራን ሄዱ። በዚያም ጤጥቴዎስን አግኝተው ጉዞአቸውን ወደ መቄዶንያ ቀጠሉ (ሉቃስን ከጤርኦዳ እስከ ፊልጵስዩስ ይዘውት ሄዱ)። በፊልጵስዩስና በተሰሉንቄ በቢርያም ቤ.ክ. ተመሠረተ። ጳውሎስ ወደ ግሪክ አገር ገብቶ በአቴና ሰበከ። በኋላ በቆርንቶስ ከተማ አንድ ዓመት ከስድስት ወር ተቀምጦ አስተማረ። አቴላንና ጵርስቅላን በኤፌሶን ትታቸው ወደ ቂሣርያና ወደ አንጾኪያ መጣ። ካ. 6።

ሦስተኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 18፥23-21፥16። ጳውሎስ ከአንጾኪያ ተነሥቶ ወደ ገላትያ አገርና ወደ ፍርግያ በመሄድ አማኞችን አጸና። ቀጥሎም ወደ ኤፌሶን ሄዶ ለሦስት ዓመት ያህል እያስተማረ ተቀመጠ። ብዙዎችም አመኑ። ከኤፌሶን ወደ መቄዶንያና ወደ ቆርንቶስ ሄዶ አብ.ክ.ን አጽናና። እንደዚሁም ወንጌልን እየሰበከና አማኞችን እያጸና ጉዞውን እስከ ኢየሩሳሌም ቀጠለ። ካ. 7።

እስራቱ፤ ሐ.ሥ. 21፥17-28፥31። ጳውሎስ በኢየሩሳሌም በቤተ መቅደስ ሳለ ተይዞ ታሰረ፤ ወደ ቂሣርያ ተላኮ ሁለት ዓመት ታሰሮ ቆየ። ከዚያም በኋላ ወደ ቂሣር ይግባኝ ስላለ ወደ ሮም ተላከ። ሁለት

ዓመት ከታሰረ በኋላ ተፈትቶ የወገኗን ሥራ ቀጠለ። እንደገና በሮም ታስሮ በ67 ዓ.ም. ተገደለ፤ 2ጢሞ. 1፡16-17፤ 2፡9፤ 4፡6-8።

መደምደሚያ፤ በወገኗ ሥራ ከጳውሎስ የበለጠ አይገኝም፤ 1ቆሮ. 15፡8-10፤ 2ቆሮ. 12፡11-12። በአካል ደካማ ቢሆንም ስለ ክርስቶስ ብዙ መከራን ተቀበለ፤ 2ቆሮ. 11፡23-27፤ 12፡7-10። በክርስቶስ ኃይልን አገኘ፤ ፊል. 4፡12-13። ዋና ዓላማውም ክርስቶስን ማወቅ ነበረ፤ ፊል. 3፡7-14። የጳውሎስ ታላቅነት በተለይ በሦስት ረገድ ይታያል።

1. ወንጌል ባልተሰበከበት ቦታ አብ.ክ.ን መሠረተ። ይህንም ያደረገው ብቻውን ሳይሆን እነጢሞቴዎስን በማሠልጠን ነው።

2. አይሁድ ሆኑ አሕዛብ ያለ ግዝረትና ያለ እሪት ሕግ በእምነት እንዲጸኑ ቢ.ክ. መሠረታዊ ትምህርትን እንድትወስን አደረገ።

3. መልእክታትን በመጻፉ፤ ሉቃስንም በማስከተሉ የክርስትና ትምህርት እስከ አሁኑ ትውልድ እንዲዳረስ ምክንያት ሆነ።

ጳጳስ፤ ቃሉ በግሪክ ቋንቋ «ኤጲስ ቆጶስ» ሲሆን መሠረታዊ ትርጉሙ «ጠባቂ»፤ «ተቋጣጣሪ» ማለት ነው። በኢ.ኪ. «ጳጳስ» ና «ሽማግሌ» ማለት አንድ ሹመትን ያመለክታሉ፤ ሐ.ሥ. 20፡17-28። «ሽማግሌ» ይመ.

ጳፉ፤ የቆዳሮስ ዋና ከተማ፤ ሐ.ሥ. 13፡6-13። ካ. 6ኛ።

ጲርጋሞን፤ በጥንት ዘመን በትንሹ እስያ፤ የሚሰያ ክፍለ አገር ዋና ከተማ። የነዋሪዎቹ ሃይማኖት ምልክት እባብ ነበረ። ለአውግስጦስ ቄሳር መቅደስ በዚያ ተሠርቶ ነበር። ጳውሎስ በኤፌሶን ላለ ቢ.ክ. በዚያ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19፡10። በጲርጋሞን ከተማ አማኞች በጽኑ ተፈተኑ፤ ራእ. 1፡11፤ 2፡12-17። ጲርጋሞን በነበረበት አጠገብ ትንሽ ከተማ ይገኛል። ካ. 7ለ። «በለዓም» ይመ.

ጲጥሮስ፤ ከዐሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አንዱ። በመጀመሪያ ስምን ተባለ። በኋላ ግን ኢየሱስ ኪፋ ብሎ ሰየመው። በአራማይክ ኪፋ፤ በግሪክ ጲጥሮስ ማለት አለት ማለት ነው፤ ማር. 3፡16፤ ዮሐ. 1፡43። የትውልድ ቦታው ቤተ ሳይዳ ነበረ። እንደ አይሁድ ሊቃውንት ብዙ ትምህርት አልተማረም፤ ማር. 14፡70፤ ዮሐ. 1፡45፤ ሐ.ሥ. 4፡13። ከወንድሙ ከእንድርያስ ጋር ዓሣ እያጠመደ በቅፍርናሆም የረፈ፤ ሚስት ነበረችው፤ ማር. 1፡29-30። እንድርያስ በመጀመሪያ ከኢየሱስ ጋር አስተዋወቀው፤ ዮሐ. 1፡41-43። በኋላም ኢየሱስ ሰዎችን እንዲያጠምድ (እንዲያሳምን) ጠራው፤ ማር. 1፡16-17፤ ሉቃ. 5፡1-11። ደቀ መዝሙር ላለ ለሐዋርያት ተጠራ፤ ማር. 3፡13-16። ሐዋርያት ያደረጉትን ሁሉ አደረገ፤ በተለይ ደግሞ ኢየሱስ የኢየሱሮስን ልጅ ሲያስነሣ (ማር. 5፡35-43)፤ በተራራ ክብሩን ሲገልጥ (ማር. 9፡2-8)፤ በጌቴሴማኒ ሲጸልይ ጲጥሮስ አብሮ ተገኘ፤ ማር. 14፡32-42። በባሕር ላይ እየተራመደ ወደ ኢየሱስ ለመሄድ ደፈረ፤

ግን ከእምነቱ ጉድለት የተነሣ ሊሰጥም ሲል ኢየሱስ አዳኘው፤ ማቴ. 14፡28-31። ኢየሱስ ክርስቶስ (መሢሕ) መሆኑን መሰከረ፤ ነገር ግን ኢየሱስ በሞቱ ሰዎችን እንደሚያድን በመጀመሪያ አላስተዋለም፤ ማቴ. 16፡15-23። «መሢሕ» ይመ.። ኢየሱስን ለመያዝ የመጡትን ሰዎች በሰይፍ ለመከላከል ሞከረ፤ ዮሐ. 18፡10-11። በኋላም ሦስት ጊዜ ኢየሱስን ካደ፤ ማር. 14፡66-72። በትንሣኤ ዕለት ጲጥሮስ ወደ ጌታ መቃብር ሮጠ (ዮሐ. 20፡3-7)። በኋላ ኢየሱስ ታየው፤ ሉቃ. 24፡34። ኢየሱስ በገሊላ ባሕር ዳር «ትወደኛለህን?» እያለ ሦስት ጊዜ ጠየቀው፤ «በጎኛን አሰማራ» ካለውም በኋላ እንዴት እንደሚሞት ነገረው፤ ዮሐ. 21፡1-23።

ከዕርገት በኋላ የክርስቶስ ተከታዮች መሪ ነበረ (ሐ.ሥ. 1፡15-22)፤ በበዓለ ገምሳ ዕለት ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 2፡14-42። ከዮሐንስ ጋር አንካሳ ፈወሰ፤ ከዚህም የተነሣ በሸንጎ ተጠየቀ፤ ቀጥሎም ተገረፈ፤ ሐ.ሥ. 3፡1-4፤ 22፤ 5፡17-42። ትምታላትሁ ባላቸው መሠረት ሐናንያና ሰዲራ ሞቱ፤ ሐ.ሥ. 5፡1-11። ወደ ሰማርያ እንዲሄድ በሐዋርያት ተመረጠ፤ በብዙ መንደሮች ወንጌልን ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 8፡14-25። ወደ ልዳና ወደ ኢየሱሴ ሲሄድ በሸተኞችን ፈወሰ፤ ሐ.ሥ. 9፡32-43። በኢየሱሴ ላለ ራዲይ አየና በጌታ ትእዛዝ ወደ ቅርኔሌዎስ ስለ ሄደ። እዚያም ወንጌልን በመስበኩ አሕዛብ ወደ ቢ.ክ. ሊገቡ ቻሉ፤ ሐ.ሥ. 10። ወደ ኢየሩሳሌም ሲመለስ አንዳንዶች ተከራከሩ፤ ጲጥሮስ ግን እግዚአብሔር እንደት እንደመራው ነገራቸው። ቤተ ክርስቲያንም ወንጌል ለአሕዛብ ጭምር እንደተሰጠ ተረዳች፤ ሐ.ሥ. 11፡1-18። በሄሮድስ ታስረ፤ ምእመናን ሲጸልዩለት ግን በእግዚአብሔር መልአክ ተፈታ፤ ሐ.ሥ. 12፡1-17። ወደ አንጾኪያ ሲወርድ መጀመሪያ ከአሕዛብ ጋር በላ፤ ግን አይሁድን ፈርቶ አፈገፈ። ከአሕዛብ ጋር የነበረውን ግንኙነት ሲያቋርጥ ጳውሎስ ወቅሰው፤ ገላ. 2፡11-16። በኢየሩሳሌም ጉባኤ ስለ አሕዛብ ጳውሎስ ያቀረበውን አሳብ ይገፈ፤ ሰዎች ሁሉ በአንድ መንገድ እንደሚድኑ መሰከረ፤ ሐ.ሥ. 15፡7-11። ሁለት መልእክቶችን ጻፈ። በኔሮ ዘመን መንግሥት በሮም ከተማ ተሰቅሎ ሞተ።

ከዚህ በላይ ከተዘረዘሩት ታሪኮች ሌላ ጲጥሮስ በተፈጥሮው ኃያልና ጉበዝ እንደነበረ ይታያል። ችኩል ነበረና ነገሩን ሁሉ ጠለቅ ባለ ባለግስተዋል እንዳንድ ጊዜ ስሕተት ውስጥ ይገባ ነበር። ስሕተቱን ሲያውቅ ከልቡ እዘኝ ሉቃ. 5፡8፤ ማር. 14፡72። በሙሉ ልቡ ክርስቶስን ማስደሰትና መከተል ፈለገ፤ ዮሐ. 21፡17። እንደ አይሁድ ሊቃውንት ባይማርም፤ የጳውሎስ ትምህርት አንዳንድ ጊዜ ከባድ መሆኑን ቢመሰክር እንኳን፤ ወንጌልን በግልጽ ሰበከ (2ጴጥ. 3፡16)፤ ብዙ ሰዎችንም አላመነ። ጲጥሮስ የሐዋርያት መሪ እንደሆነ ግልጽ ነው፤ ደግሞም ከሌሎች ሐዋርያት ይልቅ ልዩ ሥልጣን እንደተሰጠው እናስተውላለን፤ ማቴ. 16፡18-19። ይህንም የተቀበለው ለአይሁድና ለአሕዛብ የወንጌልን በር እንዲከፍት ነው። ግን ይህን ልዩ ሥልጣን ለሌሎች እንዳስተላለፈ ወንጌል አይገልጥም። «ሐዋርያ»፤

«ማሰርና መፍታት»፤ «መከፈቻ»፤ «የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር» ይመ.

የጴጥሮስ መልእክት 1ኛው፤

ቅዱስ ጴጥሮስ ይህን መልእክት የጻፈው በጨካኙ ቱዛር በኔር ዘመን በ63 ዓ.ም. ሳይሆን አይቀርም። በዛሬው ሰሜን ቱርክ አገር ለኖሩት ክርስቲያኖች ሲጽፍ፣ በስደት ጊዜ እንዲበረቱና እንደሚገባ እየተመላለሱ የተዘጋጀላቸውን ክብር እንዲጠብቁ ይመክራቸዋል። መልእክቱ በስልዋናስ እጅ «ከባቢሎን» ተጻፈ፤ ባቢሎን ሲል ምናልባት በግብጽ ያለ ቦታን ወይም ሮምን ያመለክት ይሆናል፤ 5፡12-13።

ጴጥሮስ አንባቢዎቹን በእግዚአብሔር ጸጋ እንዲቆሙ ሲመክራቸው (5፡12) ለሚከተሉት ነጥቦች እጽጋለት ይሰጣል ፡-

ሀ) የክርስቲያን ክብርና ተስፋ፤ 1፡1-2፡3-5፤ 2፡4-10፤ 3፡14-18፤ 4፡14፤ 5፡4፡10።

ለ) የክርስቶስ ሞት ምክንያትና አርአያነት፤ 1፡1-2፡18-19፤ 2፡21-24፤ 3፡18፤ 4፡1-2፡13።

ሐ) የፊተኛውና የኢሁኑ ኑርአቸው ልዩነት፤ 1፡14፡18-19፤ 2፡25፤ 4፡3።

መ) ክርስቲያናውያን ትእዛዛት፤ 1፡13-5፡9።

ሠ) የእግዚአብሔር ቃል አሠራር፤ 1፡10፤ 23-25፤ 2፡2-3።

ረ) ቢኪ. በኢኪ. መፈጸሙ፤ 1፡10-12፡18-19፤ 2፡4-10፤ 3፡10-12።

አከፋፈል ፡-

1. በሥላሴ ገብር ላይ የተመሠረተ ሰላምታ፤ 1፡1-2።

2. ክርስቲያን የሚያቀርበው ምስጋና፤ 1፡3-12።

3. ክርስቲያን የተጠራለት ቅድስና፤ 1፡13-5፡11።

ሀ) የቅድስና ምክንያት፤ የክርስቶስ መገለጥ፤ የእግዚአብሔር ባሕርይ፤ የክርስቶስ ሥራ፤ የአማኝ ዳግመኛ መወለድ፤ 1፡13-2፡3፤

ለ) የቅድስና ሁኔታ፤ አማኞች ፡- መንፈሳዊ ቤት፤ የተመረጠ ሕዝብና በዓለም እንግዶች መሆናቸው፤ 2፡4-12፤

ሐ) የቅድስና ጠባይ፤ አክብሮት በቤተ መንግሥት፤ በሥራ፤ በክርስቶስ ሕይወት፤ በቤተሰብ፤ 2፡13-3፡7፤

መ) በልዩ ልዩ ሁኔታዎች የቅድስና መገለጥ፤ በሁሉም ዘንድ (3፡8-17)፤ በክርስቶስ አርአያነት (3፡18-4፡6)፤ በዓለም መፈረሻ መቃረብ (4፡7-11)፤ በፊተኛ ዘመን (4፡12-19)፤ በሽማግሌዎች አገልግሎት (5፡1-4)፤ በአጠቃላይ አካሄድ (5፡5-11)።

4. የጴጥሮስ ሁኔታና ቡራኪ፤ 5፡12-14።

የጴጥሮስ መልእክት 2ኛው፤

መልእክቱ በቅዱስ ጴጥሮስ እንደተጻፈ ይነገራል፤ 1፡1፡16-18 (ከማቴ. 17፡1-5 ጋር አስተያይ)፤ 3፡1፡15። ሐዋርያው የሚሞትበት ጊዜ እንደተቃረበ ይታያልና ዘመኑ 67 ዓ.ም. ገደማ ሊሆን ይችላል፤ 1፡12-15። 1ኛው የጴጥሮስ መልእክት በቤ.ክ ላይ ከውጭ የሚመጣውን ስደት ሲያመለክት፤ 2ኛው መልእክት ከውስጥ የሚነሣውን ስሕተት ይቃወማል። ሐሰተኞች የራሳቸውን «ዕውቀት» ያጋጉ ነበር፤ «ግኖስቲክ» ይመ.። ም. 2ን ከይሁዳ መልእክት ጋር ስናስተያየው ያም መልእክት ስለ እነዚህ ሐሰተኞች ሳይጻፍ እንዳልቀረ መገመት ይቻላል።

በዚህ መልእክት ጴጥሮስ አረኛ ሆኖ (1፡12-15፤ 3፡1-2፡12-14፤ ዮሐ. 21፡15-17)፤ ወዳጆቹ በእውነተኛ ዕውቀት መሠረት እንዲያድጉ፤ ሐሰትን እንዲቃወሙና የክርስቶስን ዳግም ምጽአት በእምነት እንዲጠባበቁ ይጽፋላቸዋል። አከፋፈል ፡-

1. ክርስቶስን የማወቅ በረከት፤ 1፡1-4።

2. የዕውቀት ሁኔታ፤ 1፡5-21፤

የዕውቀት፡ ሀ) ሂደት (5-7)፤ ለ) ጥቅም (8-11)፤ ሐ) አስፈላጊነት (12-15)፤ መ) መሠረት (16-21)።

3. የዕውቀት ተቃራኒ፤ ም.2፤

የሐሰተኞች፡ ሀ) መነሣት (1-3)፤ ለ) ፍርድ (4-10)፤ ሐ) ጠባያት (11-22)።

4. የዕውቀት ፍጻሜ፤ ም.3፤

ሀ) የክርስቶስ ዳግም ምጽአት እርግጠኛነት (1-10)፤

ለ) የእንባቢዎች የአባፋ ምላሽ (11-18)።

ጽርስቅላ፤ «አቂላ» ይመ.

ጽንፍልያ፤ በሐዋርያው ጳውሎስ ዘመን የነበረች በትገሹ እስያ በስተደቡብ በታላቁ ባሕር ጥግ የተገኘች ታናሽ የሮም ክፍለ አገር። በአንጠቆስሴ ቀን ከጽንፍልያ የመጡ ሰዎች በኢየሩሳሌም ተገኙ፤ ሐ.ሥ. 2፡10። ጳውሎስ በመጀመሪያ ጉዞው በዋና ከተማዋ በኢርኒን ወንጌልን ሰበሰቡ፤ ሐ.ሥ. 13፡13፤ 14፡24-25፤ 15፡38። ዛሬ ጽንፍልያ በቱርክ ውስጥ ትገኛለች።

ጸሎተ ምናሴ፤ የይሁዳ ንጉሥ ምናሴ ታስሮ ሳለ የጸለየው ጸሎት ነው። በትልቁ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ከ2ኛ ዚ.መ. 33፡12 ቀጥሎ ታትሟል።

ጸሎት፤ ሰው በእግዚአብሔር መልክና ምሳሌ ለእግዚአብሔር ስለተፈጠረ ከእግዚአብሔር ጋር ለመገናኘት ይፈልጋል። መገናኛውም ጸሎት ስለሆነ ይጻፋል። በማንኛውም ሃይማኖት ጸሎት አለ። የክርስቲያን ጸሎት ግን በክርስቶስ አማካይነት ስለሆነ ሁኔታው የተለየ ነው። ጸሎት ከእግዚአብሔር ጋር ያለገ የመገናኛ ምልክትና የገገኙነታችን ማጽኛ ነው።

ጸሎት ተበረትን፣ ምስጋናን፣ ስግደትን፣ ንስሐን፣ ልመናን፣ ምልክን ያጠቃልላል። ሰዎች በላይ ላይ አቋቋም፣ በታና ጊዜ ሊጸልዩ ይችላሉ። ሞያው ነገር ግን የልብ መስጠር ነው፤ ዮሐ. 4፡20-24። እነሙሴ፣ እነሳሙኤልና እነጳውሎስ ጸሎታቸውን ጽፈውልናል። ዳዊትም የጸሎት መጽሐፍ አበርክቶልናል። ክርስቶስ በቃልም በሥራም የጸሎትን መንገድ አስተምርናል፤ ሉቃ. 11፡1-13፤ 18፡1-14፤ ዮሐ. 17። እግዚአብሔር የልጁን ጸሎት በደስታ ይሰጣልና ጸሎት ብዙ ኃይል አለው፤ 1ኢፕ. 3፡12፤ ያዕ. 5፡17። አለመጸልይ ኃጢአት ነው፤ 14መ. 12፡23።

ጸሎታችን እንደሚከተለው መሆን አለበት፡-

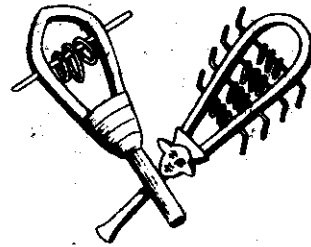
1. በእምነት፤ ዕብ. 11፡6።
2. በኢየሱስ ስም፤ ዮሐ. 14፡6፤ 13፤ 16፡23።
3. እንደ እግዚአብሔር ፈቃድ፤ 1ዮሐ. 5፡14-15።
4. በመንፈስ ቅዱስ፤ ይሁዳ 20።
5. ንስሐ በመግባት፤ መዝ. 66፡18፤ ኢሳ. 59፡1-2፤ ማቴ. 5፡23-24።
6. ይቅር ባይ በመሆን፤ ማቴ. 6፡14-15።
7. ባለመሰልቸት፤ ሉቃ. 11፡5-13።
8. በነገር ሁሉ፤ ፊል. 4፡6።
9. ስለ ሰው ሁሉ፤ 1ጢዋ. 2፡1-4።
10. በማንኛውም ጊዜ ሁሉ፤ 1ተሰ. 5፡17። «አቡነ ዘበሰማያት» ይመ.

ጸራቢ (ጠራቢ)፤ ለቤት ሕንፃ፣ ለግብርናና ለሌላም ሥራ ሁሉ የሚውለውን ዕቃ ከድንጋይና ከእንጨት የሚሠራ፤ 1ነገ. 7፡9፤ 2ዜ.መ. 34፡11፤ አዎጽ 5፡11። የሴና (ማቴ. 13፡55)፣ ኢየሱስም (ማር. 6፡3) ጸራቢዎች ነበሩ። «ተግባረ እድ» ይመ.

ጸባእት፤ በዕብራይስጥ ቋንቋ ጸባእት ማለት ሠራዊት፣ ጭፍር ማለት ነው። በብ.ኪ. የሠራዊት ጌታ ተብሎ የተተረጎመው በኢ.ኪ. እንዳለ «ጸባእት» ተብሏል፤ ኢሳ. 1፡9፤ ሮም 9፡29፤ ያዕ. 5፡4። እንደ ዕብራይስጡ ትክክለኛ አሳብ የጸባእት ጌታ እንጂ ጌታ ጸባእት አያሰኝም። ይህም የሠራዊት ጌታ እንደ ማለት ነው።

ጸናጽል፤ ከናስና ከብር፣ ከሌላም የሚሠራ የዜማ ዕቃ። እንዲንገግሽ ናስም ሆነ ብረት ይደረግበታል። ለእግዚአብሔር ክብር ይዘመርበታል፤ 24መ. 6፡5፤ መዝ. 150፡5፤ 1ዜ.መ. 13፡8፤ 2ዜ.መ. 5፡13፤ 1ቆሮ. 13፡1።

ጸጋ፤ «ካሪስ» የሚለውን የግሪክ ቃል የሚተርጎም ሲሆን፣ ምስት የዕብራይስጥ ቃላትን አሳብ ይይዛል፤ እነርሱም «ምገስ»፣ «ፍቅር» እና «ምሕረት» (ወይም «ቸርነት») በተሰኙት የአግርኛ ቃላት ይተርጉማሉ። የእግዚአብሔር ጸጋ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ በዙላ ተርጓሟል፤ ዮሐ. 1፡16፤ 17። የዘለዓለም ሕይወት የጸጋ ስጦታ ነው፤ ሮም 6፡23። ስለዚህ ጸጋ እግዚአብሔር በተለይ ለሰው ያለው

ጸናጽል

መልካም አስተያየትና የሚያረጋግጥ ፍጹም ፍቅር ነው፤ ሉቃ. 1፡28፤ ቲቶ 2፡11። ጸጋ ለሰው ሁሉ የሚገለጠው ከእግዚአብሔር ቸርነት የተነሣ እንጂ ማንም ሰው የተገባው ሆኖ አይደለም፤ ሮም 4፡4-5፤ 5፡6፤ ኤፌ. 2፡4። እግዚአብሔር በጸጋው ደንገነትን ፈጽሞልናል፤ ኤፌ. 2፡6-8፤ 2ጢዋ. 1፡9። የእግዚአብሔርን ጸጋ የምንቀበለው በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ በማመን ነው፤ ዕብ. 4፡16፤ ኤፌ. 2፡8። ያለ ክርስቶስ በሕግ ወይም በሥራ እንደድቃለን ብንል የጸጋው ተቀባዮች ልንሆን አንችልም፤ ገላ. 5፡4-5፤ ሮም 8፡1-2፤ 5፡1፤ 15-17። የእግዚአብሔር ጸጋ ምእመናንን ያጸናል (ሐ.ሥ. 20፡32፤ 2ቆሮ. 9፡14፤ 12፡9፤ 2ጢዋ. 2፡1)፤ ላይ ላይ መንፈሳዊ ስጦታን ይሰጣል፤ ሮም 12፡6-8፤ ኤፌ. 3፡8። ይህንን ጸጋ ቸል እንዳንለው መጠንቀቅ አለብን፤ ሮም 6፤ ይሁዳ 4።

ጸፋ፤ መታ። በብስጭትና በጸጸት ጊዜ የሚሆን ድርጊትን ያመለክታል፤ ኤር. 31፡19።

ጸፍጸፍ፤ በመሬት ላይ የሚሆን የድንጋይ ወይም የእንጨት ንጣፍ። በኢየሩሳሌም ጸፍጸፍ የተባለ የፍርድ አደባባይ ነበረ፤ በዚህ ስፍራ ጲላሞስ ኢየሱስን አሳልፎ ሰጠ፤ ዮሐ. 19፡13።

ጸቅላግ፤ ከብርሃኑ በስተሰሜን 15 ኪ. ሜ. ርቆ የሚገኝ ከተማ። የጌት ንጉሥ አንኩስ ጸቅላግን ለዳዊት ሰጠ (14መ. 27፡1-7)፤ ዳዊትም ከዓመት በላይ በዚያ ተቀመጠ፤ 24መ. 1፡1። በኋላ ግን እንደ ይሁዳ ነገሥታት ከተማ ተቋጠረ።

ጸቅ አለ፤ ምራቁን ተፋ፣ ተጸየፈ፣ ናቀ፤ ኢዮብ 17፡6።

ጸጌ፤ ከብርሃኑ በስተደቡብ የሚገኝ ምድረ በዳ። እስራኤላውያን ከግብጽ ከወጡ በኋላ ለረጅም ጊዜ በጸጌ ሰፈሩ፤ ዘኁ. 13፡21፤ 33፡36።

ጸድቅ፤ ጸድቃን፤ በሕግ የጸና፣ እንደ ሕግ የሚኖር እውነተኛ። እግዚአብሔር በባሕርይ ጸድቅ ነው፤ ዕዝ. 9፡15፤ 2ጢዋ. 4፡8። ሰዎች እንደ እግዚአብሔር ሕግ ሊኖሩ ጸድቃ ይባላሉ። ይህ ማለት ያለ ስሕተት ናል፤ ምንም ኃጢአት አልሠሩም ማለት ሳይሆን አካሄዳቸውን በእግዚአብሔር ፊት አደረጉ፤ እንደ ሕግም ኖሩ ማለት ነው። ለምሳሌ ኖኅና ዘካርያስ ጸድቃን ተባሉ። ነገር ግን ጉድለት

ተገኘባቸዋል፤ ዘፍ. 6+9፤ 9+21፤ ሉቃ. 1+6 እና 1+18-20። በእስራኤል ዘንድ ባዘዘው ሕግ በመጨረሻ ራሳቸውን እንደ ጻድቃን ጸጠው፤ ነገር ግን እንደሚታወቅ መግለጽ አልቻለም፤ ግሪ. 5+20፤ ሉቃ. 18+9-14፤ ሮሞ 10+3። ከክርስቶስ በቀር ፍጹም ጻድቅ አይገኝም፤ ሮሞ 3+11-18፤ 1ኢጥ. 3+18። እንደ ጻዊትና ኢሳይያስ፤ እንደ ኢፕርስና ጳውሎስ ያሉ ታላላቅ የእግዚአብሔር ሰዎች ኃጢአት አድርገው ኃጢአተኝነታቸው ተሰግኞቹ ሲሆኑ፤ 51+4፤ ኢሳ. 6+5፤ ሉቃ. 5+8፤ 1ጢሞ. 1+15። ነገር ግን በክርስቶስ የሆኑ ሁሉ ጻድቃን ናቸው። መግለጽ ስግግራቸው ይጨምራል፤ ግሪ. 25+46፤ ሮሞ 5+19። ይህ የግረግሳቸው የክርስቶስ ጽድቅ ለተጨማሪነቱ ነው፤ 1ቀሮ. 1+30፤ 31፤ 2ቀሮ. 5+21። «ጽድቅ» ይህ።

ጻፊ (ጸሐፊ)፤ በግለሰብ ዘመን በህዝብ መግለጫ እንዲታወቅ አግዛዥነት ሆኑ፤ 1ዜ.መ. 27+32። ጥሩ ልብስ ለሰጠው የቀለም ቀንድ በወገባቸው ይይዙ ነበር፤ ሕዚ. 9+2። ከፖርቱ በኋላ እንደ ፅዝራ የሕግ ምሁራን ሆኑ፤ ፅዚ. 7+6። በመጀመሪያ ከህፃናት ነበሩ፤ በኋላም ራሳቸውን ችለው ልዩ ቡድን ሆኑ። በደንባቸው መሠረት ለሰለት ኑሮአቸው አስፈላጊውን ነገር በእጅ ሥራ እያገኙ በነፃ ሕግን ያስተምሩ ነበር፤ ጳውሎስ በዚህ ዓይነት ሥራ እየተጠቀመ ወንጌልን ይሰጠው ነበር፤ ሐ.ሥ. 20+34።

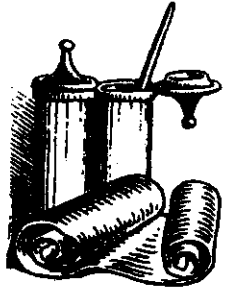
የጻፊ ሥራ ምስት ዓይነት ነበር፤ ይኸውም የሙሴን ሕግ በትክክል መተርጎም (ግር. 7+1-13)፤ ለሰዎች ሕግን ግስተግር (ሉቃ. 2+46)፤ ጻፋ መሆን (ሉቃ. 22+66) ነበረ። ሕጉ እንዲያወጣ በግጥም ወግ የተባለውን ልማድ አወጠ። ይህንም በሕዝብ ጫንቃ ላይ ጫኑት፤ ግሪ. 15+2-6። ክርስቶስ ስለ ጉበዝታቸው ብዙ ጊዜ ወቀሳቸው፤ ግሪ. 23፤ ሉቃ. 20+46-47። ከጻፈች ባዘዘው የፈራሳውያንን አሳብ ደጋፊዎች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 23+9። ጻፈች ክርስቶስንና ሐዋርያትን ተቃውሞ ግሪ. 26+57፤ ሐ.ሥ. 4+1-5።

የእስራኤል ሕግ ጸሐፊ ለሕዝብ ሲያሳብ

ጽላት፤ የተጠረቡ ድንጋጌች። ዐመርቱ ቃላት በሁለት ጽላት ላይ በእግዚአብሔር ጣት ተጻፉ። እንዲሁም የምስክር ጽላት ተባለ፤ ዘጸ. 31+18፤ 34+1፤ ዘላ. 4+13፤ 5+22። በሙሉ እጅ የተቀረጹት፤ በእግዚአብሔር እጅ የተጻፈባቸው ሁለቱ ጽላት የት እንደደረሱ አልታወቀም። ጽላት የልብ ምላሌ ሊሆን ይችላል፤ 2ቀሮ. 3+3። «ታሰት» ይህ።

ጽሑፍና ጽሕፈት፤ በብሉይ ኪዳን ሙሴ፤ ኢያሱ፤ ሳሙኤል፤ ጻዊት፤ ኢሳይያስ፤ ባርክ፤ ፅዝራ፤ ሌሎችም ጽፈዋል ተብሎ ተገልጿል፤ ዘኁ. 33+2፤ ኢያሱ 8+32፤ 1ሳሙ. 10+25፤ 2ሳሙ. 11+14፤ 2ዜ.መ. 26+22፤ ኤር. 30+2፤ ፅዚ. 8+34። እንዲሁም በጸሐፊነት መያየት የሠለጠነ ሰዎች ነበሩ፤ 1ዜ.መ. 2+55፤ 24+6።

የጽሕፈት መሣሪያዎች

በአዲስ ኪዳንም ዘክርያስ፤ ጌታችን፤ ሐዋርያው የሐንሰ፤ ሉቃስ፤ ጳውሎስ፤ ጢርዮስ፤ ሌሎችም ጽፈዋል ተብሎ ተገልጿል፤ ዘላ. 1+63፤ ዮሐ. 8+6፤ 21+24፤ ሉቃ. 1+1-4፤ ገላ. 6+11፤ ሮሞ 16+22። ብዙውን ጊዜ ቃሉን የተቀበሉት በጸሐፊዎች ያስጽፉ ነበር፤ ኤር. 36+32፤ ሮሞ 16+22።

ጽሑፉ በዓለት ላይ፤ በሰሌዳ፤ በጡብና በብራና ይጻፍ ነበር፤ ኢዮብ 19+24፤ ኢሳ. 30+8፤ ሕዚ. 4+1፤ 2ጢሞ. 4+13። ለመጀመሪያ በብሪና በቀለም ይጠቀሙ ነበር፤ ኤር. 3፤ 8፤ 3ዮሐ. 13፤ 2ዮሐ. 12። ጽሑፉም የሰሌዳ፤ የጥቅልል ወይም የጥራዝ መልክ እንዲይዝ ይደረግ ነበር፤ ኢሳ. 8+1፤ 34+4፤ 2ጢሞ. 4+13።

ቅዱሳን መጻሕፍትን የገለበጡ ጸሐፊዎችና ተርጓሚዎች በብዙ ጥንቃቄ እንደሠሩ ታሪካቸው ይመሰክራቸዋል። ሆኖም አንዳንድ ጊዜ መላሳታቸው አልቀረምና ጥንታውያን የቅዱሳን መጻሕፍት ገልባጦችና ትርጉሞች በብዙ ላይሆን በጥቂት ይለያያሉ።

የእግዚአብሔር ቃል በጽሑፍ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ስለሆነ፤ እይሁድና ክርስቲያኖች ምን ጊዜም ለጆቻቸው ግባብና ጽሕፈት እንዲግሩ ለግድረግ ባብዙ ጥረዋል፤ ዘላ. 6+4-9፤ ሲሪክ 8+8-9፤ 30+1-6።

ጽሕፈት፤ ምዝገባ፡ ገብር ለመከረል ወይም ለሌላ ምዝገታት ሰዎች ሁሉ እንዲመዘገቡ ሲታዘዝ ጽሕፈት ይባላል። በርም ዘመን መንግሥት ላይ ላይ ጽሕፈት እንደነበረ ከግለሰብ ታሪክ ታውቋል፤ በሉቃ. 2፡1-3 የተጠቀሰው ጽሕፈት በየተኛው ዓመት እንደነበረ ለመወሰን አልተቻለም። በሐ.ሥ. 5፡37 የተጠቀሰው ግን በ6 ዓ.ም. ነበረ። «ዓመት» ይሆን.

ጽሩያ፤ የሳዊት እገት። ልጆቿም አቤላ፡ አዮላብ፡ አጥሄል ነበሩ፤ 1ዜ. 2፡16፤ 2ዓ. 17፡25፤ 1ዓ. 26፡6፤ 2ዓ. 2፡18።

ጽርአ፤ «ግሪክ» ይሆን.

ጽዋ፤ ከዘው ሃገር በላይ ላይ ዓይነትና መልክ ሊሠራ የሚችል መጠጫ ዕቃ። በምሳሌነት እግዚአብሔር ለሰው ያቀደውን በፈክት ወይም መከራ ያመለክታል። መዝ. 11፡6፤ 16፡5፤ 23፡5፤ ግቲ. 20፡22-23፤ 26፡39፤ ዮሐ. 18፡11፤ ራሲ. 15፡7።

ጽዮን፤ ኢየሩሳሌም ከተሠራችባቸው ተራራዎች አንዱ። ቃሉ አምዴ ግለት ነው። መጀመሪያ በኢየሱስ-የገባውን ተሞሽ፤ ቀጥሎም ሳዊት ያዘው፤ ታቦቱንም ወደ ጽዮን አመጣ፤ 2ዓ. 5፡6-9፤ 6፡10-12። በኋላ ግን ጽዮን ሴት መቅደስ ለተሠራበት ጥሪያ ለተባለው ተራራ መጠሪያ ሆነ (ኢሳ. 8፡18፤ 18፡7፤ 24፡23)፤ ለመላዋ ኢየሩሳሌምም መጠሪያ ስም ሆነ፤ 2ነገ. 19፡21፤ መዝ. 48፡2፤ 69፡35። ጠቅላላው የአይሁድ ሕዝብም በበታው ስም ጽዮን እየተባሉ ይጠራሉ፤ መዝ. 126፡1። በምሳሌነት መንግሥት ሰግያትን ሊያመለክት ይችላል፤ ዕብ. 12፡22።

ጽድቅ፤ ጽድቅ ግለት ፡ ሕገ መፈጸም፡ እንደ ሕግ መመሪያ መሠረት፡ ተከክለኛነት፡ አውነት ግለት ነው።

1. የእግዚአብሔር ጽድቅ፤ እግዚአብሔር በጽድቅ ይኖራል። ሁሉን በባሕርይ መሠረት ያደርጋል። ዓለምን በጽድቅ መሠረት፤ በጽድቅም ይፈርዳል፤ ለእያንዳንዱ እንደ ሥራው ጥጋውን ይሰጣል፤ መዝ. 10፡8፤ ዳገ. 9፡7፤ ሐ.ሥ. 17፡31፤ 1ኢጥ. 1፡17።

2. የሰው ጽድቅ፤ ሰዎች እንደ ሕግ ሊኖሩ ታዘዘዋል። ነገር ግን ሕገን የፈጸሙ አንድ እንኳ የለም። ሕገን የሚከታተሉ አሉና በመጠን ይፈጽሙታል፤ «ጽድቅ» ይሆን። ነገር ግን ሁሉ ኃጢአትን ሠርተዋል፤ የእግዚአብሔርም ክብር ጉድሉአቸዋል፤ ርም 3፡23። «ኃጢአት» ይሆን.

እንግዲህ ኃጢአትን ሕገን ሳይፈጽም ሲቀር በእግዚአብሔር ፊት በጽድቅ ሊቆም እንዴት ይችላል? ጳውሎስ በርም 3፡20-5፡21 ና በሌላም በታ ለዚህ ጥያቄ ሰፊ ያለ ግብራሪያ ይሰጣል። የሚከተሉትን ነገሮች ልብ ግድረግ ይገባል።

ሀ) «የሕገ ሥራ በመሥራት» ግንም አይጸድቅም፤ ርም 3፡20፤ ገላ. 2፡16።

ለ) ሰው በእግዚአብሔር ጸጋ ይጸድቃል፤ ርም

3፡24፤ ኤረ. 2፡8። ይህም በሰው ዘገድ ምዝገታት ሳይገኝ፡ እግዚአብሔር እንዲሁ በፍትሩ ኃጢአተኞችን ለግዳን እንደወሰነ ያሳያል፤ 2ጢጥ. 1፡9።

ሐ) ሰው በክርስቶስ ደም ይጸድቃል። ክርስቶስ ጻድቅ ሆኖ የኃጢአትን ውጪት ስለ ኃጢአተኞች ተቀበለ፤ በኃጢአተኞች ረገታ የሕገን እርግጥን በመስቀል ሳይ ተዘከረ፤ ርም 3፡25፤ 5፡9፤ ገላ. 3፡13። «ግለተሰሪያ» ይሆን.

መ) ሰው በዲዋነት ይጸድቃል። ይህም ግለት ሰው በእግዚአብሔር ሲያምን ተሰፋውን ሁሉ በጌታ ሳይ ይጥላል፤ ርም 3፡25፤ 5፡1፤ ገላ. 2፡16፤ «እያንተ» ይሆን። ሲያምን እያንተ ጽድቅ ሆኖ ይቆጠራል። የዚህም ጥና ምላሌ አብርሃም ነው፤ ርም 4፡3-5፡22-25፤ ገላ. 3፡6-8። የጽድቅ መቆጠርና የኃጢአት አለመቆጠር የተያያዙ ናቸው፤ ርም 4፡6-8፤ «ተቆጠረ» ይሆን። ለምሳሌም የሚቆጠር የእግዚአብሔር ጽድቅ ነው። አጥፍ ከክርስቶስ ጋር ተባብሯልና እግዚአብሔር በክርስቶስ ያየዋል። በክርስቶስ ጽድቅ ይገኛል፤ ኤር. 23፡6፤ ርም 3፡21፤ 1ቆር. 1፡30-31፤ 2ቆር. 5፡21፤ 2ኢጥ. 1፡1።

ሠ) ሰው ያለ ሕገ ሥራ ይጸድቃል፤ ርም 3፡28፤ 4፡5።

ረ) ይህ ጽድቅ በብ.ኪ. ተነገር ነበር፤ ዕን. 2፡4፤ ርም 1፡17፤ 3፡21።

ሰ) እግዚአብሔር በዚህ መንገድ ሰዎችን በግጽደት ጻድቅ መሆን ይገልጣል፤ ርም 3፡25፡26።

ቀ) አጥኞች ክርስቶስን ሲከተሉ በጽድቅ መንገድ ሊራመዱ ይጀምራሉ። ምንም እንኳን ለውጥ በሕይወታቸው እንዳለ ባያስተውሉ። ጠፃፃቸው ሊለወጥ ይችላል፤ ግቲ. 25፡31-46፤ ርም 6፡19። ለውጥ ባይገኝ ግን እያንተችው እውነተኛ የልብ እምነት አይደለምና አልጸደቀም። የሰው መጽደት የሚታየው በሥራው ነውና ሥራ እያንተን ይጥላል። እውነተኛ መሆንን ያረጋግጣል፤ ያሕ. 2፡18-26።

ጽጌ ረዳ፤ ሽታው ደስ የሚያሰኝ አበባ። የላይ ላይ ዓይነት አበባ ስም ከሀብራይስጥ ሲተረጉም ጽጌ ረዳ ተብሎ የተጠራ ይመስላል፤ መ. 2፡1፤ ኢሳ. 35፡1።

ጾም፤ በሃይማኖት ምዝገታት ያለ ምገባና ያለ መጠጥ መዋል፤ አስ. 4፡16። ደግሞም ከሥጋና ከሚያሰክር መጠጥ መከላከልንም ያመለክታል፤ ዳገ. 10፡2፡3። ሙሴ አርባ ቀንና አርባ ሌሊት ጸመ፤ ዘዳ. 9፡9፡19። የእስራኤል ሕዝብ በግለተሰሪያ ቀን እንዲጸሙ ታዘዙ፤ ዘሌ. 16፡29-31። ከጣቢሉንም ምርቱ በኋላ አራት የጾም ጊዜያት ታወጁ፤ ዘክ. 8፡19። ደግሞም አይሁድ ከሐግ እጅ ከፍት በኋላ ጾም ታወጀ፤ አስ. 9፡31። ከእነዚህም ሌላ በላይ ላይ ምዝገታት የገል (2ዓ. 12፡22)፡ ወይም የግንበር ጾም አለ፤ መላ. 20፡26፤ ኢዩ. 1፡14።

ጾም ገዘገገ (ነህ. 1፡4)፡ ንስሐን (1ዓ. 7፡6)

ያሳያል። ሰዎች በጸዎ ራሳቸውን አጥረዱ (መዝ. 69+10)፤ የእግዚአብሔርን እርዳታ ፈልጉ በደ. 34+28፤ ፅዊ. 8+21-23። ነዚያት ጽዎ ግለት ምን እንደሆነ በመልካም ሁኔታ ገልጠዋል፤ ኢሳ. 58+1-12፤ ኦር. 14+11-12።

በእ.ኪ. ዘመን እድሀድ የግስተሰሪያ ጽዎን አከበሩ፤ ሐ.ሥ. 27+9። ፈሪሳውያን ሰዎች ሐሙስ ይጽፉ ነበር፤ ሉቃ. 18+12። እነሐናዎ ብዙ ጊዜ ይጽፉ ነበር፤ ሉቃ. 2+37። ክርስቶስ አርባ ቀን ጽፎ (ጥቲ. 4+2)፤ ስለ ጽዎ አስተማሪና ደቀ መዛሙርቱ ከአርሱ ጋር ሳሉ አልጽፉም። ከደጽ በኋላ ጥን እንደ ሌሎች እንደሚጽፉ ነገራቸው፤ ጥቲ. 9፤ 14-17። በጸዎ ጊዜ እግዚአብሔርን እንጂ ሰውን መመልከት አይገባም፤ ጥቲ. 6+16-18። ምእመናን ወንጌላውያንን ሲልኩ፤ ሽግግራቸውን (ተሳውስትን) ሲሸሙ ጽፎ፤ ሐ.ሥ. 13+2-3፤ 14+23። ጥናው የጸዎ ዓላማ ከእግዚአብሔር ጋር መገናኘት ነውና ሰው ሲጽዎ ጊዜውን በጸሎት ሊያውል ይገባል፤ ፅዊ. 8+23፤ ጥቲ. 17+21፤ ሉቃ. 2+37።

ጽዎ፣ ምእመናን ሁለንተናቸውን ከዓለማዊ አሳብና ምኞት መልሰው በመንፈሳዊ ነገር ላይ ሙሉ በሙሉ በግረፍ አብዝተው እንዲጸዩ ያደርጋል።

ጸርዓ፤ ከኢየሩሳሌም በስተምዕራብ 25 ኪ. ሚ. ርቆ የሚገኝ የሶምሶን ከተማ፤ መሳ. 13+2፤ 16+31።

ፀሐይ፤ ተንና ሌሊት፤ ጊዜያትና አትጣጫዎች የሚታወቁትና የሚለዩት በፀሐይ ነው፤ ዘያ. 1+14-16፤ ኢሳ. 45+5-6። ፀሐይ ለእርሻ አስፈላጊ ነው፤ ዘዳ. 33+14። የእግዚአብሔርን ታማኝነት ያመለክታል፤ መዝ. 19+4-6፤ 72+5። ክርስቶስ ክብር እንደ ፀሐይ ለእነአፕሮስ ታየ፤ ጥቲ. 17+2፤ ራእ. 1+16። ጳድታን እንደ ፀሐይ ያበረሰ፤ ጥቲ. 13+43። በመጨረሻው ጊዜ ፀሐይ ይጨግል፤ ኢዩ. 2+10-31። «ጨረታ» ይጠቅም።

በጥንት ዘመን ሰዎች በፈንቆና በግብጽ፤ እንዳንደም በእስራኤል ፀሐይን ያመልኩ ነበር፤ ኢዩብ 31+26-28፤ 2ኛ. 21+3-5፤ 23+5፤ ሕዝ. 8+16።

እያሱ 10+13፤ 2ኛ. 20+11፤ ኢሳ. 38+8 በፀሐይ ላይ የተደረጉትን ተአምራት ይገልጻሉ።

ፀባአት፤ «ጸባአት» ይጠቅም።

ፀዳል፤ (ዳዳ)፤ የብርሃን ውጋጋን ነፃብራትና ብልጭታ። የፍርድና የጽድቅ ምላሴ ነው (ኢሳ. 59+9፤ አጥጽ 5+20)፤ የእግዚአብሔርን ክብር ያመለክታል፤ ሕዝ. 8+2፤ ፅዊ. 3+4-11።

ግሕል፤ ከሸክላ፤ ከናስ፤ ከብረት፤ ከብርና ከወርት የሚሠራ ጎድጓዳ ወይም ዝርግ ወጭት (ላሕን)፤ ምላ. 25+11።

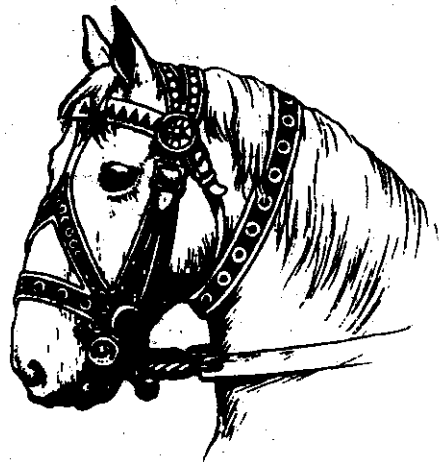
ግዕር፤ ጭንት፤ ከሞት አፋፍ መድረስ፤ ኢዩብ 21+6።

ፈሊታውያን (ፊልቲ)፤ የፍልስጥኤ ግውያን ነገድ። ዳዊት ከእነዚህና ከሌሊታውያን የክብር

ዘበኞችን ይመርጥ ነበር፤ 2ኛ. 8+18፤ 1ኛ. 1+38።

ፈላስፎች፤ ሐ.ሥ. 17+18። «ፍልስፍና» ይጠቅም።

ፈረስ፤ የክርጽና የጭነት ከብት። የልዘ ቢስ ሰው ምላሴ ነው፤ መዝ. 32+9። «እንሰላት» ይጠቅም።

ፈረስ ከነጻጻው

ፈረሱላ፤ ከእርሳስ የሚሠራ የሚሳገ ድንጋይ። 17 ኪሉ ያህል ይሆናል። «ታላቅ» የሚለውን ታላ ለግብራራት በጥርጌ ግስታዊነት ተጠቅሷል፤ ራእ. 16+21።

ፈረፈር፤ ከገደልና ከሸለቆ ሥር ያለ ሞገ መሰል ጉድጓድ፤ ኢዩብ 30+6።

ፈሪሳውያን፤ ከእድሀድ የሃይማኖት ወገኖች አንዱ ክፍል። የሙሉን ሕግ በብዙ ጥንቃቄ ተረጉሙ። ሰዎች ሕጉን እንዳይተላለፉ ብዙ ተአዛዝና ሥርዓት ጨመሩበት። ይህም ለተራው ሕዝብ ከባድ ሸክም ሆነ፤ ጥቲ. 15+1-4፤ 23+1-4። ጥና አሳባቸው ሰው የሚጸድቀው በግል ሕይወቱና ሕጉን በመፈጸም ነው የሚል ነበር፤ ሐ.ሥ. 15+5። በመከላከቸው እንደ እነሐናዎስና እንደ እነሐውሎስ ያሉ ትን ሰዎች ነበሩ። ብዙዎች ግን በሕግ ላይ የተጨመረውን የአባቶች ወግ እየተመለከቱ ጥናውን የሕግ መንፈስ፤ ፍርድን፤ ምሕረትንና ታማኝነትን ረሱ። በዚህ ምክንያት ክርስቶስ ደጋግሞ ገብሮ በግለት ወተሳቸው፤ ሉቃ. 11+37-44፤ ጥቲ. 23። በክርስቶስ ዘመን ፈሪሳውያን ስድስት ሺህ ያህል ደርሰው ነበር፤ ሀብታሞችም ነበሩ፤ ብዙ ጊዜም በምክራቦች መሪዎች ነበሩ። ፈሪሳውያንን የተቃወሙ በዚህ መቅደስም ሥልጣን ያገኙ ሰዳታውያን የሚባሉ ወገኖችም ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 23+6-8። ፈሪሳውያን ክርስቶስን ለመገደል ተግባሩን የሐ. 11+47-57። በኋላም እንዳገደች

በክርስቶስ እመኑሰ ሐ.ሥ. 15+5= «ጻፈ» ይመ.

ፈርሰዢ ከሆድ ውስጥ ያለ የአሰር ጥርትም፤
ዘጸ. 29+14፤ ዘሌ. 8+17=

ፈርባርድ የዕብራይስጥ ቃል ነው፤ ትርጉሙ
ገን አይታወቅም። ምናልባት መመላለሻ ክፍል ወይም
ቤት ግለት ይሆናል፤ 1ዜ. 26+18:19=

ፈርዖን የኢትዮጵያ ነገሥታት «አፄ» ይባሉ
እንደ ነበር ከጥንት ጀምሮ የጉብጽ ነገሥታት
«ፈርዖን» ይባሉ ነበር። በብሉይ ኪዳንም የተጠቀሱት
ከጥቂቶች በተር በመጠሪያ ስም ስማቸው ሳይለዩ በዚህ
የግዕዝ ስማቸው ብቻ ይጠራሉ።

1. በአብርሃም ዘመን የነበረው፤ ዘፍ. 12+15-20=
2. በዮሴፍ ዘመን የነበረው፤ ዘፍ. 37-50=
3. እስራኤልን ያስጨነቀው፤ ዘጸ. 152፤ ዕብ. 11+23:24=
4. በአገሩ ላይ መቅሠፍት እንዲወርድ ምክንያት የሆነው፤ ዘጸ. 3-15=

እስራኤላውያን ከጉብጽ የወጡበት ዓመት
የተረጋገጠ አይደለም። ሆኖም እግዚአብሔርን
በመገዳደር «እስራኤልን አልለትም» ያለው፤ ዳግማዊ
ራምሴስ የተባለው ፈርዖን የነበረ ይመስላል። እርሱ
በእግዚአብሔር እንዳያምን ለበ ደንዳና ነበረ፤ ዘጸ. 7+14= ከመቅሠፍቱም የተነሣ ሊጸጸት ቢጀምርም
(ዘጸ. 8+8:28)፤ በእርዳታ ጊዜ ሁሉ በደንዳናነቱ
ጸና፤ ዘጸ. 8+15:32፤ 9+34= በሰው ክፋት እንኳ
እንደግዚባር ለግላቸው እግዚአብሔር የደነደነውን
ለቡን ለጸና፤ ዘጸ. 7+3-5፤ 10+1:2፤ 14+4፤ ርም 9+17=

5. ይሁዳዊው ሚሬድ ያገባት የቤትያ አባት፤ 1ዜ. 4+18=

6. ኤዶማዊውን ብላቴና ሃዳድን የተቀበለው፤ 1ነገ. 11+17-22=

7. የሰሎሞን አማት፤ 1ነገ. 3+1፤ 7+8፤ 9+16:24፤ 11+1=

8. ሺሻት የተባለው፤ 1ነገ. 11+40፤ 14+25:26፤ 2ዜ. 12+2-12=

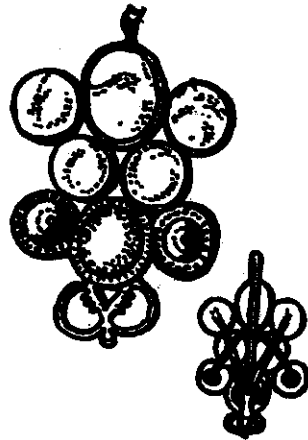
9. ሴንር የተባለው፤ 2ነገ. 17+4=

10. ኒካው የተባለው፤ በኤር. 25+19 የተጠቀሰው
ፈርዖን እርሱ ነው፤ «ኒካው» ይመ.

11. ሖፍራ የተባለው (ኤር. 44+30)፤ የይሁዳን
ንጉሥ ሴዴቅያስን ሊረዳ መጥቶ የተመለሰው እርሱ
ሳይሆን አይቀርም፤ ሕዝ. 17+15-17፤ ኤር. 37+5:7=

ፈርጥኝ ከዕንተና ከአልግዝ፤ ከወርቅና ከብር
በግራዊ ዘውድ ወይም ቀለበት ላይ የሚደረግ ልዩ
ገጥ። በልብስም ላይ አልር አልር የሚጣል ጥለት
ፈርጥ ይባላል፤ ዘጸ. 25+7፤ 28+11= «ማዕድን» ይመ.

ፈሰሴ በአንድ አገር ላይ የሚጣል የግብር
ዕዳ፤ 2ነገ. 23+33፤ 2ዜ. 36+3=

ባለ ፈርጥ የጀር ቀለበት

ፈሳሽ ነገር በሕመም ሆነ በግደገባ ሁኔታ
ከሰውነት የሚወጣ ሁሉ እንደ መሬት ሕግ ወንድንም
ሆነ ሴትን ያረከሳል፤ ዘሌ. 15= በሉቃ. 8+43-48
የተጠቀሰችው ሴት እንደ መሬት ሕግ ሰውን መንካት
አይፈቀድላትም ነበር። «በሽታ» ይመ.

ፈሰጋ በተራራ ላይ አገር ከፍ ያለ ጸንት ወይም
የተራራ ጫፍ፤ ዘጥ. 21+20፤ 23+14፤ ዘጸ. 3+27፤ 34+1=

ፈቃድ

1. የእግዚአብሔር ፈቃድ። እግዚአብሔር ሳይገደድ
እንደፈቀደ ሁሉንም ነገር ያደርጋል፤ ቲቶ 1+1-2= ሰው እግዚአብሔርን ደስ በሚያስኝ መንገድ ይመላለስ
ዘንድ እግዚአብሔር ፈቃዱን ለሰው በሕገ ገልጧል። ሕጉ፤ እግዚአብሔር ፈቃዱን ከሚገልጥባቸው
መንገዶች አንዱ ነው። ከዚህም በተጨማሪ
እግዚአብሔር ዓላማውን የሚያራምድበት የተሰወረ
ፈቃድ አለው፤ ዘጸ. 29+29፤ ኤፌ. 1+5:11= ሰው
በእግዚአብሔር ፈቃድ መወረት ይኖር ዘንድ
የሚያስፈልገው የተገለጠው ፈቃድ ብቻ ነው፤ ሚክ. 6+8= አብ ፈቃድ አለው (ግቲ. 7+21፤ ዕብ. 10+7)፤ ወልድ ፈቃድ አለው (ሉቃ. 22+42፤ ዮሐ. 4+34፤ ዕብ. 10+7-9)፤ መንፈስ ቅዱስ ፈቃድ አለው፤ ዕብ. 2+4፤ 1ቆሮ. 12+4-11= ሦስቱ አካላት በባሕርይ አንድ ስለሆኑ ፈቃዳቸው አንድ ነው። «ሥላሴ»፤ «እግዚአብሔር ቶ. 5 እና 6»፤ «የእግዚአብሔር መጋቢት 4» ይመ.

2. የሰው ፈቃድ፤ እግዚአብሔር፤ ሰው የሚፈልገውን
በነፃነት እንዲመርጥ ስላደረገ፤ የሰው ልጅ መልካምንም ሆነ ክፉውን ለመሥራት አይገደድም፤ ወይም በውጭ ኃይል አይወሰንም፤ ዘጸ. 30+19፤ ኢሳ. 7+11-12፤ ግቲ. 17+12፤ ዮሐ. 5+40፤ ያዕ. 1+13-14፤ 4+7= ሰው በኃጢአት ከመውደቁ በፊት መልካሙንና እግዚአብሔር የሚወደውን ለመምረጥና ለማድረግ አቅዋምና ዝንባሌ ነበረው (ዘፍ. 1+26:31፤ መክ. 7+29፤ ኤፌ. 4+24፤ ቆላ.

3+10)፤ ሆኖም ይህ ችሎታ ተለዋዋጭ መሆን ስለሚችል፤ ሰው በኃጢአት ከወደቀ በኋላ ክፉውንና እግዚአብሔር የማይወደውን መረጠ፤ ዘፍ. 2+16-17፤ 3+6፤ 17፤ ሰው በኃጢአት ከወደቀ በኋላ ወደ ደንገነት የሚያደርስ አቅም አልነበረውም፤ ኤር. 17+9፤ ዮሐ. 6+44፤ 65፤ 15+5፤ ሮም 3+11፤ ስለዚህ ከዚያ ዓይነት መልካም ነገር ጋር በመቃቃሩ (ሮም 3+9-12፤ 23፤ 8+7-8) እና በኃጢአት ምውት በመሆኑ (1ቀር. 2+14፤ ኤፌ. 2+1-2፤ 5፤ ቆላ. 2+13)፤ በኃይሉ ራሱን ወደ መልካም ሊመልስ ወይም ሊያዘጋጅ አይችልም፤ ዮሐ. 3+3-6፤ ቲቶ 3+3-5፤ እግዚአብሔር ሰውን በጸጋው ሲመልሰውና ወደ ራሱ ሲያመጣው ከተፈጥሮ ከኃጢአት ቀንበር ያላቅተዋል፤ ዮሐ. 8+34፤ 36፤ ሮም 6+6-8፤ ቆላ. 1+13-14፤ በጸጋውም መንፈሳዊ የሆነውን መልካም ነገር በነፃነት አቅም ረጥና ለመፈጸም ያስችለዋል፤ ፌል. 2+13፤ ሮም 6+14፤ 17-19፤ 22፤ ይህም ሆኖ ግን በውስጡ የኃጢአት ቅሪት ገና ስላለ፤ መልካሙን ነገር ሁሉ አጠቃልሎ አይመርጥም፤ ወይም መጥፎውንም ከመምረጥ ወርሶ አይቆጠብም፤ ገላ. 5+17፤ ሮም 7+14-25፤ 1ዮሐ. 1+8፤ 10፤ ሰው መልካሙን ነገር ብቻ የሚከተለው ከትንሣኤው በኋላ ነው፤ ዕብ. 12+23፤ 1ዮሐ. 3+2፤ ይሁዳ 24፤ ራእ. 21+27።

ፈተና፤ ፈተና በብዙ መንገድ ሊመጣ ይችላል።

1. ዕቃ እንደሚፈተን ሰውም ይፈተናል፤ 1ላሙ. 17+39፤ 1ነገ. 10+1፤ ክርስቶስ በሰው ተፈተነ፤ ማር. 8+11፤ 12+15፤ ሉቃ. 10+25።

2. ሰው ራሱን ለአንድ ዓይነት ነገር ያዘጋጃ ለመሆኑ ራሱን ሊፈተን ይገባዋል፤ 1ቀር. 11+28፤ 2ቀር. 13+5።

3. ሰው እግዚአብሔርን ለመፈታተን ይሞክራል፤ ግን እንዳይፈታተን ተጽፏል፤ ዘጸ. 17+2፤ ዘጸ. 6+16፤ ሐ.ሥ. 5+9፤ 15+10።

4. ሰይጣን ሰዎችን ይፈተናል፤ ስለዚህም «ፈቃኝ» ተብሏል፤ ማቴ. 4+3፤ 1ተሰ. 3+5፤ መከራን በማብዛት (1ኢጥ. 5+9፤ ራእ. 2+10)፤ የግይግዳ ምኞትን በመቀስቀስ (ማቴ. 4+3፤ 1ቀር. 7+5)፤ ሰዎችን በማጣት (ኤፌ. 4+27)፤ ስለ እግዚአብሔር እውነት ጥርጥርን ወይም ሐሰትን በመዘራት ሊጥላቸው ይሞክራል፤ ዘፍ. 3+1-5፤ ማቴ. 4+5-11፤ ሆኖም ምእመናን በእግዚአብሔር ኃይል ሊቃወሙት ይችላሉ፤ እግዚአብሔር የፈተናውን መውጫ መንገድ ያዘጋጅላቸዋል፤ 1ቀር. 10+13፤ ኤፌ. 6+11-18።

5. እግዚአብሔር የሰው እምነት እንዲገለጥ ሰውን ይፈትናል፤ ዘፍ. 22+1፤ ዘጸ. 16+4፤ 20+20፤ በዚህም ሰዎች ይነጻሉ (1ኢጥ. 1+6)፤ ትዕግሥትን ይግራሉ (ያዕ. 1+2-4)፤ የእግዚአብሔርንም ፍቅር በይበልጥ ያስተውላሉ፤ ዘፍ. 22+15-18፤ ሮም 5+3-5፤ ሆኖም እግዚአብሔር ሰውን በከፋ አይፈትንም።

ፈተና ራሱ ኃጢአት አይደለም፤ ግን ሰው ሲፈተን በምኞቱም ሲወድቅ ኃጢአት ይሠራል፤ ያዕ. 1+13-15። ወደ ፈተና እንዳንገባ ከፈተናም እንድንወጣ ለመጸለይ ታዝዘናል፤ ማቴ. 6+13፤ 26+41። ክርስቶስ ተፈተነ፤ ግን በፈተናው አልተሸነፈም፤ ሉቃ. 4+1-13፤ 22+28፤ ዕብ. 4+15። በፈተና የሚጸና የተባረከ ነው፤ ያዕ. 1+12።

ፈውስ፤ ከበሽታ መዳን፤ ጤና ማግኘት። በመቅ. ዘመን ልዩ ልዩ መድኃኒት ታወቀ፤ እንደዚሁም ሐኪሞችና ባለመድኃኒቶች ነበሩ። በተለይ በግብጽና በግሪክ አገሮች የመድኃኒትና የቀዶ ጥገና ትምህርት ከፍ ያለ ነበረ። ሆኖም የዛሬ የሕክምና ሊቃውንት እስከ 1900 ዓ.ም. ገደማ ድረስ የነበረው መድኃኒትና የሕክምና ሥራ የተሟላ አይመስላቸውም። ሰዎች በመድኃኒት ሲያምኑ በነፍስ ሊጠነክሩ ይችላሉ። ጥቅሙ ከእምነት እንጂ ከመድኃኒት አልነበረም። ዛሬ ግን ብዙ ጊዜ በመድኃኒት ቢያምኑም ባያምኑም መድኃኒቱ ፍቱን ነውና ይሠራል።

መቅ. ባለ መድኃኒቶች መኖራቸውን እንጂ ሥራቸውን ብዙ አይገልጥም፤ ዘፍ. 50+2፤ 2ዜ.መ. 16+12፤ ኤር. 8+22፤ ማር. 2+17፤ 5+26፤ ቆላ. 4+14። ለቀስል ሕክምና ነበራቸው፤ ምላ. 25+20፤ ኢሳ. 1+6። በሕዝቅያስ እባዋ ላይ የበለሰን ጥፍጥፍ ለበጡ (ኢሳ. 38+21)፤ በወይን ጠጅና በዘይት ተጠቀሙ፤ ሉቃ. 10+34፤ 1ጢዋ. 5+23።

የመቅ. ጸሓፊዎች ስለ ፈውስ ሊያስተምሩ ዋና አላባቸው እግዚአብሔር ፈጥሮ እንደሆነ ነው፤ ዘጸ. 15+26። በብ.ኪ. አልፎ አልፎ ሰዎች እንደተፈወሱ ተገልጧል። ማርያምና ገዕግን ከለምጽ ተፈወሱ፤ ዘኁ. 12+1-15፤ 2ነገ. 5+8-14። ኤልያስ የሰራጥታዋን ሴትዋ ልጅ (1ነገ. 17+7-24)፤ ኤልሳሳም የሱንማጂቷን ሴትዋ ልጅ ከሞት እስኪሠፍ 2ነገ. 4+32-37።

ክርስቶስ ብዙ ሰዎችን ፈወሰ፤ የዳስቡት ሁሉ እንኳን ጻኑ፤ ማቴ. 4+23፤ 24፤ 9+35፤ 14+36። ከተፈወሱት ሰዎች መካከል የነያ ሦስቱ ታሪክ ተገልጧል። ከእነርሱም ሌላ ኢየሱስ የናይገን ሴት ወንድ ልጅ (ሉቃ. 7+11-17)፤ የኢያኢርስን ሴት ልጅ (ማቴ. 9+18-26)፤ አልዛርንም ከሞት እንዳስነሣ የሚናገሩት ታሪኮች ተጽፈዋል፤ ዮሐ. 11+43፤ 44።

ኢየሱስ ዐሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ድውያንን እንዲፈውሱ ሥልጣን ሰጣቸው፤ ማቴ. 10+1። ሰባ ተከታዮቹም አጋንንትን አወጡ፤ ሉቃ. 10+17። መንፈስ ቅዱስ ከወረደ በኋላ ብዙ ሰዎች በሐዋርያት (ሐ.ሥ. 2+43፤ 5+12-16)፤ በእስጢፋኖስ (ሐ.ሥ. 6+8)፤ በፌልጶስ (ሐ.ሥ. 8+5-8)፤ በጳውሎስና በበርናባስ (ሐ.ሥ. 14+3፤ 19+11፤ 12፤ 28+8-10) ተፈወሱ። ከተፈወሱትም የታወቁት በኢየሩሳሌምና በልስጥራን የነበሩ አንካሶች ናቸው፤ ሐ.ሥ. 3+1-8፤ 14+9፤ 10። ኤንያ የተባለም ሽባ ተፈወሰ፤ ሐ.ሥ. 9+32-35።

ደግሞም ሐዋርያት ጣቢታንና አውጪዎችን ከሙታን አስነሙ፤ ሐ.ሥ. 9+36-41፤ 20+9-12። የመፈወስ ስሞት ለቤተ ክርስቲያን ተሰጠ፤ 1ቆ. 12+9:30:31።

በክርስቶስ ሥራ የወንጌል ሥራና ፈውስ የተያያዙ ነበሩ፤ ኢሳ. 53+4፤ ማቴ. 8+16:17፤ 10+7:8፤ ማር. 2+5። ሐዋርያትም የወንጌልን ቃል ሲያስተምሩ ሰዎችን በመፈወስ ቃሉን እንደሚያረጋግጡ ክርስቶስ ተናገረ። እንደ ቃሉም ተደረገ፤ ማር. 16+17-20፤ ዮሐ. 14+12፤ 2ቆ. 12+12፤ ዕብ. 2+3:4።

ክርስቶስ በቃሉ (ማቴ. 8+16፤ ዮሐ. 4+50)፤ በመዳሰስ (ሉቃ. 5+13)፤ እጅ በመጫን (ማር. 6+5)፤ ጭቃን በመቀባት (ዮሐ. 9+6:7) ሰዎችን ፈወሰ። ሐዋርያትም እንደዚሁ እደረጉ፤ ደግሞም በበይነት ተጠቀሙ፤ ማር. 6+13፤ ያዕ. 5+14።

የፈውስ ኃይል እንዴት ምን ያስፈልጋል? ለዚህ ሙሉ መልስ መስጠት አይቻልም። ነገር ግን የሚከተለውን ብናስተውል ይረዳን ይሆናል፤ ለክርስቶስ እንኳን ልዩ የፈውስ ጊዜ የነበረው ይመስላል፤ ሉቃ. 5+17። ወደ እርሱ የመጡትን ሁሉ ፈወሰ። ነገር ግን አንዳንድ ጊዜ በሽተኞችን ሳይፈውስ አለፈ፤ ዮሐ. 5+2-5። ሐዋርያት ጥርፈሞስንና ጢሞቴዎስን አልፈወሱም፤ 1ጢሞ. 5+23፤ 2ጢሞ. 4+20።

ሰዎች ሲፈወሱ ብዙ ጊዜ ሦስት ድርጊቶች እንደ ተፈጸሙ እናያለን፤ እነርሱም የሚከተሉት ናቸው፡- (ሀ) ለመዳን ፈቃደኛ መሆንና መለመን፤ ዮሐ. 5+6፤ ያዕ. 5+14። ብዙ ጊዜ ሰዎች ለበሽተኞች ለመጋባት ዮሐ. 4+49። (ለ) ንስሐ፤ ማር. 2+1-12፤ ያዕ. 5+16። (ሐ) እምነት፤ ይህ በሽተኛውን (ማቴ. 9+22:29፤ ሐ.ሥ. 14+9) ወይም የበሽተኛውን ወዳጆች እምነት የሚመለከት ይሆናል፤ ማር. 2+5፤ 9+22-24፤ ሉቃ. 7+6-10። በናዝሬት ሰዎች ካለማመናቸው የተነሣ ክርስቶስ ከጥቂቶች በቀር ብዙ ድውሮችን አልፈወሰም፤ ማር. 6+5። «ተለምር» ይሙ።

ፊ.ፊ.፤ በምሳሌነት ጫቀነ፤ ኢሳ. 3+15። «ወፍጮ» ይሙ።

ፊ.ፋ.፤ በዝናብ ጊዜ ትንሽ ወንዝ የሚፈስበት፤ 1ነገ. 17+5-7።

ፋ.ር.፤ በዕብራይስጥ ፑር ይላል። በአሦር ቋንቋ «ፑሩ» ማለት ለዕጣ የሚሆን ጠጠር ድንጋይ ማለት ነው። አይሁድን ለማጥፋት ሲል ጠላታቸው ሐግ ፋር የተባለውን ዕጣ አስጥሎ ዕድል የሚሰጥ ቀን ለማወቅ ተተነኩለ፤ አስ. 3+7፤ 9+24። አይሁድ ከሐግ እጅ ከዳት በኋላ የሦስት ቀን የደስታ በዓል ተወሰነላቸውና በዓሉ ፋሪም (ዕጣዎች) በሚል ስም ተሰየመ፤ አስ. 9+26-32። በዓሉም በአዳር ወር (በመጋቢት) ከ13ኛው ቀን እስከ 15ኛው ቀን ይከበራል። «በዓላት» ይሙ።

ፋ.ካ.፤ ጠባብ የጥንብ ወይም የማናቸውም ቤት

ቀዳሜ ጠባብ መስኮትም ፋካ ይባላል፤ ሕዝ. 8+7።

ፋ.ፒ.፤ 1. የካም ልጅ፤ ዘፍ. 10+6። 2. በአፍሪካ ውስጥ የሚገኝ አንድ አገር። ዓፄ ስሙ ስለተለወጠ የትኛው እንደሆነ አይታወቅም። አንዳንዶች ከግብጽ በስተምዕራብ፤ ሌሎች ደግሞ ከግብጽ በስተደቡብ ነበረ ይላሉ፤ ሕዝ. 30+5፤ 38+5፤ ኤር. 46+9።

ፊልሞኖ፤ የሚከተለውን ይሙ።

ወደ ፊልሞኖ የተላከ መልእክት፤

ፊልሞኖ በቀላባይነት የኖረና ወንጌልን ከሐዋርያው ጳውሎስ እንደበት የሰማ ሰው ነው። ቤተ ቀላባይነት ቤ.ክ. መስብስቢያ ሆነ፤ ፊልሞኖ 2፤ ቀላ. 4+17። አናሲሞስ የተባለ ባሪያ የነበረው ሲሆን፤ የሰሙ ትርጓሜም «ጠቃሚ» ማለት ነው፤ 10-11። አናሲሞስ ከፊልሞኖ ኩባልሎ በመሄድ በርም እስር ቤት ታስሮ ከሚገኘው ከሐዋርያው ጳውሎስ ጋር ተገናኘ፤ በዚያም ወንጌልን ሰምቶ አመነና ጳውሎስን ማገልገል ጀመረ። ባሪያ ከጌታው ሲሸሽ በርማውያን ሕግ መሠረት የሞት ፍርድ ሊፈረድበት ይችላል ነበር። ጳውሎስ ግን አናሲሞስ አሁን በክርስቶስ የፊልሞኖ ወንድም በመሆኑ ከጌታው ጋር ሊያስታርቀው ፈለገ። ስለዚህ ይህን መልእክት ጽፎ አናሲሞስን ወደ ቀላባይነት ላከው። ይህ የተፈጸመው ምናልባት በ62 ዓ.ም. ገደማ ሊሆን ይችላል። ጳውሎስ የባርነትን ሕግ አልተቃወመም። ስለ ባሪያዎችና ስለ አሠሪዎች በሰጠው ክርስቲያናዊ ትምህርት ግን የባርነትን ኑሮ ለወጠ፤ በመፈረሻም ለማኞች ወንድማማቾች በመሆናቸው ባርነት የሚቀርበትን አቅጣጫ አላየ፤ ፊልሞኖ 16፤ ቀላ. 4+1፤ ኤፌ. 6+5-9። «ባሪያ»፤ «ባርነት» ይሙ። ሐዋርያው እንደዚህ በማድረጉ ግናቸውንም የተበረተሰብ ሁኔታ ለማሻሻልና ለመለወጥ ወይም ፈጽሞ ለማስቀረት የሚችልበትን ዘዴ ጠቀሙ። ሐዋርያው የሚያቀርበው ልመና ከብደት ቢኖረውም፤ አጻጻፉ በወዳጆች መካከል የሚኖረውን ለስለስ ያለ የግንኙነት ባሕርይ የያዘ አጻጻፍ ነው። ልመናውንም በ3 ክፍሎች አክታትሎ ያቀርባል፡-

1. ወንድማማችነታቸውን አጠናክረ፤ 1-9።
2. ምክንያቱን አብራራ፤ 10-16።
3. ፈቃዱን አነሣ፤ 17-25።

ፊልክስ፤ ከ52-60 ዓ.ም. የነበረ የይሁዳ ገዥ። ስለ ትክክለኛ ፍርድ የማያስብ ጉቦ ተቀባይ ነበር፤ ጳውሎስ በእርሱ ዘንድ ተከሰሰ፤ ሐ.ሥ. 23+24-24+27።

ፊልድልፍያ፤ በጥንት ዘመን በትንሹ እስያ የነበረች ከተማ። አንድ ገጥሥ ለወንድሙ ታማኝነት መታሰቢያ ከተማይቱን ሠርቶ ፊልድልፍያ ብሎ ሰየማት። ትርጓሜው የወንድማማች ፍቅር ማለት ነው። በ17 ዓ.ም. ከተማይቱ በመሪት መንቀጥቀጥ ፈረሰች፤ እንደገናም ተሠራች። ጳውሎስ በኤፌሶን ላለ ቤ.ክ. በፊልድልፍያ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19+10፤ ራሲ. 1+11፤ 3+7-13። ዓፄ ከተማይቱ አላላሕር ትባላለች። ካ. 7ሰ።

ፊልጶስ፤ የኢጡርያስና የፕራኮኒዶስ ገዥ።
«ሄሮድስ» ይሙ.

ፊልጶስ፤ የሄሮድስ ወንድም የሄሮድያዳ ባል።
«ሄሮድስ» ይሙ.

ፊልጶስ ሐዋርያ፤ ከዐሥራ ሁለት ሐዋርያት አንዱ፤ ማቴ. 10+3። እንደ እንድርያስና ጴጥሮስ ከቤተ ሳይዳ ነበረ። ኢየሱስ ካገኘው በኋላ ናትናሌልን ወደ ኢየሱስ አመጣው፤ ዮሐ. 1+42-47። የኢየሱስን ኃይል ባለማስተዋሉ በተፈተነ ጊዜ አጥጋቢ መልስ አሰጠም፤ ዮሐ. 6+5-7። ከእንድርያስ ጋር ግሪቶችን ወደ ኢየሱስ አቀረበ፤ ዮሐ. 12+20-22። የኢየሱስንም ሥራ ባለማስተዋሉ አብን እንዲያሳያቸው ኢየሱስን ጠየቀ፤ ዮሐ. 14+8-11። በኋላ ከሌሎች ሐዋርያት ጋር የትንግሥው ምስክር ሆነ፤ ሐ.ሥ. 1+13፤ 2+14።

ፊልጶስ ወንጌላዊ፤ በኢየሩሳሌም ቤ.ክ. ከተሾሙት ሰባት አገልጋዮች አንዱ፤ ሐ.ሥ. 6+3-5። እስጢፋኖስ ከሞተ በኋላ ፊልጶስ ወደ ሰማርያ ወርዶ ሲያስተምር ብዙ ሰዎች በስብከቱ አመኑ። በዚያን ጊዜም መንጌስ ትዳስ ወደ ምድረ በዳሲ መሬው፤ ስለ ክርስቶስ የተጻፈውን የኢሳይያስን ትንቢት ይመረምር የነበረውን ኢትዮጵያዊ ሰው አማኝቶ ክርስቶስን ሰበከለት (ሐ.ሥ. 8)። በኋላም ትንቢት ይናገሩ ከነበሩ ከአራት ይናገራ ሴቶች ልጆቹ ጋር በቂሣር ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 21+8+9።

ፊልጶስ ቂሣርያ፤ ከቅድስት አገር በስተሰሜን፤ ከአርሞንዳም ተራራ በስተደቡብ የሚገኝ ከተማ። የዮርዳኖስ ወንዝ መፍለቂያ እዚያ ነበረ። በባሕር ዳር ከነበረው የቂሣርያ ዋና ከተማ ሌላ ቂሣርያ መሆኑን ለማዳከም ፊልጶስ ቂሣርያ ተባለ፤ በፊልጶስ ተሠርቶ ነበርና፤ «ሄሮድስ 6» ይሙ። በፊልጶስ ቂሣርያ አቅራቢያ ኢየሱስ ደቀ መዛሙርቱን ስለ ራሱ ማገነት ጠየቃቸው፤ ማር. 8+27-38። ክ. 5ሐ።

ፊልጶስቱ፤ ፊልጶስቱ በመቄዶንያ አውራጃ የምትገኝ የግሪክ ከተማ ናት። የተመወረተችውም ከሮም አንጦቶ ወደ ምሥራቅ አገሮች በሚያመሬው ታላቅ ጉዳና ላይ ነው። «ፊልጶስቱ» የተባለችበት ምክንያት የመቄዶንያ ንጉሥ የሆነው ፊልጶስ የተባለው የታላቁ እስክንድር አባት ከተማይቱን ስለያዘና በ358 ከክ. በ. ዳግመኛ ስለቋረቁራት ነው። በ168 ከክ. በ. ሮማውያን ግሪቶችን ባሸነፉ ጊዜ እንደ ሌሎች ሁሉ የሮም ንጉሠ ነገሥት መንግሥት ከተማ ሆነች። ቀጥሎ ቅኝ አገር ሆና ለነዋሪዎች የሮም ዜግነት ተሰጣቸው። ወንጌል የደረሳት ጳውሎስ ለ2ኛው የስብከተ ወንጌል ጉዞው ሲወጣ ነው። ፊልጶስቱ ወንጌሉን ለመስማት ከአውሮፓ ከፍለ ዓለም የመጀመሪያዬ ከተማ ናት፤ ሐ.ሥ. 16+9-12። የመጀመሪያዎቹ የቤ.ክ. አባሎች ልድያ የተባላችዋ ሐር ሻጭና የወገኒ ቤት ጠባቂ ናቸው፤ ሐ.ሥ. 16+14-33። ክ. 6ሸ።

የፊልጶስቱ መልእክት፤ ትዳሐ ጳውሎስ ይህን መልእክት በዳሬ ጊዜ እስረኛ ስለነበረ የሞት ፍርድ ሊፈረድበት ይችላ ነበር፤

1+1:7:13:20-24፤ 2+23-24። አንዳንዶች ጳውሎስ በኤፌሶን ታስሮ ባለ መልእክቱን በ54 ዓ.ም. ገደማ እንደጻፈው ያስባሉ፤ 2ቀሮ. 11+23። የሚበዙቱ ግን ጳውሎስ ሮም ሆኖ እንደላከው ስለሚገምቱ ምናልባት በ62 ዓ.ም. ሳይጻፍ አልቀረም፤ ሐ.ሥ. 28+30-31።

በሐዋርያውና በፊልጶስቱ ቤ.ክ. መካከል ልዩ መግባባትና ፍቅር ነበረ። ቤ.ክ.ቱ ለወንጌል ሥራው ብዙ ጊዜ ድጋፍ ሰጥታዋለች፤ 4+15-16። አሁንም አፍሮዲጡ ከፊልጶስቱ ተልኮ ጳውሎስን ሲያገለግል ባለ ታም ነበርና አፍሮዲጡ ወደ ፊልጶስቱ መመለሱ የተሻለ መሆኑን ጳውሎስ አምናበት ደብዳቤ ጽፎ በእጁ ሊልካቸው ወሰነ፤ 2+25-30። በመልእክቱ የሚከተሉትን ነጥቦች መመልከት ተገቢ ይሆናል ፡-

1. ለሚሰጥ እርዳታ የምስጋና ምክንያቶች፤
1+3-5፤ 4+10-19።
2. የጳውሎስ የግል ሕይወት ዓላማ፤ 3+4-14።
3. የክርስቶስ ትሥጉትና ክብር የተገለጠበት ታላቅ አንቀጽ፤ 2+5-11።
4. ስለ ክርስቲያኖዊ ትብብር ትምህርት፤ 1+27-30፤
2+1-4:12-18፤ 3+17-18፤ 4+2-3።
5. የጳውሎስ ደስታ፤ ሐዋርያው ቤታሰርም፤ አንዳንድ ምእመናን ባይሰማውም (4+2)፤ «ውሾች» እና «የክርስቶስ መስቀል ጠላቶች» ቢኖሩም (3+18-19) ዋናው ስሜቱ ደስታ ነው። የደስታ አላብ 16 ጊዜ ያህል በዚህ አጭር መልእክት ይገኛልና ለመልእክቱ እከፋፈል ተልፍ ቃል ይሆናል።
የጳውሎስ ደስታ በሚከተሉት ነጥቦች ይታያል ፡-
1. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. አቋም፤ 1+1-9
2. በተሰፋው፤ 1+10-30
3. ክርስቶስን ከፍ ከፍ በማድረጉ፤ 2+1-11
4. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. ትዕግሥት፤ 2+12-18
5. አብረው በሚሠሩት ጓደኞች፤ 2+19-30
6. ክርስቶስን በማወቅ፤ 3+1-15
7. በሰማያዊ ርስቱ፤ 3+16-21
8. በመንፈሳዊ ትብብር፤ 4+1-3
9. በጌታው፤ 4+4-9
10. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. ልግስና፤ 4+10-20
11. በሰላምታና በቡራኪ፤ 4+21-23።

ፊስጦስ፤ ከፊልክስ ቀጥሎ እስከ ሞተበት ዓመት እስከ 62 ዓ.ም. ድረስ የነበረ የይሁዳ ገዥ። ከፊልክስ የተሻለ ገዥ ነበረ፤ ግን ጳውሎስ ጉዳሕ መሆኑን እያወቀ አይሁድን ለማስደሰት ወደ ኢየሩሳሌም ለፍርድ ሊልከው አሰበ። ጳውሎስ ግን ወደ ቂሣር ይገባኝ አለ። ንጉሥ አግሪኦንና በርኒቱን ለማስደሰት ጳውሎስን በፊታቸው አቀረበ፤ ሐ.ሥ. 24+27፤ 25+1-26+32።

ፊሶን፤ ከሂድን የወጣ ወንዝ፤ ዘፍ. 2+11። ዛሬ የትኛው እንደሆነ አይታወቅም።

ፊት፤ የሰው ስሜቱ በፊት ይታወቃል፤ መዘ. 83+16፤ ምላ. 15+13= ፊትን መሰወር መራትን ያሳያል፤ መዘ. 27+9= ሰው የእግዚአብሔርን ፊት ሊያይ አይችልም፤ ዘጸ. 33+20= ሰው ሲሞት ፊት ይሸፈን ነበርና ለሐግ የሞት ምልክት ሆነ፤ እስ. 7+8፤ ዮሐ. 11+44=

ፊንሐስ፤ 1. የአልግዳር ልጅ፣ የአርን የልጅ ልጅ፤ ዘጸ. 6+25፤ 1ዘ.መ. 6+4:50፤ ዕዝ. 7+5፤ 8+2= ለእግዚአብሔር ቀንቶ እስራኤላዊውን ዘንበርንና ምድያዊትን ከሰቢን በመገደል መቅሠፍትን አቀመ፤ እግዚአብሔርም የሰላሙን ቃል ኪዳን ሰጠው፤ ዘኁ. 25፤ መዝ. 106+28-31= ሙሴም የመቅደሱን ዕቃ እስይዞ ወደ ወርነት ላከው፤ ዘኁ. 31+6= የርቢልና የጋድ፣ የምናፊም ነገዶች ስለሠሩት መሠዊያ እንዲጠይቁ ለተላኩት መልእክተኞች መሪ ነበረ፤ ኢያሱ 22+13:30:32= አባቱን ከቀበረ በኋላ (ኢያሱ 24+33)፣ በአባቱ ምትክ የካህናት አለቃ ሆነ፤ መላ. 20+27:28፤ 1ዘ.መ. 9+20= 2. ክፉ ከዘፍሩት ከሁለቱ የዲል ልጆች ታናሹ፤ 1ኛው. 1+3፤ 2+12-17:29= ከወንድሙ ጋር የእግዚአብሔርን ታቦት ወደ ሰልፍ ወሰደ፣ ሁለቱም በወርነት ላይ ሞት፤ የፊንሐስ ሚስት ከድንጋጤ የተነሣ ወልዳ ሞተች፤ 1ኛው. 2+34፤ 4= በሳኦል ዘመን የልጅ ልጁ ካህን ነበረ፤ 1ኛው. 14+3=

ፊንቄ፤ ከገሊላ ወደ ሰሜን እስከ 200 ኪ.ሜ. ያህል ስፋት ያለው በታላቁ ባሕር ዳር ያለ አገር= ሞና ከተማዎች በንግድ፣ በኪነ ጥበብና በሥነ ጽሑፍ የታወቁ ጠርስና ሲዶና ናቸው። ከዚህ አገር ለመጣቸው ሴት ክርስቶስ ልጅዋን ፈወሰላት፤ ማር. 7+24-30= ጳውሎስ በስብከት ጉዞው ይህን አገር ጉበሃ፤ ሐ.ሥ. 15+3=

ፊደል፤ በጽሕፈት የጽንጽ መገለጫ። «ዕብራይስጥ»፣ «ግሪክ» ይሙ። ሕገን በፊደል

የግሪክ ተማሪ ፊደል ሲያጠና፤ በ450 ገደማ ከክ.በ. በሽክላ ዕቃ ላይ ተቀርጾ የተገኘ

መተርጉም ማለት የሕጉን መንፈስ፣ ስሜትና ምክንያት ባለግስተዋል ቃል በቃል መፈጸም ማለት ነው፤ ሮም 7+6፤ 2ቀር. 3+6=

ፋራግ፤ ከጢርላቢያ በስተደቡብ በሲና ውስጥ የሚገኝ ምድረ በዳ። እስግኤል በፋራን ተቀመጠ (ዘፍ. 21+21)፣ እስራኤላውያንም በዚያ ተጓዙ፤ ዘኁ. 10+12፤ 12+16፤ 13+26= የፋራን ተራራ ኤልፋራን ተብሏል (ዘፍ. 14+6)፣ የትኛው እንደሆነ ዛሬ አይታወቅም። ዕንባቶም ክርስቶስ ከፋራን እንደሚመጣ ተናገረ፤ ዕን. 3+3= ይህም ምናልባት ኤፍራታን (ሚክ. 5+2)፣ ወይም ከግብጽ መምጣቱን ያመለክት ይሆናል።

ፋርስ፤ ከጫግርስ ወንዝ በስተምሥራቅ የነበረች አገር። መንግሥቷ ሲስፋፋ ሱሳ መናገሻ ከተማ ሆነ። ሚዶንን አጣምራ በቂርስ መሪነት ባቢሎንን በ539 ከክ. በ. አሸነፈች። ቂርስ እስራኤላውያን ወደ ኢየሩሳሌም ተመልሰው ቤት መቅደስ እንዲሠሩ ፈቀደ፤ ዕዝ. 1= የፋርስ ንጉሥ አርጫክስስ አስቲርን አገባ፣ ስለ አይሁድ ሕዝብ የለመነቸውን ልመና ተቀበለ፤ መጽሐፈ አስቲር ይመ.። ዕዝራም ብዙ ሰዎችን አስከትሎ ወደ ኢየሩሳሌም እንዲመለስና ሕጉን እንዲያስተምር ፈቀደለት (ዕዝ. 718)፣ እንደገናም ተለምኖ የኢየሩሳሌምን ቅጥር እንዲሠራ ነህም ያነሳው፤ ነህ. 2+1-8= የፋርስ መንግሥት በግሪክ ንጉሥ በታላቁ እስክንድር በ331 ከክ. በ. ሲሸነፍ የጽንኤል ትንቢት ተፈጸመ፤ ዳገ. 8+1-8:15-22=

ፋሲካ፤ በዕብራይስጥ «ፓላሕ» ማለት አለፈ ማለት ነው። የእስራኤል ልጆች በግብጽ አገር በግ አርደው፣ ደሙን በደጃፋቸው በመርጨት ከእግዚአብሔር ተማ ዳኑ። የእግዚአብሔር መልአክ በዚያች ሌሊት ጉባዔውያንን ሲቀሥፍ፣ ደም በነበረበት ቤት አልፎ ስላልገደለ ወይም ደም የተረጨበትን ቤት ስላለፈ፣ ቀኑ ፋሲካ ተባለ። ለፋሲካ የሚታረደውም በግ ፋሲካ ይባላል፤ ዘጸ. 12+1-13= በየዓመቱ በግ እያረዱ የእስራኤል ልጆች በመጀመሪያ ወራቸው በ14ኛው ቀን የፋሲካን በዓል ያከብራሉ። ከዚያም ምሽት እስከ አንድ ሳምንት ድረስ የባካውን ነገር ለመብላት ስላልተፈቀደላቸው፣ የሙሉ ሳምንት በዓል የቂጣ በዓል ተባለ። የቂጣ እንጀራ መብላት የእስራኤል ልጆች በችኩሳ ከግብጽ መውጣታቸውን የሚያስታውስ የመታሰቢያ ምልክት ነው፤ ዘጸ. 12+18-20:33:34፤ ዘጸ. 16+1-3= ኢየሱስ ክርስቶስ የተሰቀለበት ሳምንት የፋሲካ ሳምንት ነበረ፤ ሉቃ. 22+14-16፤ ዮሐ. 18+38-40= እርሱም ንጹሕ የእግዚአብሔር በግ ሆኖ ደሙን ስላረሰሰልን «ፋሲካችን ክርስቶስ» ተባለ፤ 1ቀር. 5+7፤ 1ጴጥ. 1+18-19= ስለዚህ የክርስቶስ ትንሣኤ በዓል ፋሲካ ተብሎ ይጠራል።

ፋቂሔ፤ የሮሚልዩ ልጅ፣ ከ740 እስከ 732 ከክ. በ. የነገሠ ሀሥራ ስምንተኛው የእስራኤል ንጉሥ። ፋቂስያስን ገድሎ ነገሠ፤ ከፋ ሥራ ሠራ፤ 2ነገ. 15+25:27:28= ከሶርያ ንጉሥም ጋር ተባብሮ በይሁዳ ነገሥታት በኢየሐታምና በአካዝ ላይ ዘመተ፤

2ነ. 15+37፤ 16+5፤ ኢላ. 7+1:5:6። ተግባራዊው አገጂ አላሸነፋቸውም፤ 2ዜ. 28+5-15፤ ኢላ. 7+4-7። በእርሱም ዘመን የአምር ንጉሥ እየበረታ ሲሄድ፣ በገለጻድና በገሊላ የገቡትን እስራኤላውያን ግረከ፤ 2ነ. 15+29። የኢላም ልጅ ሆሴዕ ገደለው፤ በእርሱም ቦታ ነገሠ፤ 2ነ. 15+30።

ፋቂስያስ፤ ከአባቱ ከምናሔም በኋላ ከ742-740 ክክ. በ. የነገሠ ዐሥራ ሰባተኛው የእስራኤል ንጉሥ። ከፋም ሥራ ሠራ፤ የሠራዊቱ አለቃ የሆነው ፋቂሌ ገደለው፤ 2ነ. 15+23-26።

ፋነዝ፤ ርጠተ ፈረጠጠ፤ 2ሳ. 6+6። በራሱ ፈቃድ ሄደ፤ ኢላ. 28+7።

ፋንድያ፤ የፈረስ፣ የቡትሉና የጋማ ከብት ዑሉ ፍግ። ለግብሰያ (ሐዝ. 4+12-15)፣ ለተክል ግዳበሪያም ይሆናል፤ ሱቃ. 13+8። በሐዝ. 4+12-15 ላይ የተጠቀሰው ከሰው የሚወጣውንም ፀይን ምድር ያመለክታል። ፋንድያ የጦርነት ምላሴ ነው፤ ግሊ. 2+3።

ፋጋጃ፤ የቅል ከፋይ፣ የሸክላ ስባሪ ትልቅ መጠጫ፤ አዋጽ 6+6።

ፌርዛውያን (ፌርዜዎን)፤

በከነዓን አገር የነበረ ሕዝብ፤ ዘፍ. 13+7፤ 34+30፤ ዘኢ. 3+8፤ ኢያሱ 24+11፤ መላ. 1+4።

ፌዘኛ፤ የሚነትፍ፣ የሚያሸፍ፣ ቀለደኛ፣ ጥዘኛ፤ ዘፍ. 19+14፤ መዝ. 1+1፤ ምላ. 9+8።

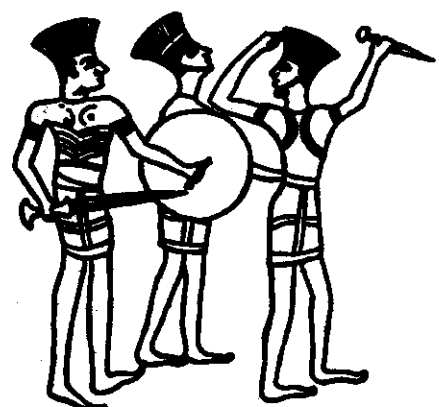
ፍልስጥኤም፣ ፍልስጥኤማውያን፤

ከካም ነገድ የወጡ፣ ከከፍተኛም የመጡ፣ በደቡብ ከከነዓን በባሕር ዳር ባለው ሚዳ የነበሩ ናቸው፤ ዘፍ. 10+14፤ አዋጽ 9+7። አምሶት ከተማዎች ነበሯቸው። እነርሱም ጋዛ፣ አሳማን፣ አስተሉና፣ ጌትና አቃርን ናቸው፤ ኢያሱ 13+3፤ 1ሳ. 6+17። ካ. 3ቀ፤ 3ሰ።

አማላክታቸው ከከነዓናውያን አማላክት ጋር በመደባለቅ ዳንን፣ አስታርት፣ ብዳላዚቡል ተብለዋል። አባርሃም ከፍልስጥኤም ንጉሥ ከአባራኤልክ ጋር ቃል ኪዳን ገባ፤ ዘፍ. 21+22-34። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ፍልስጥኤማውያን እየበዙና በወርነትም እየበረቱ ሄዱ። የታወቁ ከመሆናቸው የተነሣ የኖሩበት ብቻ ሳይሆን፣ ከከነዓን ዑሉ ፍልስጥኤም (ሆለስታይን) ተባለ። እስራኤላውያን ከግብጽ ሲወጡ ፍልስጥኤማውያንን ፈርተው እንዳይመለሱ በዙሪያ መንገድ ወደ አገራቸው ገቡ፤ ዘኢ. 13+17። በመላክትን ዘመን ፍልስጥኤማውያን እስራኤልን ወጉ፤ ታቦትን ግረኩ፤ በኋላም ሳላልንና የናታንን ገደሉ። የበረታ ብረት ሥራ ስለሚያውቁ እስራኤላውያን የግረሻ ግብር አስገበሩ፤ 1ሳ. 13+19-21።

እስራኤላውያን እግዚአብሔርን ሲከተሉ ገን አዳኞችን እስከነጥላቸው። ከእነርሱም መካከል ሰሜን ጋር (መላ. 3+31)፣ ሶምሶን (መላ. 13-16) እና ሳሙኤል የታወቁት ናቸው፤ 1ሳ. 7+1-14። ዳዊት

ፍልስጥኤማውያን ጎልድን ገደለ፤ በዘመነ መንግሥቱም ሠለጠነባቸው፤ 1ሳ. 17፤ 2ሳ. 19+9፤ 21+15-22። በኋላም ፍልስጥኤማውያን አልፎ አልፎ በጠላትነት እየተኑ እስራኤልን አስወገዱት፤ 2ዜ. 21+16፤ ኢላ. 9+8-12፤ ዘኢ. 9+6።

የፍልስጥኤም ወታደሮችን የሚያሳይ፤ በግብጽ ከተገኘ ቅርጻ ቅርጽ የተገለበጠ

ፍልስፍና፤ ጠቅላላ ጥበብና ዕውቀት በግሪክ ጽንጽ ፈላስፍና ግለት ዕውቀትን መውደድ ግለት ነው። እውነተኛ ፍልስፍና ስለ ሳይንስም ሆነ ስለ ሌላ ትምህርት ያለው ችሎታና ጥበብ ነው። ሐዋርያው ጳውሎስ ስለ ሐሰተኛና ክርስቶስን ስለሚያስክድ ፍልስፍና አስጠንቅቆናል፤ ቀላ. 2+8 «ኤፌፌርስ»፣ «ኢስጦኢካ»፣ «ግናስቲካ» ይሙ.

ፍልፈል፤ ምድርን የሚፈረፍ፣ የሚነድል፣ አፈርን የሚቀይል ጥቁር የዳር አይጥ፤ ኢላ. 2+20።

ፍም፤ የዘደ እንጨት ወይም ከሰል። ለመቀት፣ ምንጭም ለግብሰል እንደሚጠቅም ተጠቅሷል፤ ኢላ. 6+6፤ 47+14፤ ዮሐ. 18+18፤ 21+9።

ፍሪዳ፤ ለተልት ጉብዣ የሚታረድ የሰባና የወረረ ገደል ሰንጋ ወይም መሲና ከብት። በብ.ክ. ለመሥዋዕት ይተርብ ነበር፤ 2ሳ. 6+13፤ መዝ. 66+15፤ ሱቃ. 15+23።

ፍሬ፤ ከሐያው ፍጥረት ዑሉ የሚገኝ (ዘፍ. 4+3፤ ዘኢ. 23+19)፤ ቃሉ ለሰውና ለእግዚአብሔር ሥራ ይጠቅማል፤ ግዜ. 7+16-17፤ 12+33፤ 21+19-43፤ ዮሐ. 15+2-16፤ ገላ. 5+22።

ፍርሃት፤ 1. የበላይ የሆነ ሰው በተገቢ ረገድ ግንዛቤ፣ መፍራት። በዚህ ዓይነት እግዚአብሔርን መፍራት የጥበብ መጀመሪያ፣ የሰውም ሁለንተና ነው፤ ምላ. 9+10፤ መዝ. 12+13። ለዎች

እግዚአብሔርን ፈርተው ትእዛዙን ይፈጽማሉ፤ ታጢአትንም ይጠላሉ፤ ዘፍ. 22+12፤ 31+42፤ ኤር. 32+40፤ ሐ.ሥ. 10+2፤ እንደዚሁም በሰዎች ዘንድ የበላይ የሆኑትን አክብሮ ለእነርሱ መታዘዝ ይገባል፤ ሮም 13+7፤ 1ኢጥ. 2+18።

2. አምላክን፣ ሰውን ወይም ግናቸውንም ነገር በመንቀጥቀጥና በድንጋጤ መፍራት። ይህ ዓይነት ፍርሃት በኃጢአት ምክንያት ወደ ዓለም ገባ፤ ዘፍ. 3+10፤ ምላ. 28+1። ወንጌልን ያልተቀበሉ በፍርድ ምክንያት ፍርሃት ይደሳቸዋል፤ ሐ.ሥ. 16+29፤ 24+25፤ ዕብ. 10+26፤ 27፤ ራእ. 21+8። አማኝ እግዚአብሔርን በፍቅር ስለሚያውቅ ከፍርሃት ባርነት ይድናል፤ ሮም 8+15፤ 1ዮሐ. 4+18። ሆኖም በፍርድ ተን በእግዚአብሔር ፊት እንደሚቀም ይውቃልና እግዚአብሔርን አክብሮ በተገቢ ፍርሃት ይኖራል፤ ፊል. 2+12፤ 1ኢጥ. 3+15።

ፍርድ፤ የፍርድ ዋና አላብ እውነትን ከሐሰት መለየት ነው፤ ዘፈ. 25+1። ሙቅ. በአምስት መንገድ የፍርድን ሁኔታ ይገልጻል።

1. ነገሩን ጥስተዋል፤ ምላ. 1+3፤ 2+8። ሰው በግብዝነት ግለትም ራሱ እየፈጸማቸው ባሉት ነገሮች ላይ በሌላው እንዳይፈርድ ተከልክሏል፤ ግቲ. 7+1-6። ሙቅ. በግብዝነት በሰው ላይ እንዳንፈርድ ያስጠነቅቀናል፤ ምክንያቱም ፍርድን በራሳችን ላይ ያመጣልና (ሮም 2+1)፤ በቂ መሠረት የለንም (ዮሐ. 8+7)፤ ሙብት የለንም (ሮም 14+4)፤ ለውጥም አያመጣም፤ 1ቆሮ. 4+3-5።

2. የሕዝብ አስተዳዳሪዎች ያለ አድልዎ እንዲፈርዱ ታዘዘዋል፤ ዘፈ. 1+17፤ 25+1። «ቅጣት» ይመ.

3. በዓለም ላይ የሚፈጸም የእግዚአብሔር ሥራ። እግዚአብሔር በዚህ ዓለም በግራዎችና በኃጢአተኞች ላይ ይፈርዳል፤ አዎጽ 6+12፤ 14፤ መላ. 1+7። እግዚአብሔር እስራኤላውያንን ሲታዘዙ ለት ባረካቸው ከፈቃዱ ሲወጡ ግን ቀጣቸው። ሲቀጣቸውም እንዲቀደሱ እንጂ እንዲጠፉ አልነበረም፤ ኤር. 25+29፤ 1ኢጥ. 4+17።

4. በዓለም መወረሻ የሚሰጥ የመወረሻ ፍርድ። ይህ «በእግዚአብሔር ቀን» ይፈጸማል፤ ኢሳ. 2+12፤ አዎጽ 5+18። ያን ጊዜ ፈራጁ ክርስቶስ ነው። በሰዎች ላይ እንደ ታላቸው (ግቲ. 12+36)፤ እንደ ሥራቸው (1ኢጥ. 1+17)፤ እንደ አላባቸው (ሮም 2+16) ይፈርዳል። በጽድቅ ይፈርዳል፤ ሐ.ሥ. 17+31። ያላመኑት ካመኑት ይለያሉ፤ ግቲ. 13+24-43፤ 47-50፤ 25+31-46። እንደ ጥፋታቸው ይቀጣሉ (ሮም 2+12፤ ሉቃ. 11+31፤ 32፤ 12+46-48)፤ ትግታቸው ዘላለማዊ ነው (ራእ. 20+13-15)፤ ክርስቶስን ለምን የተከተሉ ደግሞ እንደ ሥራቸው ጥጋቸውን ይቀበላሉ (ሉቃ. 19+16-19፤ ሮም 14+10፤ 1ቆሮ. 3+12-15፤ 2ቆሮ. 5+10)፤ ለዘላለም በመንግሥተ ሰግያት ይኖራሉ፤ ዮሐ. 3+16፤ ራእ. 21+1-7።

5. ኩነኔ (የዘላለም ፍርድ)፤ አማኞች ከኩነኔ በታች አይደሉም፤ ሮም 8+1። «ኩነኔ» ይመ.

የፍርድ ቀን፤ በዓለም መወረሻ እግዚአብሔር ይፈርዳል። ቀኑ መቼ እንደሆነ አልተገለጸም። ነገር ግን እግዚአብሔር ወስኖታል፤ ግቲ. 24+36፤ ሐ.ሥ. 17+31።

የፍርድ ወንበር፤ ንጉሥ፣ ገዢ፣ ጳጳስ፣ ፍርድ ሲሰጥ የሚቀመጥበት ግቲ. 27፤ 19፤ ሐ.ሥ. 18+12። ምእመናን ከክርስቶስ ፍርድ ወንበር ፊት ይቆማሉ፤ ሮም 14+10፤ 2ቆሮ. 5+10።

ፍርግያ፤ በትንሹ እስያ በስተምዕራብ ደቡብ ያለች ጠቅላይ ግዛት። 133 ከክ.በ. የሮም ግዛት ሆነች። ጳውሎስ በሁለተኛውና በሦስተኛው የስብከት ጉዞዎቹ በፍርግያ ወንጌልን አስተማረ፤ ሐ.ሥ. 16+6፤ 18፤ 23። ዛሬ ይህች ቦታ በቱርክ ውስጥ ትገኛለች። ካ. 6ተ።

ፍቅር፤ ፍቅር የእግዚአብሔር ባሕርይ ነው፤ 1ዮሐ. 4+8፤ 16። ከሌላ ነገር ሁሉ ፍቅር ይበልጣል፤ 1ቆሮ. 13+13። ፍቅር ምንድር ነው ቢባል ፍቅ በሥራው ብቻ ይታወቃል፤ 1ቆሮ. 13+4-7። ፍቅር የክርስትና ሃይማኖት መሠረት ነው፤ ሰው ከሰው ጋር፤ ወይም ሰው ከእግዚአብሔር ጋር እንዲተባበር ፍቅር ያስፈልጋል፤ ግቲ. 22+37-39፤ ግር. 12+28-31፤ ዮሐ. 13+34-35።

እግዚአብሔር አስቀድሞ ልጁን ኢየሱስ ክርስቶስን ወዶአል፤ ዮሐ. 17+24። እግዚአብሔር ሕዝቡን ስለሚወድድ የክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ ደገነትን ፈጸመላቸው፤ ሮም 5+8-10፤ ዮሐ. 13+11፤ 1ዮሐ. 4+9፤ 10። ግንኛውም ነገር ምእመናንን ከክርስቶስ ፍቅር አይለይም (ሮም 8+31-39)፤ መንፈስ ቅዱስ በአማኝ ውስጥ ፍቅርን ያላድራል፤ ሮም 5+5፤ ገላ. 5+22።

ምእመናንም ፍቅርን መከታተል ይገባቸዋል፤ ግቲ. 5+43-48፤ ቆላ. 3+14። ፍቅራቸው በመታዘዛቸው ይገለጻል፤ ዮሐ. 14+15፤ 1ዮሐ. 3+22፤ 23። ለእግዚአብሔር ሲታዘዙ በእግዚአብሔር ፍቅር ይኖራሉ፤ ዮሐ. 15+9፤ 10።

የፍቅር ግብዣ፤ ወዳጅነትን ለማጠናከር አብሮ መብላት የተለመደ ነው። ምእመናን ከመጀመሪያ ጀምሮ አብረው ይበሉ ነበር፤ ይህም የፍቅር ግብዣ ተባለ። ዛቴንና ሰንበቱን፣ ግንበርንም ይመስላል። ብዙ ጊዜ ከገታ እሬት ጋር የተያያዘ ነበር። ሆኖም ልዩ ልዩ የማይገዛ ነገር ስለተወደደ የጌታ እሬት ለብቻው ሆነ፤ ሐ.ሥ. 12+46፤ 1ቆሮ. 11+17-34፤ 2ኢጥ. 2+13፤ ይሁዳ 12።

ፍየል፤ ከጥንት የታወቀ ሥጋው ለመሥዋዕትና ለምግብ፣ ቀዳመ ለልብስ፣ ለብራና እንዲሁም ጠጉሩ ለልብስ የሚሆን የቤት እንስሳ፤ ዘፍ. 15+9፤ ዘሌ. 22+19፤ ዕብ. 11+37። በብዙ ሁለት ፍየሎች በግስተስረያ ሥነ ሥርዓት ቀን ይቀርቡ ነበር፤ እንዲ ይታረድ፤ ሁለቱም ግን ይለቀቅ ነበር፤ ዘሌ. 16+7-22። ፍየል ከበግ ይልቅ ጠንካራ ነው፤ በደረቅ አገር ሊኖር ይችላል፤ ጠጉሩ ለግቅ ይሆናል። ፍየሎች ክርስቶስን ያልተከተሉ ሰዎች ምላሌ ናቸው፤ ግቲ. 25+33።

ፍግምግም አለ፤ ለመውደት ተገንዳገደ፤
ኤር. 23+12።

ፍጥሞ፤ በእስያ አጠገብ ያለች ትንሽ ደሴት።
ሐዋርያው ዮሐንስ በዚች ደሴት ታስሮ ነበር፤ ራእ. 1+9።

ፍጥረት፤ በመጀመሪያ እግዚአብሔር
የሚታየውን ነገር ከሚታየው ላይሆን በቃሉ ፈጠረ፤
ዘፍ. 1+1፤ ዕብ. 11+3። ይህንን ያደረገው ስለወደደ
እንጂ ለእርሱ አስፈላጊ በመሆኑ አልነበረም፤ ሐ.ሥ. 17+25።
አብ (ኢሳ. 44+24)፤ ወልድ (ዮሐ. 1+1-3)፤ መንፈስ ቅዱስ በመፍጠር ሥራ አንድነት
አላቸው፤ ዘፍ. 1+2። ዓለም ከተፈጠረ ወዲህ
በእግዚአብሔር ኃይል ይኖራል፤ ሐ.ሥ. 17+25፤
ቆላ. 1+17። ዓለም የተፈጠረው የእግዚአብሔርን
ክብር ለመግለጥ ነው፤ መዝ. 19፤ ሮም 1+20:21፤
ራእ. 4+11። ከዘፍ. 1+1-2+3 የሚከተለውን
መገንዘብ ይገባል።

1. እግዚአብሔር ዓለምን በስድስት ቀን ፈጠረ፤
በሰባተኛው ቀን ከመፍጠር ዐረፈ። አንዳንድ
ሊቃውንት መፍጠሩን በስድስት ቀን ገለጠ ይላሉ።

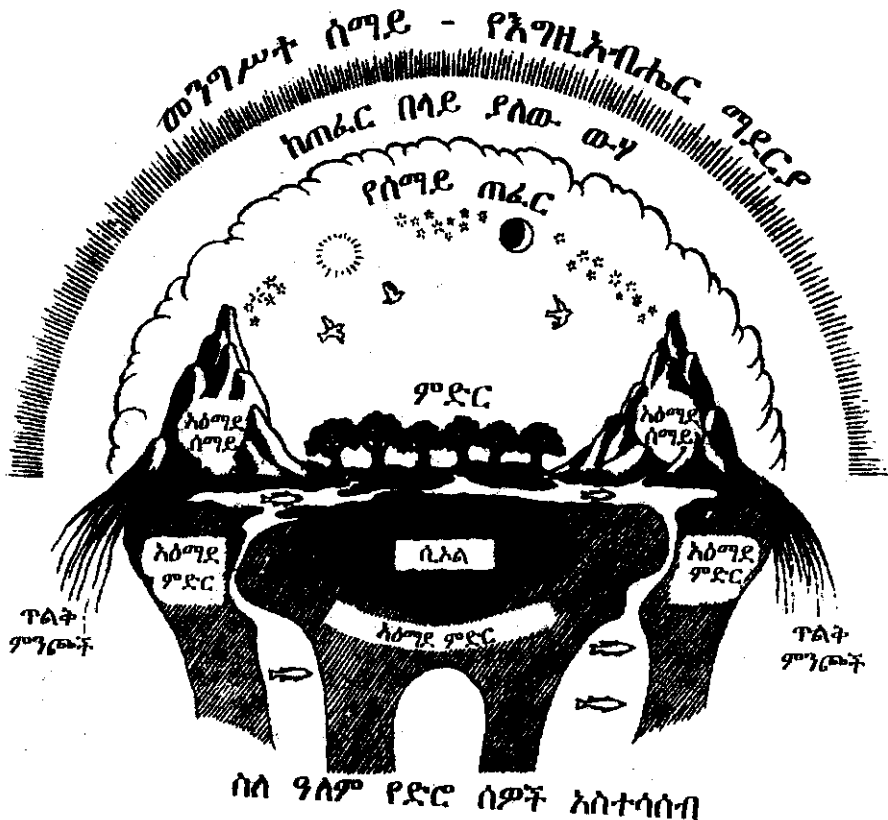
ቀን ሲል ረጅም ጊዜን ሊያመለክት ይችላል። «ቀን»
ይሙ.

2. እግዚአብሔር ለፍጥረት ሁሉ አስፈላጊውን
አዘጋጀ፤ በትደም ተከተለ ፈጠራቸው መላእክት
መፈጠራቸውን እንጂ ምንጊዜ እንደተፈጠሩ መ.ት.
አይገልጥም። ሴትም ከወንድ ብቻ እንደተገኘች
ተገልጧል (ዘፍ. 2+22)፤ ቀኑና ሰዓቱ ግን
አልተገለጠም። አስቀድሞ እግዚአብሔር ገዙፍ
የሆነውን ነገር ሁሉ ፈጠረ። ከዚያም በኋላ በየቀኑ
ፍጥረታትን በየዓይነቱ አደረገ።

3. እግዚአብሔር ፍጥረትን በየወገኑ ፈጠረ፤
ዘፍ. 1+12:25። እንደ ፍጥረት እንደ ዓይነቱ
ይወልዳል፤ እንደ ሁኔታውም ሊለወጥ ይችላል፤
ከወገኑ ግን አይወጣም።

4. እግዚአብሔር ሁሉን መልካም አድርጎ
ፈጠረ፤ 1+4:10:12:18:21:25:31።

5. እግዚአብሔር ሰውን ከፍጥረት ሁሉ በላይ
አደረገው፤ 1+28-30፤ 2+19። ዘፍ. 1 በጠቅላላው
የፍጥረትን ነገር (ሥነ ፍጥረትን) ይገልጣል። ዘፍ. 2
ሰው በመጀመሪያ እንዴት እንደነበረ ይገልጣል።

የፍጥረት መጀመሪያ፤ ኢየሱስ

«የፍጥረት መጀመሪያ» ተብሎ ተጠርቷል፤ ራእ. 3፡14። አንዳንድ ሰዎች «ለካ ፍጡር ነው» ይላሉ፤ ይህ ግን አለማስተዋልና መላላት ነው። ፍጥረትን በመጀመር «መጀመሪያ» ሆነ እንጂ ራሱ ከፍጥረት አንዱ መሆኑ አይደለም። ሐዋርያው ዮሐንስ እንደሚለው «ሁሉ በእርሱ ሆነ፤ ከሆነውም አንዳች ስንኳ ያለ እርሱ አልሆነም»፤ ዮሐ. 1፡3። ቃል (ወልድ) የሕይወትና የፍጥረት ምንጭ ወይም መነሻ ነውና እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን በፈጠረ ጊዜ ሥራውን የፍጥረት ሁሉ አስገኘ በሆነው በወልድ ጀመረና ፈጸመ፤ ቆላ. 1፡15፡16። «በኩር»፤ «ወልድ»፤ «ኢየሱስ» 2ሀ ይመ.

ፍጹም፤ ቃሉ እንደ አንቀጹ አቀራረብ ልዩ ልዩ ትርጉም ሊኖረው ይችላል። በተለይ ሙሉ የሆነና ጉድለት የሌለበት (ዘጸ. 25፡15፡16)፤ የበሰለና ያደገ (ዕብ. 5፡14)፤ የበቃ (ያዕ. 1፡4) ማለትን ሊያመለክት ይችላል።

1. እግዚአብሔር ፍጹም ነው (ማቴ. 5፡48)፤ ደግሞም ሥራው (ዘጸ. 32፡4)፤ መንገዱ (መዝ. 18፡30)፤ ሕጉም ፍጹም ናቸው፤ መዝ. 19፡7። ይህም እንክንና ጉድለት የለባቸውም ማለት ነው።

2. ክርስቶስ በሥራው ሁሉ ፍጹም ነው፤ ዕብ. 2፡10፤ 5፡7-10። ለኃጢአት ሁሉ መሥዋዕትን በማቅረብ ሰዎችን ፈጽሞ አዳናቸው፤ ዕብ. 10፡12፤ 7፡25። የብ.ኪ. ምእመናን የሚመጣውን መሴሕ በሚያመለክቱ መሥዋዕቶች፤ በተስፋ ቃላትና

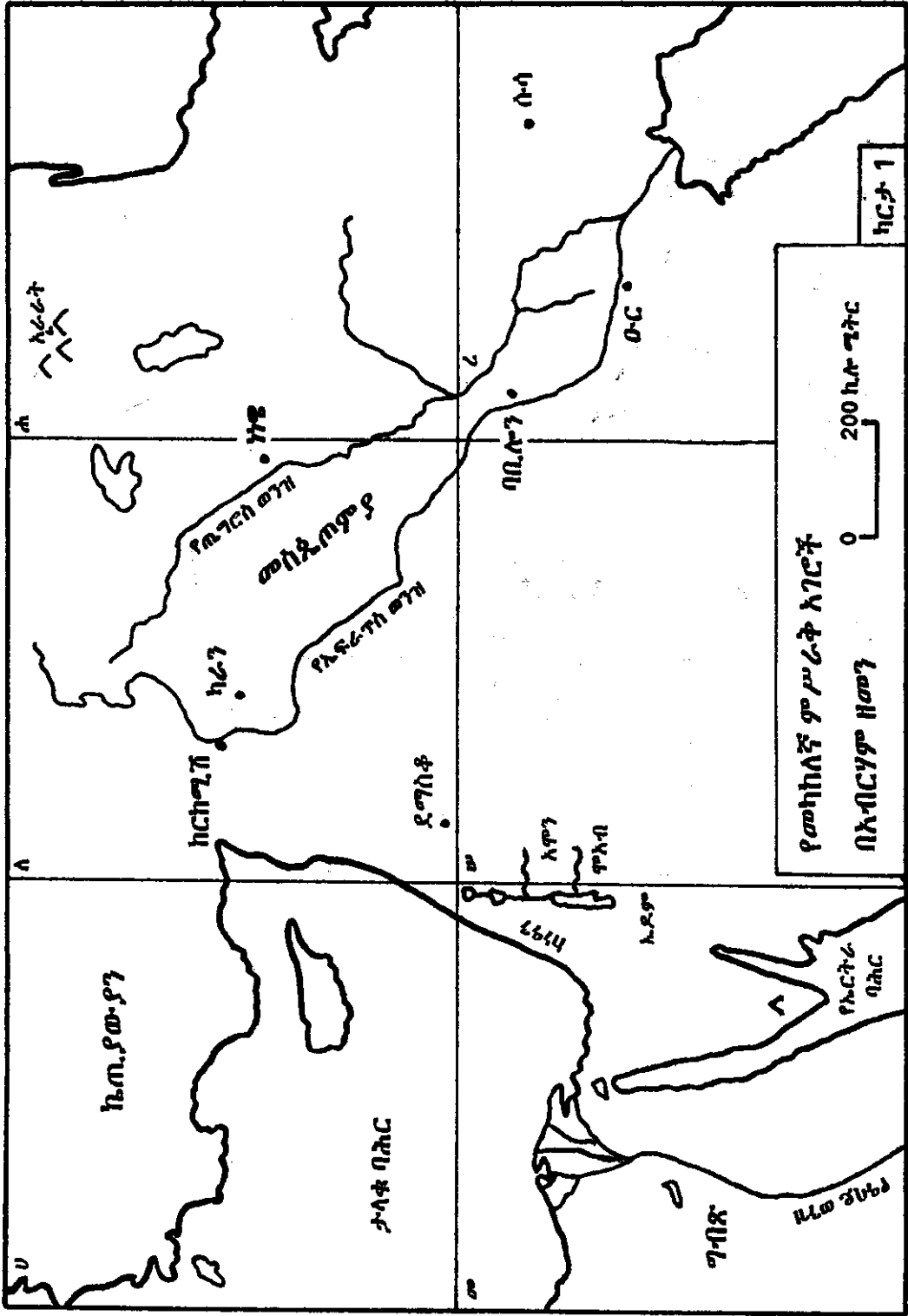
በትንቢት ምስክርነት በግመን ድነዋል። ደኅንነታቸውም ከክርስቶስ ውጭ በሆኑ ነገሮች ሳይሆን (ዕብ. 7፡11፡18፡19፤ 11፡39፡40)፤ የክርስቶስ ጥላ በሆኑት እውነቶች ላይ የተመሠረተ ስለሆነ፤ የጻኑት በራሱ በክርስቶስ ነው፤ ዕብ. 10፡1፤ 12፡23፡24።

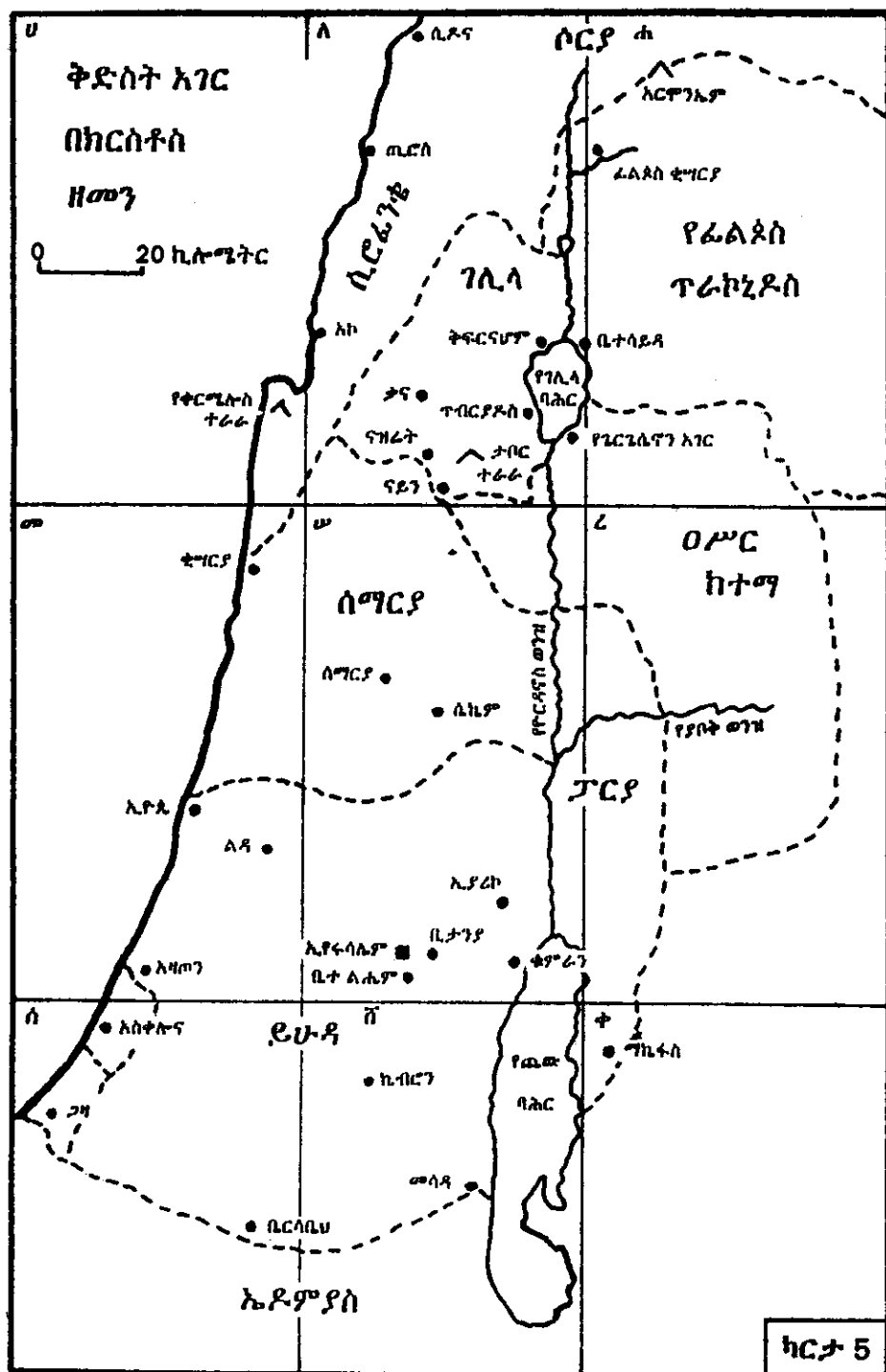
3. ምእመናን ፍጹማን መሆን ይገባቸዋል፤ ዘፍ. 17፡1፤ ማቴ. 5፡48። እነናገና እነኢዮብ ፍጹማን ተባሉ፤ ዘፍ. 6፡9፤ ኢዮብ 1፡1። ሰው ፍጹም መሆን የሚገባው በሥራው ብቻ ሳይሆን በልቡም ጥምር ነው፤ 1ነገ. 8፡6፤ 2ዜ.መ. 25፡2። ሰው በዚህ ዓለም ፍጹም ሲባል በእምነትና በአካሄድ የበሰለ፤ ያደገ፤ የጠነከረ ነው ማለት ነው እንጂ ያለ ስሕተት ይገኛል ማለት አይደለም፤ ፈል. 3፡12፤ 1ዮሐ. 1፡8-10። በዚህ ዓይነት በማስተዋልና በጠባይ ፍጹም መሆን ይችላል፤ ፈል 3፡15፤ ያዕ. 1፡4። በመጨረሻ ምእመናን በአንድነት በክርስቶስ ፍጹማን ይሆናሉ፤ ኤፌ. 4፡12፡13፤ ቆላ. 1፡28።

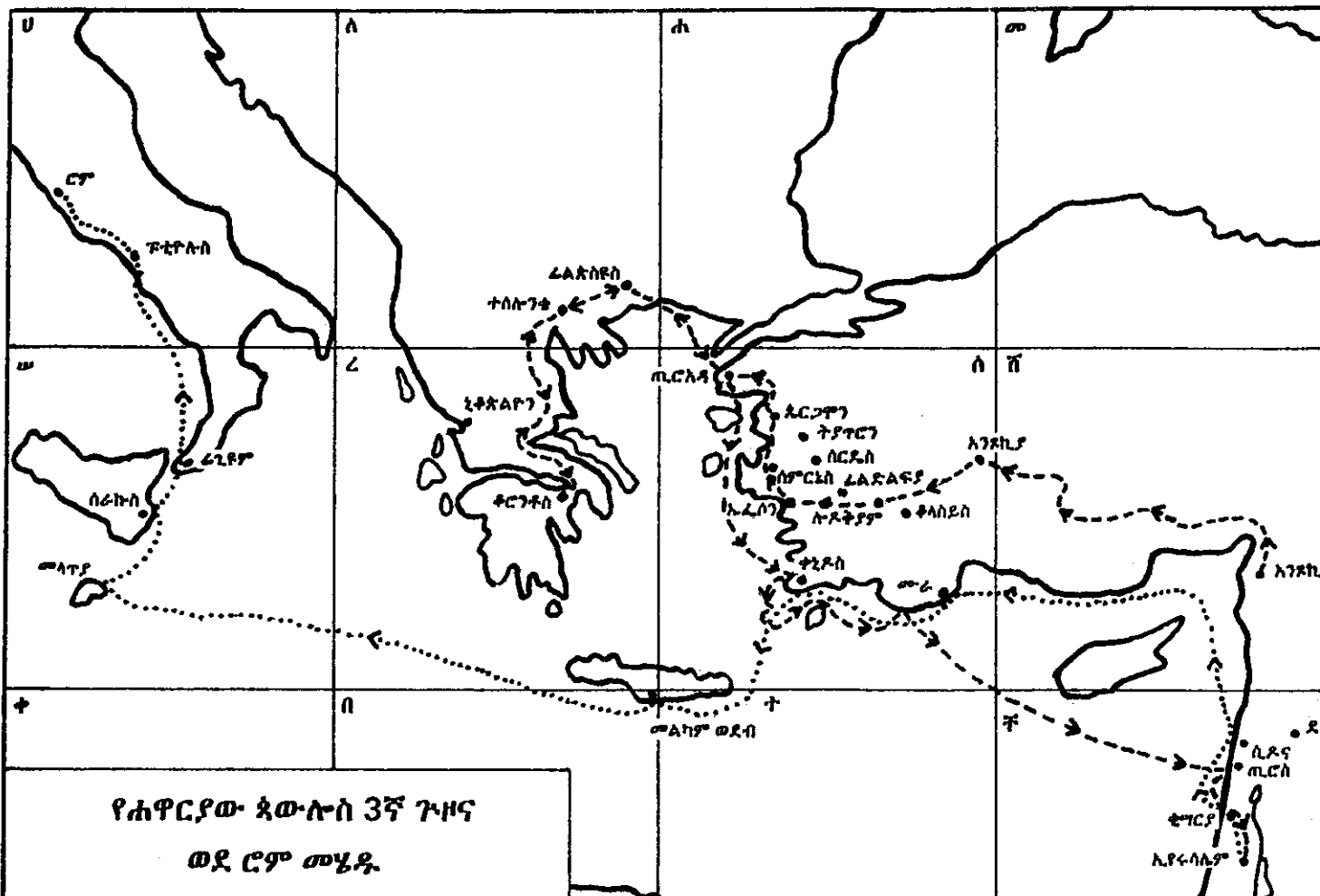
ፍጹሜ፤ የአንድ ሥራ ወይም ዘመን ማለቂያ፤ ዘፍ. 2፡2፤ 6፡13፤ ሉቃ. 12፡50፤ 18፡31፤ 21፡24፤ ገላ. 4፡4። ትንቢቶች ይፈጸማሉ፤ ማቴ. 1፡22-23፤ ዮሐ. 13፡18።

ፑት፤ «ፋጥ» ይመ.

ፓርያ፤ ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅ ያለው አገር። በእ.ኪ. የዮርዳኖስ ማዶ ይባላል፤ ማቴ. 4፡15-25፤ ማር. 3፡7፡8።

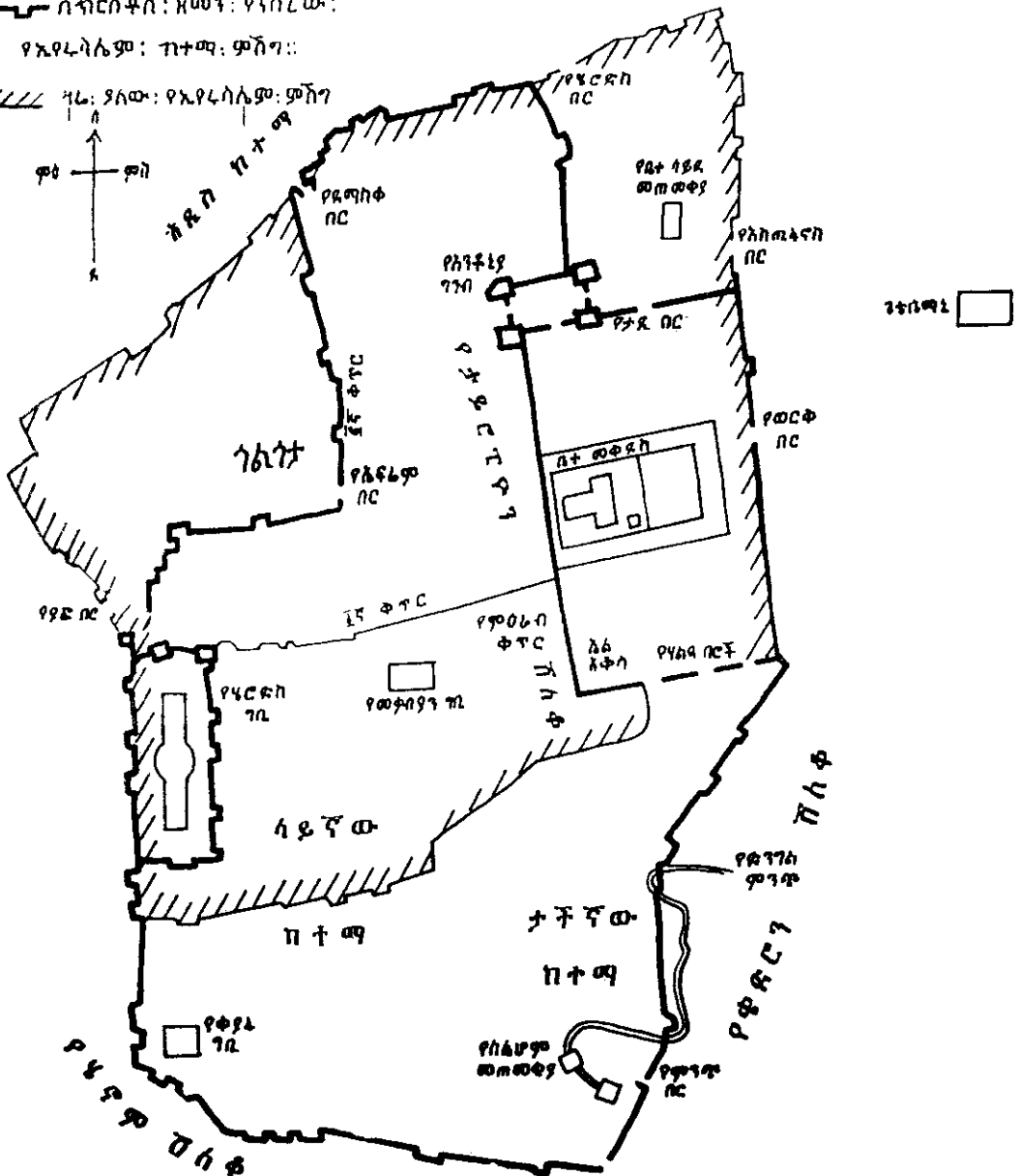
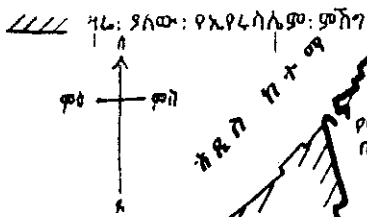

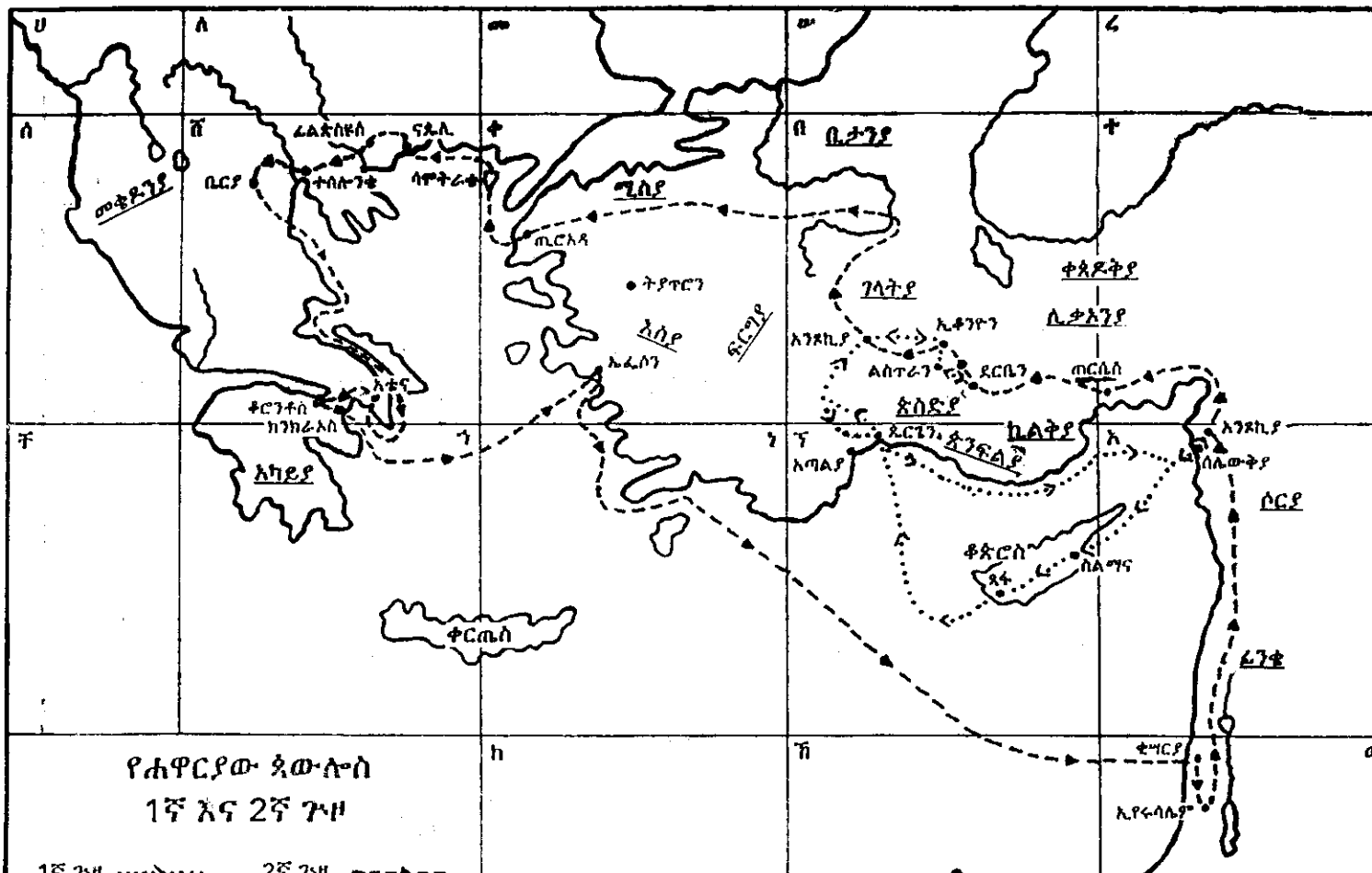

ኢየሩሳሌም በአዲስ ቢዳን ዘመን

— ለጥርስቶስ፡ አሙን፡ ያነበረው፡

[illegible]

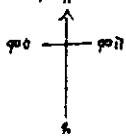

ኢየሩሳሌም በአዲስ ቢዳን ዘመን

— በጥርስቀስ: ዘመን: የሳባሪው:

የኢየሩሳሌም: ተተማ: ምስግ:

ሳሌ: ያለው: የኢየሩሳሌም: ምስግ

አዲስ ቢዳን

የደማክቅ በር

የሃርድስ በር

የሴት ሳይደ መጠመቅያ

የአክሳርያ በር

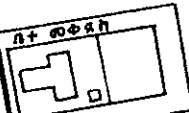
የአንቶኒያ ግንብ

የታደሪ በር

ገልገላ

የአፍሬም በር

የታደሪ በር

የወርቅ በር

የደረ በር

፲ኛ ቅጥር

የምዕራብ ቅጥር

ልል አቅሳ

የሃሳዳ በር

የሃርድስ ግድ

የመታሰቢያ ግድ

፲ኛ ቅጥር

ሳይኖው

በተማ

ታደሪው

በተማ

የቀያላ ግድ

የሰላም መጠመቅያ

የምንጭ በር

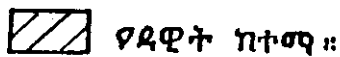
የሰላም ግድ

የወንጌል ምንጭ

የቅዱሳን ግድ

ገንባቢ

እየረገሐም በብሉይ ኪዳን ዘመን

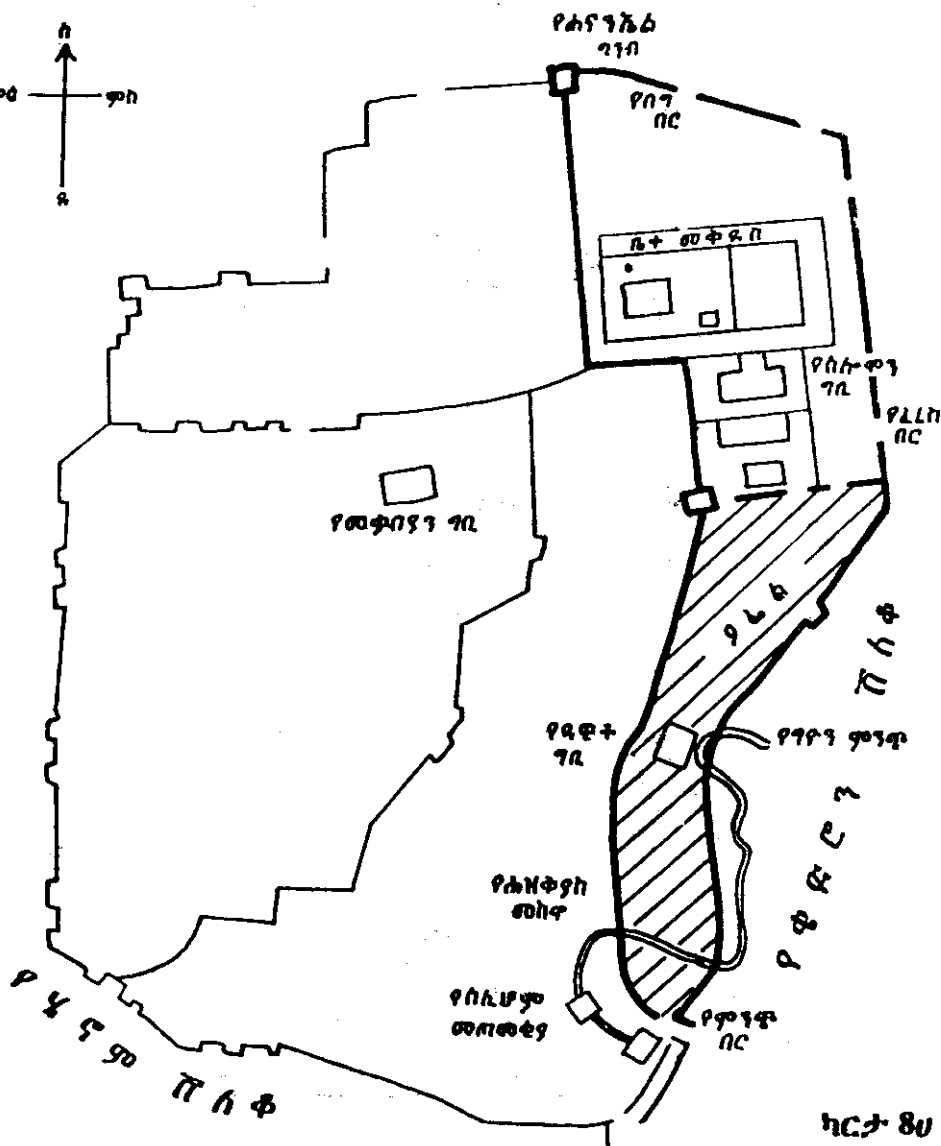
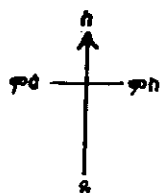
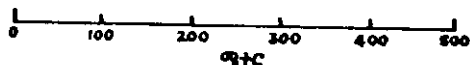

ፆደዊት ከተማ ።

— — — ቤተ መቅደሱ በሰራም?

ዘመን ተሠራ።

ጊዜ ሰውም በየጊዜው ተጨምረ።

ክርታ 80